

NICHOLAS
MEYER

KRIMIS

SEDAM

POSTOTNA

Nicholas Meyer
SEDAM POSTOTNA OTOPINA

PREDGOVOR

Otkriće neobjavljenog rukopisa Johna H. Watsona može doista u književnom svijetu pobuditi isto toliko nevjerojatna koliko i iznenađenja. Lakše je zamisliti da je pronađen još jedan pergament u dolini Mrtvog mora, negoli još jedan tekst iz pera neumornog biografa.

Naravno da je postojala prava poplava falsifikata — neki su od njih, priznajem, bili vješto napravljeni, dok su drugi bili samo smiješni — tako da pojava još jednog navodno autentičnog teksta može u ozbiljnih proučavatelja Sherlocka Holmesa automatski izazvati neprijateljstvo obojeno dosadom. Odakle odjednom taj tekst? Kako to da nije već prije otkriven? — moraju se upitati istraživači svaki put, prije negoli počnu nabrajati čitav niz proturječnosti u stilu i sadržaju, koje na djelo stavljaju žig falsifikata.

Što se tiče ovog rukopisa, malo je važno smatram li ga ja Originalnim ili ne; a ako moje mišljenje uopće vrijedi, dopustite mi da se izjasnim potvrdno. A to kako sam došao do njega, iskreno rečeno stvar je nepotizma što će potvrditi pismo moga ujaka koje navodim u cijelosti.

Dragi Nick,

znam da smo obojica zauzeti ljudi pa prelazim ravno na stvar. (Ne moraš se zabrinuti, priloženi rukopis

nije moj pokušaj da prikažem život burzovnog mešetara kao zamaman i/ili lagan!) Vinny i ja smo prije tri mjeseca kupili, kuću u Hampshireu od udovca po imenu Swingline (uže za vješanje) — ako možeš povjerovati! Žena sirotog čovjeka je upravo preminula — bila je u pedesetim godinama, kako sam shvatio — i on je bio sasvim slomljen; jedva je čekao da napusti kuću. Živjeli su u njoj još od rata, i raščišćavanje tavana bilo je prebolno da bi se s time mogao suočiti. Sav namještaj, uspomene i dokumenti (koliko se toga nagomila tokom jednog života!) koje je želio uzeti nalazili su se u samoj kući, pa nam je rekao da, ako nam nije teško, sami očistimo tavan, a sve što nađemo možemo zadržati za sebe!

Dakle, čovjek nema često priliku da pretura po tuđim starudijama i uzme ono što mu se sviđa, ali da budem iskren, što sam više o tom mislio sve me je manje oduševljavalo. Potkrovlje je bilo pretrpano namještajem, tričarijama, stajaćim lampama, prašnjavim svaštarijama, pa čak i starim brodskim kovčezima (!), ali bilo je nešto neugodno u pomisli da čovjek prevrće po prošlosti jasnog Swinglinea, pa čak i uz njegov pristanak.

Iako je Vinny osjećala isto što i ja, ona je praktična žena. Pitala se ima li ondje gore nešto što bismo mogli upotrijebiti, s obzirom na cijene namještaja, a bilo je i naših vlastitih stvari koje je htjela ukloniti s

puta. Tako se penjala gore i silazila dolje, gušeći se u prašini i zamazana kao dimnjačar.

Neću ti dosađivati sa svim pojedinostima, ali našli smo ovo što ćeš naći u prilogu, napravili kopiju i šaljem je tebi. Pokojna gospođa Swingline je očigledno bila tipkačica (djevojačko ime joj je Dobson), i radila je u Aylesworth Homeu, domu za starce koji je nedavno preuzelo Socijalno osiguranje (hura, hura!). Tokom svog rada, koji je uključivao i pomoć štíćenicima pri pisanju pisama, otipkala je na svom pisaćem stroju (uzgred, i on je u potkrovlju i pravo je staro željezo) tekst koji ti prilažemo, a koji joj je izdiktirao — on to sam izjavljuje — neki »John H. Watson, doktor medicine«!!!

Trebalo mi je nešto vremena da stvar pročitam, i već sam bio prošao tri stranice ili više od onoga što on naziva »Uvodom«, prije nego što sam shvatio o čemu je zaboga riječ. Naravno, palo mi je na um da bi to mogao biti nevjerojatan falsifikat koji nikad nije objavljen i koji se našao zakopan u potkrovlju, pa sam provjerio činjenice. Najprije sam utvrdio da Swingline nije o tome ništa znao. Pitao sam ga kao slučajno, i on se nije uopće mogao sjetiti, štaviše nije pokazao nikakav interes. Tada sam otišao u Aylesworth Home i zamolio da provjere dokumentaciju. Pitao sam se hoće li se išta naći; bilo je to tako davno, rat je sve. isprevrtao, ali sam imao sreće. Godine 1932. primljen je neki Dr John H.

Watson (s teškim artritismom), a u njegovu zdravstvenom kartonu stoji da je pripadao Petom northumberlandskom pješачkom odredu! Više nije moglo biti sumnje, bar što se mene tiče, i bio bih rado pobliže proučio karton (zar i tebe ne zanima gdje je Watson doista ranjen?), ali mi glavna sestra nije dopustila. Rekla je da nema vremena za čekanje, a dokumentacija je povjerljiva. (Ah, birokraciju, što bi Socijalno bez tebe?).

U svakom slučaju to je odlučujući dokaz autentičnosti priloženog teksta, koji ti šaljem da ga upotrijebiš kako budeš smatrao da je najbolje. U našoj obitelji ti si šerlokijanac i znat ćeš što treba učiniti s tim rukopisom. Ako išta od toga ispadne, dijelimo dobitak!!

Srdačno te pozdravlja Henry

PS: Vinny kaže da moramo i nju uključiti — ona ga je našla.

PPS: Zadržavamo original. Vidjet ćemo da li su kod Sothebyja zainteresirani za aukciju!

Autentičan ili ne, rukopis je zahtijevao redigiranje, a priprema konačnog izdanja Plutarha ne bi bila veći problem od pripreme novootkrivenog Watsonovog rukopisa. Dopisivao sam se s previše poznavalaca

literature o Sherlocku Holmesu da bi ih ovdje mogao nabrajati, a svi su se pokazali kao neprocjenjivo vrijedni, neumorni u davanju savjeta, komentara i tumačenja novootkrivenog materijala. Jedina prava nagrada za ono što su učinili za ovu knjigu je knjiga sama. Ja sam, uz njihovu pomoć, iz pripovijedanja doktora Watsona zadržao onoliko koliko je potrebno za dosljednu priču.

Iz razloga koji nisu potpuno poznati, Watson nije nikada (koliko znamo) uspio izdati ovaj rukopis. Vlastita smrt, vjerojatno, ili ratni vihor, spriječili su ga u tome. Zato sam, pripremajući djelo za izdavanje, postupio onako kako mislim da bi on postupio. Izbacio sam sve suvišno. Stari ljudi naginju ponavljanju, i premda je Watsonovo sjećanje na događaje ostalo netaknuto, pri diktiranju je volio ponavljati važne podatke. Izbacio sam i epizode koje je s vremena na vrijeme ubacivao, očigledno kad bi mu misli odlutale od priče i nekontrolirano lutale po proteklim godinama. (Ove uspomene su same po sebi zanimljive pa ću ih bez sumnje uvrstiti u naknadna izdanja u obliku dopuna). Fusnote sam namjerno sveo na minimum, svjestan da su posebno zamorne pri čitanju romana, a za one neophodne sam nastojao da budu što jednostavnije.

Što se ostaloga tiče, prilično je toga neizmijenjeno. Doktor je iskusan pripovjedač i nije mu potrebna moja pomoć. Osim što sam podlegao neodoljivom

nagonu da sažmem ili pročistim poneku neobičnu frazu (što bi dobri doktor bez sumnje sam napravio pri reviziji), sve je drugo ostalo onako kako je vjerni Watson zapisao.

Nicholas Meyer

Los Angeles
30. listopada 1973.

UVOD

Tijekom mnogih godina imao sam sreću da budem svjedok, da zapisujem, u nekim prilikama i da pomognem svome prijatelju, gospodinu Sherlocku Holmesu, u rješavanju izvjesnog broja slučajeva koji su mu povjeravani kao savjetodavnom detektivu. Zaista, 1881. godine, kad sam zapisao bitne podatke o našem prvom zajedničkom slučaju, gospodin Holmes je bio, kako je sam govorio, jedini savjetodavni detektiv na svijetu. ¹ U nadolazećim godinama stanje se popravilo na zadovoljavajući način, tako da danas, 1939. godine, savjetodavnih detektiva (iako u stvari nisu poznati pod tim imenom) ima u obilju, podjednako unutar kao i izvan policijskih snaga gotovo svake zemlje u takozvanom civiliziranom svijetu. Mnogi od njih, kao što sa zadovoljstvom primjećujem, primjenjuju metode i postupke koje je prvi razvio moj jedinstveni prijatelj prije tako mnogo vremena — premda svi među njima nisu dovoljno zahvalni da odaju njegovu geniju onakvo priznanje kakvo zaslužuje.

Holmes je bio, kao što sam ga uvijek nastojao prikazati, izrazito zatvorena ličnost, u izvjesnim oblastima povučen sve do ekscentričnosti. Sviđalo mu se da daje utisak ravnodušnosti, strogosti i pomalo izdvojenosti: stroj za mišljenje bez izravnog dodira ili veze s onim što je smatrao prljavom stvarnošću tjelesnog postojanja. Zapravo, ova

čuvena hladnoća bila je svojevolian i isključiv rezultat njegova vlastita truda. Štoviše, ni svoje prijatelje — kao što znamo bilo ih je malo — pa ni svoga biografa nije nastojao uvjeriti u ovo svojstvo svog karaktera. Nastojao je uvjeriti sebe.

Deset godina koliko je proteklo od njegove smrti imao sam dovoljno vremena da razmišljam o problemu Holmesova karaktera, i napokon sam shvatio ono što sam u stvari uvijek znao (ali nisam znao da znam) — da je Holmes bio duboko osjećajno ljudsko biće. Podložnost osjećajima bila je osnovna crta njegove naravi, koju je pokušavao gotovo fizički potisnuti. Holmes je, jamačno, svoje osjećaje smatrao smušenošću, ustvari podložnošću. Bio je uvjeren da bi puštanje na volju osjećajima bilo na štetu preciznosti koju zahtijeva njegov posao, a to se ni u kom slučaju nije moglo dopustiti. Osjećajnost je izbjegavao; trenuci njegove karijere u kojima bi okolnosti dovele do provale brana njegove rezerviranosti bili su zaista rijetki, i uvijek zastrašujući. Promatrač je osjećao da je ugledao blistavu svjetlost munje na tamnoj visoravni. Radije nego da sebi dopusti takve eksplozije — a njihova je nepredvidljivost izbacivala iz ravnoteže i njega i svakoga tko bi im prisustvovao — Holmes se služio čitavim arsenalom sredstava kojih je svrha bila (priznavao on to ili ne) da olakšaju emocionalnu napetost kad bi takvo olakšavanje postalo

neophodno. Budući da je svojom željeznom voljom umrtvio uobičajene ventile osjećajnosti, pribjegavao bi teško shvatljivim i često smrdljivim kemijskim pokusima; satima bi improvizirao na violini (drugdje sam izrazio svoje divljenje za njegovu muzičku nadarenost); ukrašavao bi zidove našeg stana mecima koji su obično formirali inicijale naše milostive vladarice — stare kraljice — ili neke druge slavne ličnosti čije bi se postojanje u tom trenutku nametnulo njegovu nemirnom duhu.

Uzimao je također i kokain.

Nekima se može učiniti neobično da počinjem još jednu pripovijest o briljantnim uspjesima svog prijatelja na ovaj zaobilazni način. Zaista, već i činjenica da se spremam ispričati još jednu njegovu dogodovštinu u ovako kasnom trenutku, može sama po sebi djelovati neobično. Mogu se jedino nadati, prije nego što počnem svoju priču, da ću moći objasniti kako je nastala i razloge zbog čega je tako kasno iznosim pred čitatelje.

Porijeklo je ovog rukopisa sasvim različito od porijekla drugih mojih tekstova. Dosad sam često spominjao bilješke koje sam zapisivao u toku samih događaja. To sada nije slučaj. Razlozi za ovu prividnu nemarnost su dvostruki. Prvi je što je ovaj slučaj počeo na tako neuobičajen način, da je bio već dobro odmakao prije nego što mi je doprlo do svijesti da je riječ o slučaju; drugi, kad sam napokon shvatio

što se događa, bio sam uvjeren da je to pustolovina koja, zbog mnogih razloga, ne bi trebalo da ikada izađe na svjetlo dana.

Da je moja pretpostavka bila pogrešna, uspješno svjedoči ovaj rukopis. Srećom, premda sam bio siguran da nikad neću zapisivati ovu povijest, taj je slučaj bio takav da ga se s dobrim razlozima sjećam u gotovo svakoj pojedinosti. Mogu u stvari reći da mi se urezao u pamćenje i da će tako ostati sve do moje smrti, a možda i nakon nje, iako nisam kompetentan za takve metafizičke spekulacije.

Razlozi koji su odgodili da se ova pripovijest iznese pred čitatelje veoma su kompleksni. Rekao sam da je Holmes bio zatvorena ličnost, a ovaj slučaj zahtijeva izvjesno razotkrivanje njegova karaktera, razotkrivanje koje bi ga se sigurno neugodno dojmilo za vrijeme života. Ne treba misliti, međutim, da je to što je on bio živ bila jedina prepreka. Da je to istina, ništa me ne bi moglo spriječiti da napišem povijest ovih događaja već prije deset godina, kad je Holmes ispustio svoj posljednji dah u svom omiljenom Sussex Downsu. Ne bi me smetalo ni to da pišem o ovom slučaju »preko njega mrtvoga«, kako se to kaže, jer je Holmes bio čuven po skeptičnom gledanju na svoju reputaciju na drugom svijetu, a i potpuno ravnodušan što se tiče slike njegova karaktera na zemlji, kad jednom ode u onaj

neistraženi svijet s granica kojeg se ne vraća ni jedan putnik.

Ne, razlog je odgađanja što je u slučaj bila umiješana i druga strana, a poštovanje te osobe i Holmesova tankočutnost u vezi s reputacijom te osobe bili su razlog što me je Holmes prisilio — pomoću najsvečanijih zakletvi — da obećam da o tome neću ništa otkriti sve dok je ta druga strana na životu. Ako ja prvi umrem, tako mora biti.

Sudbina je, međutim, razriješila stvar u prilog budućih generacija. Spomenuta je strana umrla prije dvadeset četiri sata, i dok svijetom odzvanjaju govori u njenu slavu (a iz nekih dijelova i proklinjanja), dok se biografije i retrospektive ubrzano tiskaju i objavljuju, ja — dok još imam snage u ruci i bistar um (jer osamdeset sedam mi je godina, a to znači biti veoma star) isto tako žurim da zapišem ono što znam samo ja i nitko drugi.

Ovo će otkriće sigurno izazvati nesuglasice u nekoliko oblasti, to više što uključuje moju izjavu da su dva od svih slučajeva koje sam zapisao potpune izmišljotine. Pažljivi su čitatelji mojih pripovijesti isticali moje prividne nedosljednosti, moje očito krivotvorenje nekog imena ili datuma, i dokazali, na opće zadovoljstvo, da je čovjek koji je zapisao ove avanture nespretni glupan ili, u najboljem slučaju, rastreseni podjetinjeni starac. Neki oštroumniji ili milosrdniji isticali su da je ono što su na izgled moje

pogreške u stvari namjerna dodavanja i ispuštanja kojima je svrha da zaštite ili sakriju činjenice, iz razloga koji su ili očiti ili poznati samo meni. Nije mi ovdje namjera da se upustim u dugačak postupak ispravljanja i obnavljanja podataka. Neka bude dovoljna isprika i skromno objašnjenje da sam, zapisujući događaje u velikoj žurbi, često birao ono što mi se činilo kao najjednostavniji izlaz iz teškoće koju je predstavljala nužnost takta ili diskrecije. Gledajući unatrag, ova se praksa pokazala kompliciranija nego što bi bila istina, da sam bio tako hrabar ili, u nekim slučajevima, tako beskrupulozan da je napišem.

Ipak ti isti oštromni znanstvenici koje sam prije spomenuo, nisu nikad sa sigurnošću žigosali kao lažne ona dva slučaja koja sam gotovo potpuno izmislio, niti su ih odvojili od drugih. Ne govorim ovdje o krivotvorinama koje potječu iz drugih pera, a koje uključuju takva blebetanja kao »Lavlja griva«, »Mazarinov dragulj«, »Čovjek koji gmiže« i »Tri zabata«.

Mislim na »Posljednji problem«, u kojem se priča o smrtonosnom dvoboju između Holmesa i njegova najvećeg neprijatelja, paklenog profesora Moriartyja, i na »Nenastanjenu kuću«, usporedni slučaj, koji priča o dramatičnom ponovnom pojavljivanju Holmesa i koji kratko opisuje njegovo trogodišnje lutanje srednjom Evropom, Afrikom i Indijom, dok

bježi od slugu svoga mrtvog protivnika. Upravo sam ponovno pročitao ove priče i zapanjen sam svojim nedostatkom suptilnosti. Kako to da pažljivi čitatelji nisu primijetili moje pretjerano naglašavanje »istine« koju sam tvrdio da iznosim? A što je sa svim onim dramaturškim ukrasima ovih tekstova, koji su mnogo više po ukusu Sherlocka Holmesa nego po mome vlastitom? (Jer iako je tvrdio kako obožava hladno prosuđivanje, u srcu je bio nepopravljiv dramatičar najromantičnije i najmelodramatskije vrste.)

Kao što je Sherlock Holmes primijetio više nego jedanput, dokaz koji naizgled nepobitno ukazuje u jednom smjeru, može u stvari, ako se pogleda iz samo izmijenjene perspektive, podnijeti sasvim oprečno tumačenje. Tako je, usuđujem se sugerirati, i u samom pisanju. Moj opetovani naglasak u »Posljednjem problemu« na najčišćoj istini koju on sadrži, trebao je možda probuditi sumnju u mojih čitatelja i poslužiti kao upozorenje.

Međutim, baš je dobro da se ništa takvo nije desilo, jer je tajnost, kao što će se uskoro vidjeti, bila neophodna u to vrijeme. Sada, kad su uvjeti koje je tako davno postavio Holmes napokon zadovoljeni, mogu ispričati stvarnu priču.

Napomenuo sam usput da mi je osamdeset sedam godina, pa iako intelektom shvaćam da se nalazim negdje u blizini praga smrti, ipak sam emocionalno slabo opremljen da se suočim s nestankom isto kao i

čovjek koji ima polovinu ili čak četvrtinu mojih godina. Ipak, ako priča koja slijedi ponekad nema moj uobičajeni stil, krivac su djelomično godine, kao i činjenica da je mnogo vremena prošlo otkad sam posljednji put pisao.

Drugi razlog različitosti je činjenica da ja više u stvari ne pišem — artritis je to onemogućio — nego diktiram ova sjećanja šarmantnoj tipkačici (neka gospođica Dobson), koja ih zapisuje nekom vrstom stenografije i koja će ih naknadno prepisati na engleski — ili bar tako obećava.

Konačno, moj stil može izgledati različito od stila mog prijašnjeg pisanja, jer je ova pustolovina Sherlocka Holmesa potpuno različita od svih koje sam ikada zapisao. Neću ponoviti prijašnju pogrešku i pokušati nadvladati nepovjerenje čitatelja time što bih izjavio da je ovo što slijedi istinito.

John H. Watson
Aylesworth Home
Hampshire, 1939.

PRVI DIO PROBLEM

PROFESOR MORIARTY

Kao što sam naveo u predgovoru »Posljednjeg problema«, moj brak i zatim otvaranje privatne prakse doveli su do jedva primjetne ali definitivne promjene u mom prijateljstvu sa Sherlockom Holmesom. Ispočetka me je često posjećivao u mom novom domu, i ja sam mu, ne tako rijetko, uzvrćao posjete kratkim boravcima u mom nekadašnjem stanu u Baker Streetu, gdje bismo sjedili pred kaminom, popušili lulu-dvije, a Holmes bi me obavještavao o svojim najnovijim istraživanjima.

Uskoro se, međutim, ovo promijenilo, Holmesove su posjete postajale sve rjeđe i trajanje im se skraćivalo. Kako se moja praksa proširivala, postajalo je sve teže da mu ih uzvrćam.

Za vrijeme zime '90—'91. nisam ga uopće vidio i tek sam iz novina saznao da se nalazi u Francuskoj i da radi na jednom slučaju. Dva pisma od njega — datirana iz Narbonnea i Nimesa, bila su sve što je bio spreman reći o tome, a svojom su kratkoćom ukazivala na njegovu zauzetost.

Vlažno je proljeće pridonijelo da se poveća broj mojih pacijenata, i bili smo već dobro zašli u travanj a da od Holmesa nisam čuo ni riječi tijekom mnogih mjeseci. Bio je 24. travanj u stvari, i ja sam upravo čistio papire što su se tokom dana nakupili u mojoj ordinaciji (još nisam sebi mogao priuštiti luksuz da zaposlim službenicu), kad iznenada uđe moj prijatelj.

Bio sam zapanjen kad sam ga ugledao — ne, žurim se dodati, zato što je bilo već kasno (jer bio sam navikao da se on pojavljuje u najnevjerojatnije vrijeme), nego zato što se bio veoma promijenio. Izgledao je mršaviji i blijedi nego obično, a to je bilo pravo mršavilo i bljedilo, jer je bio po prirodi suhonjav i svijetle puti. Koža mu je bila nezdravo blijeda a oči nisu imale uobičajeni sjaj. Umjesto toga su se nemirno okretale u dupljama, besciljno gledajući oko sebe a ne videći ništa.

— Smeta li vam ako zatvorim kapke na prozorima? — bilo je prvo što je rekao. Prije nego što sam uspio odgovoriti brzo je kliznuo uza zid i naglim pokretom zalupio i čvrsto zatvorio kapke. Srećom, u sobi je bila upaljena svjetiljka i pri njenom sam svjetlu vidio kako mu kapi znoja klize niz obraze.

— Što se događa? — upitao sam.

— Zračne puške. — Izvadio je cigaretu i drhtavim rukama nespretno prekapao po džepovima u potrazi za voštanom žigicom. Nikad ga nisam vidio tako nervozna.

— Izvolite. — Pripalio sam mu lulu. Na trenutak se oštro zagledao u mene preko lelujavog plamička, bez sumnje primjećujući moje iznenađenje zbog svoga ponašanja.

— Moram se ispričati što dolazim ovako kasno. — Uvukao je zahvalno dim, naglo zabacivši glavu. — Je li gospođa Watson kod kuće? — nastavio je prije

nego što sam imao vremena da shvatim njegovu ispriku. Koračao je po maloj sobi nesvjestan moga začuđenog pogleda.

— Otišla je nekamo u posjetu.

— Zaista! Sami ste?

— Sasvim.

Prestao je hodati naglo kao što je i počeo, pogledao me i ublažio izraz lica odgovarajući na moj.

— Dragi moj, dugujem vam objašnjenje. Nimalo ne sumnjam da vam se sve ovo čini vrlo bizarno.

Priznao sam da je tako i predložio da se primaknemo vatri i popijemo po brendi, ako je moguće. Razmatrao je ovaj prijedlog s izgledom takve koncentracije, koja bi bila smiješna da nisam znao da je on čovjek koji se nikad ne uzbuđuje zbog sitnica. Konačno je pristao, postavljajući kao uvjet da sjedi na podu, leđima oslonjen o okvir kamina.

U dnevnoj sobi, nakon što sam podstakao vatru i pošto smo sjeli svaki sa svojim pićem — ja u svoj naslonjač a Holmes pokraj vatre na pod — čekao sam na nj da zadovolji moju radoznalost.

— Jeste li ikad čuli za profesora Moriartyja? — upitao je prešavši ravno na stvar nakon što je otpio gutljaj.

Bio sam, u stvari, čuo za to ime, ali nisam priznao. Moriarty je bilo ime koje sam čuo da mrmlja ponekad kad je bivao duboko pod utjecajem kokainske injekcije. Kad bi djelovanje droge prestalo, nikad nije

spominjao to ime i, premda sam pomišljao da ga upitam što mu ono znači, nešto u Holmesovu ponašanju je obično onemogućavalo takvo pitanje. Kako su stvari stajale, on je znao da sam ja strastveni protivnik njegove užasne ovisnosti, i nisam želio povećavati taj problem spominjanjem njegova ponašanja pod utjecajem droge.

— Nikada.

— Da, to je genijalno i čudesno u čitavoj stvari! — Govorio je energično ne mičući se iz svog položaja. — Taj čovjek prožima London, štaviše čitav zapadni svijet, a nitko nikad nije čuo za njega! — Zatim me je zapanjio bacivši se u gotovo beskrajan monolog o »profesoru«. Slušao sam s rastućim čuđenjem i zabrinutošću dok mi ga je opisivao kao svoga zlog duha, svog osvetničkog anđela. Zaboravljajući na opasnost od zračnih pušaka (iako bi on predstavljao tešku metu u mojoj dnevnoj sobi u to doba i pri tom osvjetljenju), ustao je i ponovno se dao na nemirno koračanje, iznoseći pri tome pojedinosti o životu punom svih vrsta izopačenosti i užasa.

Ispričao mi je da je profesor Moriarty rođen u uglednoj obitelji i da je dobio izvrsno obrazovanje, budući da je po prirodi bio izvanredno matematički obdaren. U dobi od dvadeset jedne godine napisao je raspravu o binomnom teoremu koja je mnogo godina bila u modi širom Evrope. Pomoću nje je dobio mjesto profesora matematike na jednom od

naših manjih sveučilišta. Ali taj čovjek je imao nasljedne sklonosti najstrašnije vrste, udružene s nevjerojatnim mentalnim sposobnostima. Nije prošlo dugo, a univerzitetским su gradom počele kružiti mračne glasine, pa je konačno bio prisiljen podnijeti ostavku i doći u London, gdje se zaposlio kao instruktor matematike u vojsci.

— To je bilo samo pokriće. — Holmes mi se unio u lice, upirući se rukama o naslon moje stolice. Čak i pri slabom svjetlu mogao sam vidjeti kako mu se zjenice šire nestalnim intenzitetom. Slijedećeg trenutka već je nastavio svoje paklensko hodanje.

— Godinama, Watson, bio sam neprestano svjestan da postoji neka sila iza toga zločinca, neka duboko složena snaga koja onemogućava zakon i baca svoj štit preko zlotvora. Uvijek iznova, u najrazličitijim slučajevima — falsifikatima, krađama, ubojstvima — osjećao sam prisustvo te sile, i shvatio da je ona na djelu u mnogima od onih neotkrivenih zločina kod kojih nisu mene osobno konzultirali. Godinama pokušavam prodrijeti kroz veo koji je zaklanja, i konačno je došlo vrijeme kad sam naišao na trag i slijedio ga, dok me nije doveo, nakon tisuće lukavih zaokreta, do bivšeg profesora Moriartyja, matematičkoga genija.

— Ali, Holmes ...

— On je Napoleon zločina, Watson! — Kako se moj prijatelj naglo okrenuo iz svog položaja ispred

kamina, tako su plamen za njegovim leđima i prodorna, neprirodna boja njegova glasa dali njegovu stavu nešto užasno. Mogao sam vidjeti da su mu živci napeti do krajnje granice. — On je organizator polovine onog što je zlo i svega što je još neotkriveno u ovom golemom gradu i u analima suvremenog zločina. On je genij, filozof, apstraktni mislilac — on sjedi nepomično poput pauka u sredini svoje mreže, ali njegova mreža ima tisuće niti i on savršeno poznaje svaki titraj u bilo kojoj od njih. Njegovi izvršitelji mogu biti uhvaćeni, osuđeni i njihovi zločini spriječeni ali on, On ostaje netaknut, u njega nitko i ne sumnja! ²

I tako je nastavio buncati, ponekad nesuvislo, ponekad recitirajući kao da je na pozornici Old Vica. Nabrajao je zločine koje je organizirao profesor, govorio o njegovom sistemu zaštite kojem je cilj da ga sačuva od bilo kakve sumnje ili neugodnosti. Zareći se od ponosa, pričao je kako je on, Holmes, uspio prodrijeti kroz krug profesorove obrane, i kako ga profesorovi plaćenici, otkrivši njegov uspjeh, sada slijede — zračnim puškama.

Slušao sam ovu hirovitu priču sa sve većom zabrinutošću, iako sam davao sve od sebe da je sakrijem. Nikad nisam doživio da Holmes laže, a mogao sam odmah vidjeti da nije riječ o jednoj od njegovih povremenih neslanih šala. Govorio je sa smrtnom ozbiljnošću i gotovo mucao od straha.

Nikad nisam čuo ni jedno ljudsko biće koje bi se po broju zlodjela moglo usporediti s profesorom kako ga je Holmes prikazivao. Neodoljivo me podsjećao na Don Kihotova glavnog neprijatelja, Čarobnjaka.

Tirada se nije završila nego se zapravo iscrpla. Od glasnih optužbi Holmes je postupno prelazio na nerazumljivo mrmljanje, a od njega na šapat. Njegovo je tijelo pratilo ove promjene u govoru, pa se nakon energičnoga koračanja po sobi sada naslonio na zid, a potom odsutno bacio u naslonjač i, prije nego što sam shvatio što se dogodilo, Holmes je zaspao.

Sjedio sam u tišini kraj zamirućeg plamena i proučavao svoga prijatelja. Nikad ga prije nisam vidio tako duboko uznemirena, a nisam bio siguran o kakvoj je vrsti nemira riječ. Po načinu na koji je govorio gotovo se činilo da je pod utjecajem neke snažne droge.

Tada me obuze strašna misao. Već drugi put iste noći sjetio sam se jedne druge prilike kad je Holmes spominjao Moriartyja. Bilo je to dok je bio u stanju duboke opijenosti kokainom.

Tiho sam se prikrao do naslonjača u koji se bio srušio očigledno sasvim iscrpljen, povukao mu kapke na gore i pregledao mu zjenice. Zatim sam mu izmjerio puls. Bio je slab i nepravilan. Pitao sam se smijem li riskirati da mu skinem kaputić i pogledam

ima li svježih uboda od igle na rukama; ali bilo je bolje ne riskirati da ga probudim.

Sjeo sam u naslonjač i stao razmišljati. Znao sam da se u prošlosti događalo da se drogira kokainom, po mjesec ili više dana, tako što je sebi davao injekcije sedampostotne otopine po triput na dan. Mnogi čitatelji su pogrešno vjerovali da je Holmes iskorištavao naše prijateljstvo kako bih mu ja kao liječnik mogao nabavljati ovaj strašni narkotik. Nedavno sam čak čuo tvrdnju da je moja spremnost da pribavljam Holmesu drogu jedini razlog što je podnosio moje društvo. Neću se zaustavljati da prokomentiram očigledan apsurd ove pretpostavke, samo ću napomenuti da Holmesu to nije bilo potrebno. Nikakvi propisi nisu u prošlom stoljeću sprečavali čovjeka da kupi kokain ili opijum u bilo kojoj količini. To uopće nije bilo ilegalno, pa prema tome moja spremnost ili nevoljkost da mu pribavim drogu nije bila ni najmanje bitna. U svakom slučaju, postoje obilni podaci na drugim mjestima o tome da sam ga pokušavao odvratiti od ove zle i samorazarajuće navike.

Odista, povremeno sam imao uspjeha, ili ne toliko ja koliko moja moć uvjeravanja, udružena s prispijećem nekog novog slučaja koji bi ga sasvim zaokupio. Rad je bio ono što je bilo potrebno Holmesu, najizazovnijim i najkompliciranijim problemima bili su njegov element. Dok bi bio zauzet istraživanjima te vrste, nije imao

nikakvu potrebu za bilo kakvom umjetnom stimulacijom. Rijetko se događalo da za ručkom pije išta osim vina, i to, je uz veliku količinu jeftinog jakog duhana, bila njegova jedina slabost u vrijeme dok je radio na nekom slučaju.

Ali slučajevi koji su u sebi nosili izazov bili su rijetki. Zar se nije Holmes uvijek žalio zbog nedostatka darovitosti među pripadnicima zločinačkog sloja? »Nema više velikih zločina, Watsone«, bila je njegova stalna tužbalica u vrijeme kad smo zajedno stanovali u Baker Streetu.

Da li je moguće da je Holmes, našavši se u praznini uslijed nedostatka zanimljivih zlodjela i mog odlaska iz Baker Streeta, ponovno pao u zamku — i to ovaj put bez povratka — pogubnoga kokaina?

Osim ako se nevjerojatna priča koju mi je upravo bio ispričao ne pokaže istinitom, nisam mogao zamisliti nikakvo drugo objašnjenje koje bi odgovaralo situaciji. Holmesovo je pravilo oduvijek bilo: kad se isključi sve što je vjerojatno, ono što preostane koliko god se činilo nevjerojatno predstavlja istinu.

S ovim sam mislima ustao, istresao pepeo iz lule o rešetku kamina i, odlučivši da čekani daljnji razvoj situacije, prebacio vuneni prekrivač preko nepomičnog tijela svoga prijatelja pa ugasio svjetiljku.

Ne mogu biti siguran koliko je vremena proteklo u tami — mora da je prošao sat ili dva — jer sam i ja

drijemao kad se Holmes pomaknuo i probudio me. Na trenutak se nisam sjećao gdje sam i što se dogodilo. Zatim mi se sjećanje vratilo u bljesku, i polako sam upalio plinsku svjetiljku.

Holmes je također ustajao. Za trenutak se ogledao bez razumijevanja; shvatio sam da je i on zaboravio gdje se nalazi. Je li zaboravio i to kako se našao ovdje?

— Lulu i čašicu pića, zar ne, Watson? — zadovoljno je zijevnuo prema meni. — Ništa bolje od toga u mokroj proljetnoj večeri. Jeste li i vi od toga podlegli zagrljaju Morfeja?

Odgovorio sam da se čini da jesam, a tada sam se usudio upitati za profesora Moriartyja.

Holmes me je gledao s nerazumijevanjem.

— Tko?

Pokušao sam mu objasniti da smo razgovarali o tome gospodinu prije nego smo podlegli utjecaju brendija i vatre u mom kaminu.

— Gluposti, — odgovorio je razdražljivo. — Diskutirali smo o Winwoodu Readu i »Mučeništvu čovjeka« i ja sam ubacivao ponešto od Jean-Paula. To je posljednje čega se ja sjećam — dodao je, značajno me gledajući spuštenih obrva. — Ako su vaša sjećanja drukčija, mogu samo pretpostaviti da je vaš brendi jači nego što i njegovi proizvođači tvrde.

Ispričao sam se i dopustio da je sjećanje u stvari plod moje mašte, i poslije nekoliko riječi Holmes se

stao opraštati. Prešao je preko moje primjedbe da je već gotovo tri sata ujutro.

— Noćni zrak će mi dobro činiti, stari moj. A znate da nitko nema više iskustva od mene u kretanju Londonom u neobične sate. Zahvalite gospođi Watson za ugodno večer, dobri prijatelju.

Podsjetio sam ga da je moja žena na selu, našto me je na trenutak oštro pogledao, zatim kimnuo, ponovno okrivio brendi i otišao.

Ispunjen zlim slutnjama, zatvorio sam za njim vrata i popeo se stepenicama do svoje sobe i počeo se svlačiti, ali sam se predomislio i sjeo u naslonjač uz peć u spavaonici, gdje se vatra već davno ugasila, naslonivši ruke na koljena.

Neko sam se vrijeme čak zabavljao mišlju da je Holmes u pravu, da je ostao kod mene do kasne večeri, da smo popušili lulu-dvije i popili dvije-tri čašice, i da sam ja sanjao razgovor o profesoru Moriartyju, dok smo u stvarnosti razgovarali o sasvim drugim stvarima. Da li je to moguće? U trenutnom stanju iscrpljenosti znao sam da teško mogu jasno misliti, kao kad se čovjek probudi iz noćne more i još neko vrijeme ne može pojmiti da nije u paklu.

Trebao sam opipljiviji dokaz. Tiho sam sišao dolje noseći svjetiljku i bio bih predstavljao neobičan prizor da je služavka izašla iz svoje sobe i ugledala me: sredovječan čovjek bez cipela na nogama, razdrljena

ovratnika, šulja se niza stepenice u svojoj vlastitoj kući, s izrazom omamljenosti na licu.

Ušao sam u ordinaciju, mjesto gdje je počela ova opsjena — ako je o opsjeni riječ — i pregledao kapke. Bili su zatvoreni i zakračunani, očigledno. Ali tko ih je zatvorio? Holmes, po mom sjećanju, ili ja sam? Sjednuvši u naslonjač, pokušao sam se prisjetiti svih pojedinosti našeg razgovora, razmišljajući da sam ja Holmes koji sluša iskaz nekog klijenta u našem starom salonu u Baker Streetu. Da je itko nekim slučajem slušao, rezultat bi bio prilično komičan. Sredovječan čovjek bez cipela sad sjedi u ordinaciji pri svjetlu petrolejke i razgovara sam sa sobom — jer mi se činilo potrebnim da postavljam (kao što to Holmes čini) određena pitanja u vezi mog vlastitog iskaza.

— Možete li se sjetiti ičega što je taj čovjek rekao ili učinio, a što za sigurno znate da ste spomenuli u razgovoru prije vremena kad ste se obojica probudili i kad je on govorio o brendiju koji ste zajedno popili?

— Ne, ne sjećam se ... — čekaj malo, ipak, sjećam se nečega!

— Odlično, Watson, odlično! — zazvučala mi je u uhu dobro poznata rečenica, samo je ovaj put moj vlastiti glas izgovorio te riječi.

— Upitao me, čim je ušao u ordinaciju, gdje je Mary. Odgovorio sam da je otišla u posjetu i da smo sami. Zatim kasnije, nakon što smo obojica prodrijemali u

naslonjačima, on se spremio otići kad me je zamolio da joj zahvalim za ugodno večerje. Ponovio sam mu da je odsutna i to ga je zapanjilo. Nije se sjećao da sam mu to prije rekao.

— Potpuno ste sigurni da ste to doista ranije spomenuli?

— O da, potpuno — odgovorio sam, pomalo uvrijeđen tim pitanjem.

— Prema tome, zar nije moguće, ako smo priznali pripitost od brendija, da je on zaboravio, jednostavno zaboravio da ste tu činjenicu prije spomenuli? Da on nije možda sam aludirao na takvo objašnjenje?

— Da, ali... ne, brišite sve to! Ni on ni ja nismo bili otupljeni od alkohola!

Uzbuđeno sam se digao na noge samo u čarapama i, zgrabivši svjetiljku, otapkao natrag u salon, bježeći od svoga dragoga glasa.

Razotkrivši zavjese u salonu vidio sam da će uskoro svanuti. Kad se Holmes pojavio bio sam već umoran, a sad se činilo da sam potpuno iscrpljen.

Ipak, da li se on uopće pojavio?

Bila je to još luđa misao i prokleo sam sebe što sam je uobličio, pa makar i u skrovitosti svoga vlastitog mozga. Okrenuo sam se od prozora i od prve jutarnje svjetlosti.

Naravno da se pojavio.

Napokon sam dobio dokaz koji je potvrđivao ovu tvrdnju.

Dvije upotrijebljene čašice za brendi ležale su ondje gdje smo ih Holmes i ja ostavili.

Sljedećeg jutra, ili točnije, istoga jutra, probudio sam se u vlastitom krevetu u koji sam se očividno bacio poluobučen u nekom trenutku za vrijeme beskorisnog mozganja tijekom protekle noći. Kućom su već odzvanjale pripreme za dan, pa odlučih da počnem iz početka i da vidim kamo će me to odvesti.

Pošto sam se presvukao i završio postupak oko oblačenja i brijanja, spustio sam se u prizemlje i doručkovao. Ni novine me nisu mogle zainteresirati: misli su mi već bile drugdje. Sjetio sam se sad da sam prethodne večeri mjerio Holmesov puls i gledao mu zjenice. Ali se opet nametnulo isto mučno pitanje: jesam li to zaista činio ili je i to dio sna?

Ovo me je pitanje previše izluđivalo da bih ga mogao trpjeti, pa sam, užurbano dovršivši doručak, otišao do Culingwortha i zamolio ga da preuzme moje pacijente tokom jutra. Bilo mu je drago da mi može učiniti uslugu (ja sam to isto često činio njemu), i, bez daljnjeg odlaganja pozvao sam fijaker i pošao u Baker Street.

Bilo je još rano ujutro kad sam stupio na dobro poznati komadić pločnika pred brojem 221 B i platio kočijama. Žustro sam udahnuo jutarnji zrak (iako je još bio prilično vlažan) i pozvonio. Vrata je otvorila gotovo istog trena naša gazdarica, gospođa Hudson.

Izgledala je sretna što me vidi više nego se riječima dade opisati.

— Oh, doktore Watson, hvala bogu što ste došli! — uzviknula je bez ikakva uvoda i zapanjila me time što me zgrabila za rukav kaputa i povukla u predsoblje.

— Što je? — počeo sam, ali me presjekla stavivši prst na usta i zabrinuto pogledavši uza stepenice. Ipak, Holmes je imao vrlo oštar sluh i uskoro se vidjelo da je čuo naš kratki razgovor.

— Gospođo Hudson, ako se taj gospodin odaziva na ime profesor Moriarty, — začuo se odozgo prodorni glas koji sam ipak mogao prepoznati kao njegov — možete ga pustiti gore i ja ću se pozabaviti njime! Gospođo Hudson?

— Vidite kako je doktore Watson — šapnula mi je u uho nesretna gazdarica. — Zabarikadirao se tamo gore; ne prima hranu, po cijeli dan drži zatvorene kapke, a noću se iskrada nakon što ja zaključam vrata i služavka legne.

— Gospođo Hudson!

— Idem gore da ga vidim — predložio sam tapšući je utješno po ruci, iako se uistinu nisam osjećao posebno siguran. Tako dakle, postoji profesor Moriarty, bar u Holmesovoj mašti. Teška srca popeo sam se uz sedamnaest izlizanih stepenica do moga starog stana. Kakav plemeniti um je uništen!

— Tko je? — upitao je Holmes s druge strane vrata kad sam pokucao. — Moriarty, da li ste to vi?

— To sam ja, Watson — odgovorio sam, i kad sam ovo ponovio nekoliko puta, na kraju je pristao da malo otvori vrata i zagledao se u mene kroz otvor kao da me ne poznaje.

— Vidite da sam to samo ja, Holmese. Pustite me da uđem.

— Ne tako brzo. — Umetnuo je nogu pred vrata. — Možete biti maskirani. Dokažite da ste vi Watson.

— Kako? — zajaukao sam, jer zaista nisam mogao zamisliti kako bih ga mogao uvjeriti u svoj identitet.

Razmišljao je jedan trenutak.

— Gdje držim svoj duhan? — upitao je naglo.

— U palcu svoje perzijske papuče.

Ovaj odgovor, koji sam dao tako spremno, izgleda da je donekle umirio njegove sumnje, jer mu je glas postao malo blaži.

— A svoja pisma?

— Pribijena su na okvir kamina džepnim nožem. Potvrдно je progundao.

— A koje su bile prve riječi kojima sam vam se obratio?

— Vidim, bili ste u Afganistanu. Za ime božje, Holmes — molio sam.

— U redu, možete ući — odgovorio je, napokon zadovoljan. Uklonio je nogu s vrata, malo ih otvorio i energično me povukao unutra. Čim sam prekoračio prag, odmah je za mnom zatvorio vrata i navukao nekoliko kračuna i lokota, od kojih ni jednog nije bilo

dok sam ja tu stanovao. Gledao sam kao začaran kako sve to radi, a onda je prislonio uho na vrata osluškujući ni sam nisam znao što. Konačno se uspravio i okrenuo prema meni ispruživši ruku.

— Oprostite što sam sumnjao u vas, Watsone, — rekao je s osmijehom koji je bio veoma nalik njegovom vlastitom — ali morao sam provjeriti. Oni se neće ni pred čime zaustaviti.

— Profesorova banda?

— Točno.

Odveo me u sobu i ponudio čajem koji je očito sam napravio, upotrijebivši u tu svrhu Bunsenov plamenik koji se nalazio među njegovim priborom za kemijske eksperimente na pokusnom stolu i veliku čašu za kemikalije. Prihvatio sam i sjeo, ogledavajući se oko sebe, dok je Holmes nalijevao čaj. Prostorija je izgledala uglavnom isto kao kad sam je ja dijelio s njim — bila je neuredna kao obično — ali su kapci i prozori bili zatvoreni, a ni kapci nisu bili oni stari. Bili su novi i napravljeni, koliko sam mogao prosuditi, od teškog željeza. To, i brojne brave na vratima bili su jedini vidljivi znaci promjene.

— Izvolite, stari moj.

Iz svog fotelja pokraj kamina Holmes ispruži ruku dodajući mi šalicu. Bio je obučen u svoj kućni ogrtač (onaj mišje boje) i ruka mu se ogoljela.

Bila je pravo bojno polje uboda od injekcija.

Neću ulaziti u pojedinosti toga mučnog susreta; njegova je suština jasna, i razglabanje o utjecaju strašne droge na sposobnosti ovog velikog čovjeka samo bi bacilo sjenu na njegovu uspomenu.

Nakon sat vremena napustio sam Baker Street — dopušteno mi je da se vratim u vanjski svijet uz one iste mjere opreza koje su me uvele unutra — uzeo sam drugi fijaker i vratio se u svoje prebivalište.

Ondje me je, dok sam još bio ošamućen od šoka koji je u meni izazvao Holmesov duševni slom, dočekalo neugodno iznenađenje. Kad sam ušao, služavka me je obavijestila da me čeka jedan gospodin.

— Zar niste obavijestili toga gospodina da je doktor Culingworth preuzeo jutros moje pacijente?

— Jesam, gospodine, — odgovorila je u neprilici — ali gospodin je inzistirao da vidi osobno vas. Nisam mu mogla zatvoriti vrata pred nosom, pa sam ga pustila da sačeka u ordinaciji.

To je zbilja previše, mislio sam postajući sve ljući, i upravo sam to htio reći kad mi ona priđe noseći poslužavnik u ruci.

— Njegova posjetnica, gospodine.

Uzeo sam komadić bijelog kartona i zadrhtao dok mi se krv sledila u žilama. Na posjetnici je stajalo ime profesora Moriartyja.

BIOGRAFSKI DIO

Gotovo sam cijelu minutu tupo zurio u posjetnicu, i zatim, svjestan služavkine nazočnosti, strpao je u džep, vratio joj poslužavnik i prošao mimo nje u ordinaciju.

Nisam se usuđivao misliti. Nisam želio misliti. Bio sam nesposoban za razmišljanje. Neka mi ovaj — ovaj gospodin — tko god on bio i kako god sebe zvao, objasni situaciju ako je to u stanju. Za trenutak nisam uopće više namjeravao mozgati.

Ustao je čim sam otvorio vrata; malen, plah čovjek šezdesetih godina, sa šeširom u ruci i uplašena izraza na licu, koji se brzo pretvorio u bojažljivi osmijeh kad sam se predstavio. Pružio mi je mršavu ruku i na kratko prihvatio moju. Bio je obučen dobro, iako ne skupo, s izgledom učenjaka koji nije naviknut na strku i pometnju stvarnog svijeta. Bilo bi mu mjesto u samostanu, možda, ondje gdje njegove plave, kratkovidne oči ne bi imale drugog posla do proučavanja prastarih pergamena i dešifriranja njihova značenja. Glava mu je pridonosila fratarskom dojmu koji sam dobio o njegovu karakteru, jer je bila gotovo potpuno ćelava, sa nekoliko slabašnih pramenova sijede kose ostraga i sa strane.

— Nadam se da ne smetam previše time što sam zauzeo vašu ordinaciju — progovorio je mirnim ali zabrinutim glasom. — Posao zbog kojega sam došao

vrlo je hitan i tako privatne prirode, i vi ste taj, a ne doktor, hm, Culingworth, koga sam htio ...

— U pravu ste, u pravu ste — prekinuo sam ga s oporošću koja ga je, vidio sam, uplašila. — Molim vas da mi kažete o čemu je riječ — nastavio sam mekšim tonom i ponudio mu da sjedne, dok sam ja privukao stolicu nasuprot njemu.

— Ne znam zapravo kako da počnem. — Imao je iritirajući običaj da vrti svoj šešir u rukama dok govori. Pokušao sam ga zamisliti onakvim kakvim ga je Holmes opisao: genijalni i pakleni sotona koji nepomično sjedi u centru svake mračne zavjere koju su ljudi skovali. Njegova pojava i stav nisu mi bili od pomoći.

— Došao sam k vama, — nastavio je profesor s iznenadnom snagom i odlučnošću — jer iz vaših pripovijedaka znam da ste najintimniji poznanik gospodina Sherlocka Holmesa.

— Imam tu čast — priznao sam mrzovoljno, mehanički kimnuvši glavom. Bio sam odlučio da budem na oprezu, jer iako sam smatrao da je njegov izgled bezopasan, mislio sam da se neću njime dati prevariti.

— Ne znam kako da to kažem, — nastavio je vrteći šešir brže no ikad — ali gospodin Holmes me... ovaj, mislim da je »progoniti« jedina prava riječ za ono što mi on čini.

— On progoni vas? — izletjelo mi je.

— Da — potvrdio je užurbano, trгнуvši se opet na zvuk moga glasa, iako očigledno nije primijetio moj naglasak. — Znam da zvuči apsurdno, ali ne znam kako bih se drukčije izrazio. On ... dakle, on stoji noću pred mojom kućom ... na ulici. — Kradomice me je pogledao da vidi hoću li ili ne reagirati na to. Kad je vidio da se ne spremam glasno negodovati, nastavio je.

— Stoji noću pred mojom kućom — ne svake noći, naravno — ali nekoliko puta u toku tjedna. Slijedi me! Nekada me danima slijedi u stopu. Izgleda da mu ne smeta što ja to primjećujem. Oh, i šalje mi pisma — dodao je kao naknadnu misao.

— Pisma?

— Pa, telegrame zapravo; sastoje se od samo jedne do dvije rečenice: Moriarty, čuvaj se; dani su ti odbrojani. Tako nešto. I razgovarao je s direktorom o meni.

— Direktorom? Na kojega direktora mislite?

— Na direktora Price-Jonesa, u školi Royslott, gdje sam zaposlen kao profesor matematike. — Škola koju je spomenuo bila je jedna od manje poznatih privatnih škola u području Zapadnog Londona.

— Direktor me je pozvao na razgovor i zahtijevao da objasnim tvrdnje gospodina Holmesa.

— I što ste mu rekli?

— Rekao sam da ih ne mogu objasniti; rekao sam da ne znam kakve su to tvrdnje. I tako mi je on

rekao. — Moriarty se promeškoltio na stolici i podigao pogled prema meni. — Doktore Watson, vaš je prijatelj uvjeren da sam ja neka vrsta

— s mukom je tražio riječi — kralja svih zločina. Najokorjelije vrste — dodao je nemoćno slegnuvši ramenima i podigavši ruke. — Sad vas pitam, gospodine, recite mi pošteno — možete li u meni vidjeti ma i najneznatnije osobine jedne takve ličnosti?

Činilo se gotovo sasvim nepotrebnim da mu odgovorim.

— Ali što učiniti — nastavi čovječuljak plačnim glasom.

— Znam da je vaš prijatelj dobar čovjek: cijela mu Engleska pjeva hvalospjeve. Ali, u mom slučaju je napravio neku užasnu grešku i ja sam postao njegova nesretna žrtva.

Izgubljen u mislima nisam ništa rekao.

— Posljednje što želim je da ga dovedem u nepriliku, doktore — nastavio je plačljivo. Ako se nešto ne poduzme u vezi ovog .. . ovog proganjanja, što mi drugo preostaje nego da se obratim svom odvjetniku?

— To neće biti potrebno — odgovorio sam smjesta, iako u stvari nisam imao pojma što bi trebalo učiniti.

— Iskreno se nadam da neće — suglasio se. — Zbog toga sam se obratio vama.

— Moj prijatelj nije baš najboljeg zdravlja — odgovorio sam, ispitujući teren. — Ovo ponašanje nema nikakve veze s njegovim normalnim stanjem. Da ste ga poznavali kad je bio zdrav. ..

— O, poznao sam ga — prekinuo me profesor na moje silno iznenađenje.

— Poznavali ste ga?

— Da, zaista jesam, i bio je vrlo drag mladić, vrlo drag je bio Master Sherlock.

— Master Sherlock?

— Molim, da. Bio sam njegov učitelj matematike. Zurio sam u nj otvorenih usta. Iz izraza koji su jedan za drugim prelazili njegovim licem shvatio sam da je on na neki način zaključio da mi je to poznato. Rekao sam mu da nije i zamolio ga da mi sve ispriča.

— Nema se tu mnogo šta pričati. — Njegov je plačljivi glas postajao sve neugodniji. — Prije nego sam došao u London, a bilo je to prije mnogo godina, nakon univerziteta...

— Niste li vi kojim slučajem napisali raspravu o binomnom teoremu? — prekinuo sam ga.

Zapanjeno me gledao.

— Ni u kom slučaju. Tko ima još nešto novo reći o binomnom teoremu u ovo doba? U svakom slučaju, ja sigurno nisam onaj koji bi znao.

— Oprostite mi. Nastavite, molim vas.

— Kao što sam rekao, napustio sam univerzitet i prihvatio mjesto profesora matematike u domu

posjednika Holmesa. Ondje sam podučavao mladoga gospodina Mycrofta i mladoga gospodina Sherlocka ...

— Oprostite što vas opet prekidam — rekao sam veoma uzbuđeno, jer mi Holmes nikad, tokom čitavog našeg poznanstva, nije govorio o svojim roditeljima. — Gdje je to bilo?

— Zašto, pa u Sussexu, naravno, na obiteljskom posjedu.

— Obitelj je bila iz Sussexa?

— Pa, ne prvobitno. To jest, Holmesov klan potječe odande, to da, ali je vlastelin bio drugi sin i nikad nije imao pravo na nasljedstvo imanja, po zakonu. On i njegova obitelj živjeli su u North Ridingu u Yorkshireu, ondje se rodio mladi gospodin Mycroft. Tada je umro vlastelinov stariji brat, udovac bez nasljednika, i otac mladoga gospodina Sherlocka preselio je s obitelji na staro imanje. ³

— Razumijem. I ondje ste upoznali Holmesa?

— Učio sam oba dječaka — odgovori Moriarty s jasno nagoviještenim ponosom — i bili su talentirani momci, obojica. Bio bih volio nastaviti, samo ... — oklijevao je — tada se dogodila nesreća ...

— Nesreća, kakva nesreća?

Opet me je usrećio zapanjenim pogledom.

— Zar ne znate ... ?

— Znam? Znam što, čovječe? Gospode bože, govorite razumljivo! — Od uzbuđenja sam sjedio na

rubu stolice. Ovi su podaci bili za mene tako novi da sam gotovo zaboravio sadašnjeg Holmesa i njegove ozbiljne probleme, u želji da zadovoljim svoju radoznalost u pogledu Holmesa iz prošlosti. Svaka riječ koju je ovaj mali čovjek izgovarao na tu temu zapanjivala je više od prethodne.

— Ako vam mladi gospodin Sherlock nije pričao o tome, ne znam da li je na meni da ...

— Ali, čujte ...

Nisam ga mogao uvjeriti. Stajao je na stanovištu da je to neka vrst profesionalne tajne, i ništa što sam mogao reći nije moglo promijeniti njegovo mišljenje. Što sam više inzistirao, postajao je sve zatvoreniji, dok konačno, gluh na moje molbe, nije ustao i počeo se osvrutati za svojim štapom.

— Zaista, rekao sam sve zbog čega sam došao — inzistirao je izbjegavajući moj pogled, dok je petljao tražeći štap. — Stvarno mi morate oprostiti... ne, ja ne mogu i ne želim biti indiskretan u vezi tog predmeta. Rekao sam vam sve što sam mogao, i na vama je da riješite ovu ... dilemu.

Uzmaknuo je s postojanošću za koju nisam mogao pretpostaviti da je ima. Njegovu je plašljivost odjednom prevladala nestrpljivost da ode, i profesor Moriarty se oprostio, ostavljajući me da razmišljam o svom sljedećem potezu. Razmišljajući o mučnim nagovještajima o Holmesovoj prošlosti, prepunoj tajanstvenih tragedija, pomislio sam za sebe da bi se

ono što je profesor smatrao tragičnim, meni učinilo samo tužnim, budući da je bio, kako sam slutio, pretjerano osjetljiva priroda. Ali ipak nisam imao vremena za ovu vrst razmišljanja, toliko sam bio zadubljen u sadašnji problem Holmesova sloma i Moriarty je ve zamaglone prijetnje (razumljive pod ovim okolnostima, moram na žalost priznati) da će pozvati svog advokata. To se moralo izbjeći po svaku cijenu. Holmes je bio vatrene naravi (događalo se već prije da doživi slom, doduše ne kao rezultat uzimanja kokaina) i takvo je razotkrivanje bilo nezamislivo. ⁴

Njemu je zapravo potrebna, zaključio sam nakon razmišljanja, terapija. Treba prekinuti njegovu strašnu naviku, a za to mi je potrebna nekakva pomoć, jer mi je iskustvo pokazalo da nisam sposoban iskorijeniti njegovu ovisnost samo svojim slabim sredstvima i znanjem. Zaista, ako sam pravilno procijenio, ono što mi je dotad jedva uspijevalo, pokazat će se sada potpuno nemoguće. Tijekom proteklih mjeseci, dok je naša veza jedva tinjala, kobna je strast postala deseterostruko jača, tako da ga je sada držala čvršće nego ikad prije u svome strašnom zagrljaju. Ako mu nisam prije mogao pomoći da se oslobodi svoje ovisnosti, kako bih mogao sada, kad je postala potpuna?

Pogledao sam na sat i vidio da će skoro dva. Budući da je bolji dio dana bio za mnom, bilo je glupo

započinjati s pregledima, jer se Mary vraća od gospođe Forrester u pet, a namjeravao sam je dočekati na stanici Waterloo.

U međuvremenu ću otići do bolnice i zatražiti savjet od Stamforda; naravno, neću mu reći cijelu istinu, nego ću reći da se radi o jednom od mojih pacijenata.

Stamford je, da podsjetim, radio kao moj asistent u bolnici Svetog Bartolomeja dok sam studirao na Londonskom univerzitetu još 1878. Od tada je i on dobio diplomu te slavne institucije i sad je bio liječnik u istoj bolnici u kojoj me je — prije toliko godina — prvi put predstavio Sherlocku Holmesu. Nije dobro poznao Holmesa i upoznao nas je samo zato jer je čuo da obojica tražimo pristojan stan po razumnoj cijeni. Danas nisam namjeravao spominjati Holmesa, ako se to bude dalo izbjeći.

Još sam jednom izašao iz svog doma, ovaj put noseći malo kruha i hladne šunke, kojima me opskrbila služavka, i koje sam zamotao u papir i strpao u džep, kako sam često vidio Holmesa da čini kada, radeći na nekom slučaju, nije imao vremena za uobičajeni obrok. Ovo mi je sjećanje izazvalo tjeskobu u grudima dok sam ulazio u fijaker na putu prema Svetom Bartolomeju i svojoj turobnoj zadaći.

Naši su se suvremenici čudili što Holmes i ja tako volimo fijakere, koji su bez sumnje skupi, kad se podzemnom željeznicom može voziti znatno jeftinije.

Kad već razjašnjavam zagonetke, mogu reći da je podzemna željeznica bila doduše jeftinija nego konjske zaprege koje smo joj mi pretpostavljali, i u nekim slučajevima sigurno brža, ali je isto tako istina da njene linije nisu bile dovršene i često nas nije mogla dovesti kamo smo željeli.

Ipak, pravi je razlog što je nismo upotrebljavali kad god smo to mogli izbjeći («mi» ovdje podrazumijeva većinu dobrostojeće gospode) bio taj što je podzemna željeznica u to doba bila pravi pakao pod zemljom. Gonjena parom, prljava, puna sumpora i opasna, bila je nepouzdana kad nije bila smrtonosna, sasvim neprikladna za ljudsko biće koje sebi može priuštiti drugo prijevozno sredstvo. Ljudi koji su bili prisiljeni da se njome služe obavezno su obolijevali na plućima, i u svojoj sam ordinaciji, koja se nalazila u blizini podzemne željeznice, vidio mnoge radnike, graditelje i čuvare, za koje se može reći da su doslovno dali svoj život zato da bi današnji stanovnici Londona mogli uživati najsigurniji i najmoderniji na svijetu sistem jeftinog prijevoza.

Podzemna željeznica nije povezivala Baker Street s bolnicom Svetoga Bartolomeja — u 1891. godini Baker Steet nije bila ni približno duga kao danas — pa prema tome fijaker nije bio luksuz nego potreba (osim ako čovjek nije razmišljao o mogućnosti vožnje omnibusom, ali je i on imao svoje nedostatke).

Sveti Bartolomej je vjerojatno jedna od najstarijih bolnica na svijetu. Zgrada iz dvanaestog stoljeća bila je sagrađena na rimskim temeljima, a podigao ju je, pretpostavlja se dvorska luda Henrika I, Rahere. On se za vrijeme hodočašća u Rim razbolio i zakleo da će, ako ozdravi, izgraditi veliku crkvu u Londonu.⁵ Ne znam da li je ova priča istinita, ali je istina da je Sveti Bartolomej prvobitno bio crkva i ostao to sve dok ga Henrik VIII nije anektirao u ime Krune i potom uništio (kao što je i drugdje činio) većinu crkvenih obilježja građevine, pa je promijenivši namjenu pretrpjela samo neznatne izmjene. Nekih dvadesetak godina prije nego što sam ja došao studirati u bolnicu Svetog Bartolomeja, tik do nje se nalazila velika tržnica Smithfield sa svojim velikim klaonicama, a pričaju da je zadah mrtvih životinja bio jači od svakog drugog mirisa miljama uokolo. Drago mi je što su davno prije mog dolaska tržnica i klaonica zatvorene, a na mjestima gdje su životinje skičale u smrtnoj agoniji i gdje je gusta krv tekla olucima, sad stoje mnoge javne zgrade i trgovine. Kažu mi da je sve to manje-više neizmijenjeno do današnjeg dana, ali nisam bio u Svetom Bartolomeju posljednjih petnaest godina.

Kad sam tog 25. travnja prošao u fijakeru kroz portal bolnice, nisam razmišljao o rodoslovlju stare građevine, niti sam zastao da razgledam zbrku arhitektonskih dodataka i ukrasa koji naizmjenice

oduševljavaju i razbješnjuju. Platio sam fijaker, otišao ravno u Patološki odjel i stao tražiti Stamforda.

Put me vodio kroz pravi labirint hodnika i zaokreta, što me je prisililo da nekoliko puta pitam za smjer, tako davno se nisam tuda probijao. Nije više bilo smradnog zadaha Smithfielda. Umjesto njega, nosnice su mi zapahnule peckave pare karbola i alkohola: ništa novo, jer su me ovi dvojni glasnici medicinske profesije pratili svakodnevno na mojim obilascima. Uprkos toga, njihova je koncentracija bila, kao što je svima poznato, vrlo jaka ovdje u Bartu.

Stamford je, pokazalo se, držao predavanje, pa sam bio prisiljen sjesti u stepenasti auditorij i čekati ga da završi. Bilo mi se zaista teško koncentrirati na njegove riječi — govorio je nešto o cirkulaciji, čini mi se, iako se ne bih mogao na to zakleti — toliko sam bio zaokupljen sa mojim vlastitim problemima. Ipak, sjećam se kako gledam dolje na njega gdje stoji za govornicom kao da je njegova vlastita, i kako se u mislima vraćam na ono davno vrijeme kad smo on i ja sjedili u ovim istim klupama i slušali nekog drugog čangrizavca kako utuvljuje ove iste stvari u naše tvrde lubanje. Čekaj, zar Stamford već nije pomalo nalik tom istom čangrizavcu? Kako li se ono zvao?

Kad je predavanje završilo, sišao sam i javio mu se dok je prilazio vratima.

— Gospode bože, pa to je Watson! — uskliknuo je, odmah mi prišavši i energično mi stišćući ruku. — Što vas dovodi u Bart baš danas? Jeste li čuli moje predavanje? Kladim se da niste znali da se mogu sjetiti svih tih gluposti. Zar ne?

Brbljao je tako neko vrijeme, a onda me uzeo pod ruku i odveo kroz još neke labirinte do svoga kabineta, koji je bio prostran ali zakrčen dvostrukim priborom liječnika koji je i učitelj. Stamford je bio veseljak u mladosti i radovalo me što vidim da je i sada jednako bezbrižan. Ostario je otmjeno i imao je isti dobroćudni izraz lica, bez prijašnje jedrine; pristajao mu je i odsutni stil učenjaka — davalo mu je to temu za šalu, a ipak je bio dovoljno zaposlen da ne podlegne svojoj sklonosti da se »pravi pametan«, kako je to sam formulirao.

Ostavio sam mu dovoljno vremena za nevezan razgovor, ispričao mu sve o svom životu, braku, uspješnoj praksi i tako dalje, i snalazio se što sam bolje mogao kad je došlo do neizbježnih pitanja o Holmesu.

— Tko bi mislio da ćete vas dvojica postići takav fantastičan uspjeh? — hihotao je i ponudio me cigarom. — A vi — vi ste postali slavni kao i on sa svojim pričama ... »Grimizna studija«, »Znak četvorke« ... zaista imate pripovjedačkog dara, Watsone, i smisao za naslove, moram priznati. Recite mi sada — sasvim smo sami i neću nikada

nikome reći — može li vaš i moj prijatelj, može li stari Holmes zaista napraviti sve ono što ste ispričali u tim svojim pričama? Budite iskreni!

Odgovorio sam hladno da je po mome mišljenju Sherlock Holmes najbolji i najpametniji čovjek koga sam ikad upoznao.

— Točno, točno — potvrdio je brzo Stamford, primijetivši odmah da nije bio taktičan. Tada se zavalio u svom naslonjaču. — Tko bi to pomislio? Mislim, uvijek sam znao da je taj čovjek pametan, ali pojma nisam imao...! Da, da, da. — Činilo se da je konačno shvatio da moj posjet ima određenu svrhu i sad se usmjerio na to. — Ima li nešto što bih mogao učiniti za vas, stari moj?

Odgovorio sam da ima i, skupivši hrabrost, ukratko mu ispričao povijest bolesti jednog svog pacijenta u kandžama kokaina, taktično nagovijestivši halucinacije koje prate teže stupnjeve ove ovisnosti. Upitao sam ga što bi se moglo poduzeti da se taj čovjek izliječi.

Stamford me je, moram mu odati priznanje, slušao vrlo pažljivo, držeći ruke na stolu i šutke pušeći dok sam ja objašnjavao pojedinosti.

— Razumijem — rekao je kad sam završio. — A recite mi, mislite li da pacijent sam nije svjestan odakle potječe to osjećanje da mu netko sprema zlo? On ne shvaća da tu varku izaziva droga koju ne prestaje uzimati?

— Očigledno nije. Vjerujem da je došlo do stupnja — ako je to moguće — kad više uopće nije svjestan da uzima kokain.

Na ovo Stamford podiže obrve i bešumno uvuče zrak iz svojih obraza.

— Bit ću iskren s vama, Watsone. Ne znam da li je to moguće. Zapravo — nastavio je ustavši i prišavši mi — medicina zna vrlo malo o ovisnostima bilo koje vrste. Ipak, ako pratite literaturu, morate znati da će, u ne tako dalekoj budućnosti, droge kao kokain i opijum biti zabranjene bez recepta.

— Teško da će to biti od ikakve koristi za mene — uzviknuo sam ogorčeno. — Dotad moj pacijent može biti odavno mrtav. Zbog te mi je misli glas zadrhtao tako da je privukao njegovu pažnju. Moram biti ležerniji.

Stamford me na trenutak pažljivo pogledao, a ja sam podnio njegov pogled što sam bolje mogao. Zatim se vratio do stola.

— Ne znam što da vam kažem, Watsone. Kad bih mogao uvjeriti svog pacijenta da se potpuno prepusti vašem nadzoru i brizi. ..

— Nemoguće — prekinuo sam ga i uspio nemarno mahnuti cigarom.

— Dobro, onda... — bespomoćno je raširio ruke. — Ipak, pričekajte malo. — Opet je ustao. — Ovdje je bilo nešto što bi nam moglo pomoći. Gdje li sam ga samo stavio?

Počeo je prekapati po kabinetu, nemarno rušeći hrpe papira i podižući prilično prašine oko nas. S ponovnim bolom u srcu sjetio sam se Holmesove neuredne dokumentacije u Baker Streetu, gdje bi nas traženje nekog podatka ili nekog starog slučaja poslalo obojicu kašljući na ulicu, gdje smo čekali sat-dva dok se prašina ne bi slegla.

— Evo ga! — po vikao je pobjedonosno i skočio od niskog ormara uz prozor, držeći u rukama primjerak Lanceta.

— Ovo je broj od 10. ožujka — reče pružajući mi ga i hvatajući dah. — Jeste li ga vidjeli?

Rekao sam da nisam, moji pacijenti su me tako okupirali, ali mislim da ga imam kod kuće.

— Dobro, uzmite ovaj primjerak za slučaj da ste svoj izgubili — navali Stamford, gurajući mi ga u ruke. — Ima jedan mladi čovjek, mislim da je u Beču, u svakom slučaju nisam imao vremena da pročitam cijelu stvar, ali se čini da se on bavi liječenjem ovisnosti od kokaina. Ne mogu se sjetiti njegova imena, ali tu je negdje unutra, i možda on kaže nešto što može biti od pomoći. Zao mi je, stari prijatelju, ali bojim se da je to najviše što mogu učiniti.

Srdačno sam mu zahvalio, pa smo se rastali obećavajući jedan drugome da ćemo uskoro zajedno večerati, da ćemo predstaviti jedan drugoga našim suprugama i tako dalje. Ni jedan od nas nije ni pomišljao da ostvari ova pretjerana obećanja, i ja

sam se osjećao posve malodušno kad sam krenuo prema Waterloo. Kao ni Stamford, ni ja nisam vjerovao da bi onaj člančić u Lancetu mogao spasiti moga prijatelja i vratiti ga iz ponora u koji je pao. Nisam ni sanjao, kad sam polazio da dočekam svoju ženu, da je po drugi put u deset godina, Stamford — taj divni, dragocjeni Stamford — uslišio moje molitve, i Holmesove.

ODLUKA JE PALA

— Jack, dragi, što se dogodilo? —

To su bile prve riječi moje žene dok sam joj pomagao da siđe s vlaka na Waterloo. Spajala nas je jaka duševna veza koja se prvi put pokazala one večeri kad smo se upoznali prije tri godine. ⁶

Zbliženi situacijom u kojoj smo se našli, u zbrci ljudi i događaja koja je uključivala odbjegle robijaše, divljake s Andamanskog otočja, umirovljene i propale oficire, veliku pobunu i basnoslovno blago iz Agre, nas dvoje smo stajali zajedno u mraku one užasne noći, u prizemlju Pandicherry Lodgea, dok su Sherlock Holmes i nadstojnica otišli gore s Thaddeusom Sholtom i ondje otkrili tijelo njegova nesretnoga brata Bartolomeja. U tom sablasnom trenutku, a da nismo prozborili ni riječ, niti smo se uopće poznavali, naše su ruke instinktivno potražile jedna drugu u mraku i čvrsto se uhvatile. Kao dvoje uplašene djece, pokušavali smo u isto vrijeme utješiti jedno drugo, tako se brzo razumjeli.

To živo i intuitivno razumijevanje potrajalo je sve do trenutka njene smrti. Svakako, bilo je očigledno kad je te travanjske večeri sišla s vlaka i zabrinuto mi se zagledala u lice.

— Što je? — ponovila je.

— Ništa. Dođi, ispričat ću ti kod kuće. Da li je ovo sav tvoj prtljag?

Tako sam joj za trenutak odvuкао pažnju dok smo se polako probijali kroz gužvu na stanici, obilazeći velike sanduke i kovčege, nosače koji su se dovikivali i roditelje koji su nastojali da ne izgube trag i kontrolu nad svojim skvičećim potomstvom. Nekako smo se izvukli iz zbrke, pronašli kočiju, isplatili našeg nosača (kad je prtljaga već bila privezana na krov kočije), ušli u nju i ostavili za nama to poprište vječnog kaosa koje se zove Waterloo.

Kad smo se smjestili i krenuli, moja je žena pokušala ponoviti svoja pitanja, ali sam im ja odolijevao bezbrižno čavrljajući i pokazujući namjerno veselo lice. Pitao sam je kako je bilo u posjetu kod njenog bivšeg poslodavca, budući da je radila kao guvernanta u kući gospođe Forrester u doba kad sam imao sreću da je prvi put sretnem.

Ispočetka je bila začuđena zbog moje tvrdoglavosti, ali se pomirila vidjevši da ništa ne može promijeniti, pokorila se mojoj želji i dala mi živahan izvještaj o svom boravku u ladanjskoj kući Forresterovih u Hastingsu i o djeci, njenim prijašnjim štíćenicima, koji su sada već bili sasvim dovoljno odrasli da im više nije potrebna guvernanta.

— Ili bi oni tako voljeli misliti — popravila se moja žena smijući se. Mislim da je nikad nisam volio više nego za vrijeme te vožnje. Znala je da me je nešto potreslo, ali vidjevši da to još nisam želio ispričati, po mojim je pitanjima zaključila što želim i zabavljala me

s najvećim šarmom, sve dok nisam prikupio snagu da se suočim s mučnim pripovijedanjem. Bila je izvrsna žena i bolno mi nedostaje sve do današnjeg dana.

Kad smo stigli večera nas je čekala, pa smo i večerali glumeći čitavo vrijeme isto veselo čavrljanje, i svako je od nas pokušavalo razgaliti drugoga anegdota i događajima koji su se desili dok smo bili razdvojeni. Kad se obrok približavao kraju, ona je osjetila neznatnu promjenu u mom raspoloženju i preduhitrila me.

— Hajde, Jack, dosta si okolišao. Nije moguće da želiš daljnje pojedinosti o^atoj groznoj djeci. Sad me odvedi u salon — nastavila je, ustavši i pruživši mi ruku koju sam odmah prihvatio. — Ondje je vatra koja čeka da se razgori. Raskomotit ćemo se, ti ćeš dobiti svoj brendi sa sodom ako hoćeš, i svoju lulu. Zatim ćeš mi ispričati što se dogodilo.

Slijedio sam ženine upute pokorno kao dijete, osim što nisam usuo sodu u brendi. U ranim danima našeg poznanstva moja je žena bila impresionirana mojim portretom generala Gordona. Nikada nisam otkrio kako je došla do sljedećeg trivijalnog podatka (vrlo je moguće da je, budući da potječe iz vojničke obitelji, to bilo općepoznato), ali se pričalo da je general Gordon od svega pića najviše volio brendi sa sodom. Moja je žena, možda zato što sam bio ranjen u jednom okršaju u Afganistanu, imala pretjerane

ideje o mojoj povezanosti s vojskom. Vječno je pokušavala odgojiti u meni sklonost prema mješavini generala Gordona. Uzalud sam se branio da sam sliku naslijedio nakon smrti svoga starijeg brata; uzalud sam objašnjavao da general nikad nije zapovijedao Petim Northumberlandskim pješacima. Divila mu se do zanosa, prvenstveno zbog njegove uloge u ukidanju trgovine kineskim robljem, i nikada se nije odrekla nade da ću jednoga dana zavoljeti piće njena heroja. Večeras, međutim, nije se namrštila kad je primijetila da, kao i obično, nisam stavio sodu u svoju čašu.

— Hajde, Jack — pozvala me je, ljupko se smjestivši na sofi od konjske strune, nasuprot mom naslonjaču, onom u kojem je prošle večeri bio zaspao Holmes. Bila je još u putnom kostimu, sivom tvidu sa daškom čipke oko članaka na rukama i oko vrata, samo je bila skinula šešir prije večere.

Otpio sam gutljaj brendija, ceremonijalno zapalio lulu i onda joj ispričao čitavu katastrofu.

— Siroti gospodin Holmes! — povikala je na kraju, sklopivši ruke od uzbuđenja, dok su joj se u očima pojavile suze. — Što bismo trebali učiniti? Ima li nešto što bismo mogli učiniti? — Osjetio sam toplinu oko srca vidjevši njenu spremnost i želju da pomogne. Nije uopće pomišljala da izbjegne ovu tešku situaciju, da izbjegne mog prijatelja i odvratnu bolest koja je preuzela i iskrivila njegovu dušu.

— Vjerujem da postoji nešto što bi se moglo pokušati, — odgovorio sam ustajući — ali to neće biti lako. Holmes je otišao predaleko da bi svojevrijem pristao na pomoć, a usuđujem se reći da je još i sad prepametan da bi ga se moglo na prijevaru navesti da je zatraži.

— Onda...

— Samo tren, draga. Htio bih donijeti nešto iz predsoblja.

Ostavio sam je na časak i uzeo broj Lanceta koji mi je dao Stamford. Pitao sam se, vraćajući se u salon, da li bi mi Mary mogla, ako bude potrebno, pomoći u izvršavanju plana.

Taj se plan polako uobličavao u mojoj glavi otkad sam sjedio na klupi na Waterloou čekajući njen vlak i čitajući o onom austrijskom specijalistu.

Vratio sam se u salon, zatvorio vrata i ispričao ženi o svom razgovoru sa Stamfordom i što je iz tog razgovora proizašlo.

— Kažeš da si pročitao taj članak? — reče ona.

— Da, dvaput, dok sam čekao tvoj vlak. — Ponovno sjednuvši, raširio sam Lancet na koljenima i listao tražeći onaj članak.

— Taj doktor... ah, tu je to... taj doktor je detaljno proučio kokain. Prvo je, i kako sam priznaje pogrešno, zaključio da su njegova svojstva čarobna, da može izliječiti gotovo svaku bolest i ovisnost od alkohola. Međutim, otkrio je strašno prokletstvo

ovisnosti o njemu kad je njegov dragi prijatelj umro od kokaina.

— Umro — ponovila je prigušeno, progovorivši protiv svoje volje.

Pogledali smo se sa strahom, dok nam se užasna mogućnost da Holmes umre na taj groteskni način nametnula mašti. Moja je žena, ne manje nego ja, imala razloga da bude zahvalna Holmesu, jer smo se preko njegove agencije upoznali. Proguta sam pljuvačku i nastavio.

— U svakom slučaju, nakon smrti tog momka (desilo se to početkom ove godine), doktor koji je napisao ovaj članak odbacio je svoju teoriju o kokainu i sada ulaže goleme napore u nadi da će naći lijek za sve one nesretnike koji su pali pod utjecaj droge. Zna više o kokainu nego bilo tko drugi u Evropi.

Ponovno smo se pogledali.

— Hoćeš li mu pisati? — upitala je.

Odmahnuo sam glavom. — Nema vremena. Holmes je otišao predaleko stazom svoje propasti a da bi smo smjeli gubiti i trenutak. Njegovo je tijelo snažno, ali ne može izdržati razaranja otrova koji sam sebi daje. Ako odmah ne dobijemo pomoć za njega, tijelo će mu popustiti prije nego što nam se uopće pruži prilika da liječimo njegov um.

— Onda, što predlažeš, Jack?

— Predlažem da ga odvedemo u Evropu. Predlažem da dopustim doktoru da sam radi na njegovu slučaju, dok ću ja pokušati pružiti svaku pomoć koju moje poznavanje Holmesa i moja spremnost da žrtvujem vrijeme i energiju mogu dati. Moja je žena sjedila nekoliko trenutaka u tišini, duboko zamišljena. Kad je ponovno progovorila, pokazala se praktična strana njene naravi u nizu pronicljivih pitanja.

— Što ako taj čovjek ne može uopće pomoći... Što onda?

Slegnuo sam ramenima. — On je jedina osoba u Evropi koja izgleda da zna nešto o tome. Nemamo druge alternative nego da pokušamo.

Kimnula je glavom.

— Ali što je s doktorom? Hoće li on htjeti primiti Holmesa? Možda je prezaposlen, ili... — oklijevala je — preskup.

— Na to ću pitanje moći preciznije odgovoriti kad primim odgovor na svoj brzojav — odgovorio sam joj.

— Poslao si brzojav?

Brzojavio sam s Waterlooa, kad sam pročitao članak. Time sam oponašao Holmesa koji je pretpostavljao brzojav svim drugim oblicima komuniciranja. Zadrhtao sam sjetivši se da ih on sada šalje sirotom Moriartyju. U mom je slučaju, međutim, slanje brzojava bilo opravdano. Ništa osim njega nije moglo poslužiti mojoj svrsi. Što se tiče

telefona, čak da su u 1891. godini i postojale prekomorske linije, ne bi ih bio upotrijebio. Holmes me zarazio svojom predrasudom prema telegramu. U telegramu, govorio je Holmes, čovjek je prisiljen da bude kratak i, kao rezultat toga, logičan. Poruke zauzvrat rađaju poruke, a ne mnoštvo nepotrebnih brbljarija. Meni nije bio potreban stručan ili dug odgovor, samo obično da ili ne.

— Ah, — počela je moja žena, naslonivši se sva nesretna i uzdahnuvši — ali mi nismo uzeli u obzir samoga gospodina Holmesa. Ti priznaješ da ga se ne može zavarati da sam zatraži pomoć. Pretpostavimo da ga doktor doista primi za pacijenta. Kako ćemo ga odvesti onamo? Iz onoga što si mi ispričao, shvatila sam da je više nego ikad na oprezu.

— To je istina — odgovorio sam odmahnuvši glavom. — Neće biti lako navesti Holmesa da oputuje. Mora misliti da putuje po vlastitoj volji.

— A kako bismo to mogli postići?

— Moramo učiniti da povjeruje da se nalazi na tragu profesora Moriartyja... a mi mu moramo dati ključ.

Žena me obdarila najzapanjenijim izrazom koji sam ikada ugledao na ljudskom licu.

— Dati ključ? — zinula je od čuda.

— Da. — Čvrsto sam je pogledao u oči. — Moramo postaviti lažni trag koji će Holmesa odvesti u Beč.

— On će prozreti tvoju zamisao — nehотиčno je prosvjedovala. — Nitko ne pozna bolje takve smicalice od Holmesa.

— Vrlo moguće, — odgovorio sam — ali nitko ne zna o Holmesu toliko koliko ja znam. — Nagnuo sam se prema njoj. — Upotrijebit ću svako sredstvo koje znam da će ga privući, da bih ga naveo na trag. Suptilnost mi nije jača strana, ali jest Holmesu. Privremeno ću je apsorbirati. Mislit ću kao on; prolistat ću svoje bilješke iz doba kad smo zajedno radili na kriminalističkim slučajevima; ti ćeš mi pomoći i — zaključio sam s više hrabrosti nego što sam osjećao — natjerat ćemo ga da učini ono što mi želimo. Ako bude potrebno, — dodao sam oklijevajući — spreman sam trošiti novac kao da je riječ o vodi.

Žena se nagnula prema meni i usrdno mi uzela lice objema rukama. Gledala me je u oči ispitivački, ali s ljubavlju.

— Sve bi to učinio — za njega?

— Bio bih najveći bijednik na svijetu ako ne bih, — odgovorio sam — kad pomislim što je on sve učinio za mene.

— U tom slučaju ću ti pomoći — rekla je jednostavno.

— Dobro. — Uzeo sam njene ruke u svoje i uzbuđeno ih stisnuo. — Znao sam da se mogu

osloniti na tebe. Ali prvo moramo osigurati doktorovu suradnju.

Ta je prepreka u našim planovima bila odmah uklonjena. Čulo se kucanje na ulaznim vratima, i malo zatim ušla je služavka noseći brzojav. Drhtavim rukama razbio sam pečat i pročitao kratku poruku, koja je na malo neobičnom engleskom jeziku saopćavala da su doktorove »usluge velikom engleskom detektivu gratis ponuđene« i da nestrpljivo očekuje vijesti od mene. Naškrabao sam brzo odgovor i poslao ga dolje po služavki.

Jedino što je sad preostajalo da se uradi bilo je dovesti Sherlocka Holmesa u Beč.

MEĐUIGRA U PALL MALLU

Naravno, jedno je bilo izjaviti da će čovjek asimilirati um Sherlocka Holmesa, a nešto sasvim drugo to i učiniti.

Podstaknuti brzojavom privukli smo sjedala bliže jedno drugome i, pričekavši samo koliko mi je trebalo da skinem svoje bilješke s police, dali se na planiranje našeg lažnog traga.

Na žalost, to se pokazalo težim nego što sam i ja zamišljao. Proučavatelji mojih djela smatrali su potrebnim da primijete kako je čovjek koji ih je napisao »spor«, tupoglav, beznadno lakovjeran, potpuno bez mašte i s nekim još gorim osobinama. Na ove optužbe izjavljujem da nisam kriv. Dok je istina da sam sebi dopuštao literarnu slobodu u prepričavanju nekih svojih avantura s Holmesom, i da sam stoga ponekad griješio prikazujući sebe previše glupavim u poređenju s njim, ipak sam pretjeravao, ne toliko da bih u očima čitatelja uveličao sposobnost svog prijatelja, koliko zbog toga što je i samo druženje s njim činilo da se čovjek normalne inteligencije često osjećao glupim.

Ali kada se normalni um, udružen sa svom mogućom dobrohotnošću, potruđi da prevari nadmoćni, vrlo brzo postaje očito u čemu leži problem. Te smo noći napravili tuce pogrešnih pokušaja, od kojih je svaki imao neku pukotinu, neku pogrešku u rasuđivanju, ili nije bio od one vrste koja,

znao sam, može privući Holmesovu pažnju. Žena je, igrajući ulogu đavoljeg advokata, nekoliko puta pobila zamisli koje su se nakratko činile briljantnima.

Ne znam kako sam dugo sjedio pred kaminom, razbijajući glavu i prebirući po svojim bilješkama, samo znam da mi se činilo duže nego što se pokazalo nakon toga na zidnom satu.

— Jack! — uskliknula je iznenada moja žena — pa mi radimo na pogrešan način.

— Kako to misliš? — upitao sam ponešto razdražen, jer sam davao sve od sebe i ljutilo me da čujem od vlastite žene da su moji naponi za dobro mog dragog prijatelja »potpuno pogrešni«.

— Nemoj se ljutiti — dodala je brzo, primijetivši crvenilo koje mi je izbilo na licu. — Samo sam mislila da ako želimo nadmudriti gospodina Holmesa, moramo se obratiti njegovu bratu.

Kako se toga nisam prije sjetio? Nagnuo sam se naprijed strastveno i poljubio ženu u obraz.

— U pravu si — rekao sam digavši se. — Mycroft je pravi čovjek koji nam može pribaviti mamac za našu udicu. Čak i Holmes priznaje da je Mycroft inteligentniji od njega.

U žurbi sam već pošao prema vratima.

— Zar ćeš sad otići tamo? — pobunila se. — Gotovo je deset sati. Jack, napravio si dovoljno za jedan dan.

— Kažem ti da nema vremena za gubljenje — odgovorio sam navlačeći kaputić koji je bio obješen ispred vatre. — Osim toga, ako stignem u Diogenes Club prije jedanaest, postoji velika mogućnost da još zateknem Mycrofta. Ne moraš me čekati — dodao sam, nježno je još jednom poljubivši.

Vani sam pozvao kočiju i naredio vozaču da me odveze u Diogenes Club gdje je Mycroft obično provodio vrijeme. Učinivši to, naslonio sam se na jastuke i osluškivao zvuk konjskih potkova po kamenim pločama dok smo se vozili ulicama osvjetljenim plinom. Pokušavao sam ostati budan, iako sam uistinu bio prilično skršen.

Ipak, znao sam da je Holmes, kad radi na nekom slučaju, u stanju podnijeti nadljudske napore. Ako već nisam sposoban oponašati njegovu nadarenost, mogu mu bar biti ravan u izdržljivosti.

Mycrofta Holmesa nisam dobro poznavao. Zapravo, sreo sam ga samo dva ili tri puta, i to prije otprilike tri godine kad su nam se putovi ukrstili za vrijeme onog nesretnog slučaja s grčkim prevodiocem. Zapravo, živio sam u stanu sa Holmesom sedam godina, prije nego je spomenuo da ima brata, i to me je otkriće zapanjilo kao da sam saznao da je zemlja ravna. Bio sam još zaprepasteniji kad je Holmes dao do znanja da su umne sposobnosti njegova brata čak veće od njegovih vlastitih.

— Onda je svakako — rekao sam u to doba — on još slavniji detektiv, i budući da tako stoji stvar, kako to da nisam nikad čuo za njega? — Jer činilo se nemoguće da još jedan mozak poput Holmesova postoji u Engleskoj, a da to nitko ne spominje.

— O, — odgovorio je Holmes ravnodušno — Mycroft ne voli isticati svoje sposobnosti. — Vrlo je lijep — dodao je, videći da ja ne razumijem. — On je bio spreman riješiti bilo kakvu zagonetku, ako to ne bi tražilo da ustane iz svog naslonjača. Na žalost, često je potrebno više od toga, — prigušeno se nasmijao — a Mycroftu se gadi i pomisao na fizički napor.

Zatim mi je objasnio da njegov brat provodi najviše vremena u Diogenes Clubu, koji se nalazi preko puta njegovog stana na Pali Mallu. Diogenes je bio klub posvećen onim članovima koji ne podnose klubove. Njegovi su članovi bili najneobičniji i najdruželjublјiviji ljudi u Londonu, a ni jedan se član ni u kom slučaju nije smio obazirati na drugoga. Osim u Sobi za strance, razgovor je bio strogo zabranjen.

Bio sam odista zaspao kad je kočijaš otvorio prozorčić i ne pogledavši me, izjavio da smo stigli na cilj.

Prešavši brzo ulicu do ulaza u klub, dao sam poslužitelju svoju posjetnicu i zatražio da me gospodin Mycroft Holmes primi u Sobi za strance. Ukočeno se poklonio i otišao. Samo je treptaj

njegovih kapaka, poluzatvorenih u stalnom izrazu prezira, dao do znanja da moj izgled smatra nepropisnim. Napravio sam slabašan pokušaj da izravnam svoj okovratnik i tužno prešao rukom po novoizraslim čekinjama na obrazima. Iako je taj običaj već tada izumirao, muškarci su — posebno u klubovima — zadržavali šešir na glavi i kad su bili unutra.

Proteklo je pet minuta kad se poslužitelj vratio i hodajući u svojim podstavljenim cipelama, otmjenim pokretom ruke uveo me u Sobu za strance gdje sam zatekao Mycrofta Holmesa.

— Doktor Watson? Nisam bio siguran hoću li vas prepoznati. — Dogegao se prema meni i uzeo moju ruku među svoje punačke prste. Drugdje sam rekao da je, za razliku Sherlockove mršavosti, njegov brat bio dobro popunjen mesom, gotovo predebeo. Godine nisu istanjile njegov struk, koliko sam mogao primijetiti, a on me je sa svoje strane pažljivo promatrao prasećim očima izgubljenim u naslagama sala.

— Došli ste po hitnom poslu u vezi s mojim bratom, — nastavio je — jer cijeli dan putujete zbog njega, fijakerima, rekao bih, i na kratko ste se zaustavili na Waterloou da nešto podignete, ili, ne, — ispravio se — da nekoga dočekate. Vrlo ste umorni — rekao je pokazujući stolicu. — Molim vas recite mi što se dogodilo mome bratu.

— Kako ste znali da mu se nešto desilo? — upitao sam zapanjeno tonući u stolicu. Bio je to odista Holmesov brat blizanac.

— Pff ... — odmahnuo je Mycroft svojom ogromnom šapom. — Nisam vas vidio u ove tri godine, a i onda ste bili u društvu sa Sherlockom, čije dogodovštine zapisujete. Iznenada me posjećujete u doba kad je većina oženjenih ljudi kod kuće sa svojim ženama, i stižete bez svoga alter ega. Lako je pretpostaviti da s njim nešto nije u redu i da ste došli k meni po pomoć ili savjet. Po vašoj bradi vidim da ste cijeli dan vani, bez mogućnosti da je obrijete, kako to ona zahtijeva. Ne nosite sobom svoju liječničku torbu, iako iz vaših izjava u štampi znam da ste obnovili praksu. Prema tome, zaključujem da je vaš hitni posao u vezi s vašom posjetom meni, večeras. Datum peronske karte koja viri iz vašeg džepa pokazuje mi da ste danas bili na stanici Waterloo. Da ste ondje bili samo da bi preuzeli paket, ne bi bilo potrebno da idete dalje od garderobe, za što vam, mislim, nije potrebna peronska karta; prema tome bili ste na stanici da nekog dočekate. Što se tiče fijakera koji vas cijeli dan razvoze, vaša brada i umoran izraz pokazuju da niste bili kod kuće: međutim vaš ulster je suh a čizme čiste usprkos lošem vremenu. A koji bi drugi način prijevoza mogao proizvesti taj paradoks tako kao ono što gospodin Disraeli zove londonskim gondolama?

Vidite, sve je to vrlo jednostavno. A sad mi ispričajte što se dogodilo.

Privukao je stolicu nasuprot meni, dajući mi tako vremena da probavim svoje zaprepaštenje, ljubazno se nasmiješio i ponudio me pićem. Odmahnuo sam glavom.

— Čini se da u posljednje vrijeme niste kontaktirali sa svojim bratom? — upitao sam.

— Ne, više od godinu dana.

To mi se nije činilo neobično, iako bi većina ljudi smatrala neobičnim da se dva brata koji žive u istom gradu i nisu ni u kakvoj zavadi, uopće ne viđaju. Ali braća Holmes su bila izuzetak, a ne pravilo, kao što sam imao razloga da znam.

Upozorivši Mycrofta Holmesa da moje vijesti nisu ugodne, ispričao sam mu o stanju njegova brata i o svojoj zamisli kako da mu se pomogne. Slušao me u potpunoj tišini, dok mu se glava spuštala sve niže i niže. Kad sam završio, uslijedila je stanka koja je trajala tako dugo da sam već pomislio da je zaspao. Dubok i glasan uzdah gotovo me uvjerio u to, ali se nakon toga njegova glava počela podizati dok mu se oči nisu našle u istoj razini s mojima. Iza njihova prasećeg pogleda vidio sam bol.

— Moriarty — ponovio je konačno promuklim glasom. Kimnuo sam glavom.

Prekinuo me umorno odmahnuvši rukom.

— Baš tako, baš tako — promrmljao je, zureći u vrhove prstiju. Polako, ponovno uzdahnuvši, podigao se na noge i počeo govoriti živahno, kao da pokušava odbaciti od sebe mračno raspoloženje u koje ga je bila bacila vijest o bratu.

— Neće biti lako dovesti ga u Beč, — suglasio se, otišavši do vrata i potegnuvši konopac zvonca — ali ne bi trebalo biti i nemoguće. Da bismo to postigli potrebno je samo uvjeriti ga da je Moriarty ondje i da ga čeka.

— Ali to je baš ono što ne znam kako da izvedem.

— Ne? Pa, najjednostavnije je rješenje navesti profesora Moriartyja da ode u Beč. Trebat ćemo fijaker, molim vas Jenkinse — rekao je preko ramena Mycroft Holmes, obraćajući se sluzi koji se bio javio na zvuk zvonca.

Za vrijeme naše noćne vožnje do Munro Rooda broj 114 (ovu adresu u Hammersmithu našao sam na profesorovoj posjetnici) Mycroft je šutio, osim što se interesirao za austrijskog liječnika i pitao tko bi on mogao biti. Podrobnije sam mu ispričao o članku u Lancetu, a on je na to odgovorio progundavši:

— Ime zvuči kao židovsko — bio je njegov jedini komentar.

Ja sam bio zaokupljen prikupljanjem daha i to, što sam bio pridobio Mycrofta — i Mycroftov mozak — za svoju stvar, veoma mi je podiglo moral. Bio sam u

iskušenju da ga pitam o profesoru Moriarty ju i o tragediji koju je ovaj spominjao, ali sam se suzdržao. Bilo je vidljivo da je Mycroft zaokupljen teškim položajem svoga brata; osim toga bilo je nešto u njima obojici što je onemogućavalo takvu slobodu, čak i od strane prijatelja, a Mycroft i ja sasvim sigurno nismo bili nikakvi prisni prijatelji.

Umjesto toga, dao sam se na mozganje kako bismo mogli uvjeriti profesora Moriartyja da treba pristati na naš neobični zahtjev. Sigurno nećemo moći nagovoriti plašljivog učitelja da napusti svoje mjesto i ode u Evropu iz ovih stopa. On će se skanjivati i, što je još gore, cmizdriti. Okrenuo sam se svom suputniku u namjeri da mu saopćim svoje zle slutnje, ali je on bio izvio glavu kroz prozor.

— Stanite ovdje — naredio je mirno, iako smo se nalazili na priličnoj udaljenosti od cilja.

— Ako profesor nije pretjerivao, — objasnio je Mycroft, izvlačeći svoju krupnu spodobu iz fijakera — moramo biti na oprezu. Važno je da razgovaramo s njim, ali ne bi trebalo otkriti naš posjet Sherlocku, u slučaju da je odlučio da večeras stražari.

Kimnuo sam glavom i naredio kočijašu da nas čeka na tome mjestu bez obzira koliko potrajalo. Gurnuo sam mu šiling u ruku, da bih se osigurao, i obećao mu još jedan kad se budemo vratili. Tada Mycroft i ja krenusmo tiho niz puste ulice prema profesorovoj kući.

Munro Road se nalazila u skromnoj četvrti koja se sastojala od dvokatnica sa štukaturom na prednjoj strani i s neuglednim malim vrtovima. Na kraju ulice ugledao sam bijeli dim kako se diže u noćni zrak i zgrabio svoga korpulentnog pratioca za rukav. Pogledao je u smjeru koji sam pokazivao i kimnuo. Zajedno smo kročili u sjenu najbliže zgrade.

Stojeći pod jedinom svjetiljkom u ulici, Sherlock Holmes je pušio svoju lulu.

Odmaknuvši se dublje u sjenu i šćućurivši se, brzo smo shvatili da smo u nemogućem položaju. Sve dok Holmes bude stajao točno pred profesorovim ulaznim vratima, nema nade da bismo mogli ući neprimijećeni — osim ako mu nešto ne skrene pažnju; što bi to moglo biti, ni jedan od nas dvojice nije mogao zamisliti. Šapćući tiho, kratko smo se posavjetovali. Na trenutak smo razmotrili strategiju povlačenja u ulicu iza profesorove kuće i ulaženja kroz dvorišna vrata, ali bilo je nekoliko razloga protiv takve varke. Ondje bismo sigurno naišli na ogradu, i premda bih je ja mogao preskočiti, Mycroft očigledno nije bio sposoban za takve vježbe, čak i kad bi savladao ogradu, čak i kad bismo pogodili pravu kuću u tami, još je preostajao problem zaključanih vrata; neizbježna pometnja koja bi popratila naš ulazak, sigurno bi privukla Holmesovu pažnju.

Neočekivano, problem se riješio sam od sebe. Pogledavši unazad, na lik svoga prijatelja pod žutom

svjetlošću svjetiljke,-vidio sam kako istresa pepeo iz lule kucnuvši njome o petu i polako odlazi prema drugom kraju ulice.

— On odlazi! — prigušeno sam uskliknuo.

— Nadajmo se da se ne namjerava vratiti da nastavi stražarenje — promumljao je Mycroft, hvatajući dah dok se dizao i pokušavao očistiti prašinu s koljena. Struk mu nije dopuštao da dopre do njih. — Brzo, — reče odustajući od napora — moramo izvršiti svoju zadaću bez oklijevanja.

Žustro je krenuo prema profesorovoj kući. Ja sam stajao ne pokrećući se, gledajući sada već udaljeni lik svoga prijatelja koji se gubio u tami; činilo mi se da i sama njegova leđa, uska i uspravna u inverness ogrtaču, izgledaju osamljena i izgubljena.

— Watsone, dođite! — prošištao je Mycroft, i ja sam pošao za njim.

Buđenje stanara bilo je lakše nego što smo očekivali; profesor Moriarty nije bio legao, jer su njegovi pokušaji da zaspe bili otrovani — ne po prvi put — saznanjem da mu Holmes stoji pod prozorom.

Mora da nas je vidio kako dolazimo, jer su se vrata otvorila prije nego je Mycroft posegnuo za zvoncem. Moriarty, u noćnoj košulji, kapici i izbljedjelom crvenom kućnom ogrtaču, žmirkao je na nas svojim kratkovidnim, pospanim očima.

— Doktor Watson?

— Da, a ovo je gospodin Mycroft Holmes. Smijemo li ući?

— Mladi gospodin Mycroft! — uzviknuo je uplašeno se iznenadivši. — Zašto...

— Nemamo vremena za gubljenje — upao mu je u riječ Mycroft umirujući ga. — Želimo pomoći i vama i mome bratu.

— Da, da, naravno — potvrdio je brzo Moriarty. — Molim vas, slijedite me tiho. Moja gazdarica i služavka spavaju. Ne bi ih valjalo probuditi.

Kad smo ušli, Moriarty je tiho zatvorio vrata i zaključao ih.

— Ovuda. — Uzeo je svjetiljku koju je bio odložio na stol u predsoblju i poveo nas uz stepenice u svoj stan. Podsjećao je na njegov kućni ogrtač — ništa mu nije nedostajalo, ali je djelovao pomalo otrcano.

— Molim, ne palite plin — zatražio je Mycroft, vidjevši da se profesor sprema da to učini. — Moj bi se brat mogao vratiti, i važno je da ne zamijeti nikakvu promjenu na vašem prozoru.

Moriarty je kimnuo glavom i sjeo, pozvavši nas rastresenim pokretom ruke da i mi to učinimo.

— Što bi trebalo uraditi? — upitao je očajno, jer bilo je nešto u našim ozbiljnim licima što mu je dalo povoda da zaključa da stvar nije manje ozbiljna nego što je on zamišljao.

— Bili bismo vam vrlo zahvalni kad biste jutros krenuli za Beč — počeo je Mycroft.

PUT KROZ MAGLU

Nije ovdje potrebno pripovijedati koja smo sve sredstva upotrijebili te noći na nesretnom učitelju matematike — kakva mita, kakve prijetnje, kakva zadirivanja i laskanja, da bismo ga nagovorili da posluži našoj svrsi. Nisam pretpostavljao da Mycroft Holmes može biti tako rječit kao što se pokazalo u toj neobičnoj noći. Moriarty je iz početka prosvjedovao, bacajući kratke ispitivačke poglede sad jednom sad drugom od nas, dok su mu plave oči bile blijede pri svjetlu prigušene lampe. Ali Mycroft ga je uvjerio. Tada još nisam znao kakvu moć ima ovaj bucvasti div nad tim malim ptičjim strašilom, ali je Mycroft bio taj kome se pokorio. Na kraju, kad srno obećali da ćemo mi sve to financirati, on je napokon pristao, gorljivo nas podsjećajući kakva objašnjenja moramo dati direktoru škole Price-Jonesu, da zbog odsustva ne bi izgubio mjesto u Roylottu.

Nakon što je pogodba sklopljena, otišao sam do prozora i stojeći oprezno iza zavjese, provirio dolje na ulicu. Holmesa nije bilo nigdje na vidiku. Rekao sam to njegovom bratu, pa smo nas dvojica otišli kao što smo i došli i vratili se do fijakera.

Na povratku sam se ponovno odupro iskušenju da pitam Mycrofta o Holmesovoj obiteljskoj prošlosti. Iskušenje da otkrijem njihovu tajnu bilo je sad čak i jače, jer je bilo očito da je profesor pristao na Mycroftov nevjerojatni zahtjev samo zato što ovaj

ima nad njim neku moć, moć tako jaku da je nije bilo potrebno ni spominjati. Razmišljajući unatrag, shvatio sam da je sve ono uvjeravanje bilo više zbog mene nego zbog njih, jer je rezultat bio očigledno siguran od samog početka.

Iskušenju sam se ipak odupro, a to i nije bilo tako teško kako se čini, jer sam bio zaspao na svojoj strani fijakera i nisam se probudio sve dok se nismo zaustavili pred mojim vratima, gdje me je Mycroft, blago me gurnuvši vratio svijesti. Tiho smo se pozdravili.

— Sad sve ovisi o Sherlocku — rekao je.

— Pitam se nismo li mu previše otežali stvar. — Teško mi je bilo suzdržati se od zijevanja.

U fijakeru se Mycroft prigušeno nasmijao.

— Mislim da nismo. Iz onoga što ste ispričali vidi se da je njegov um isti kao i prije, samo je krivo usmjeren. Moriarty je njegov čovjek i on će već naći put do njega, mislim da se o tome ne trebamo brinuti. Ostalo ovisi o vašem prijatelju doktoru. Laku noć, Watsone. — Izgovorivši to, lagano je kucnuo štapom o strop i fijaker se otkotrljao u nisku, sumračnu maglu.

Mora da sam bio nekako našao put do kreveta, jer je sljedeće čega se sjećam bila moja žena kako stoji nada mnom i zabrinuto mi promatra lice.

— Jesi li dobro, dragi? — Stavila je brižnu ruku na moje čelo kao da se pita imam li groznicu. Odgovorio

sam da sam doduše umoran, ali inače u svakom pogledu zdrav, i sjeo u krevetu.

— Što je to? — viknuo sam iznenađeno, vidjevši prekriveni poslužavnik iza nje, postavljen na stolicu uz vrata. — Doručak u krevetu? Kažem ti da sam...

— Predosjećaj mi kaže da imaš taman toliko vremena da ga pojedeš — rekla je nesretno, stavljajući poslužavnik pred mene.

Spremao sam se da je upitam što time želi reći, kad sam ugledao žutu omotnicu pokraj posudice za šećer.

Gledajući nesigurno u ženu koja me bodrila hrabrim licem, uzeo sam omotnicu i otvorio je.

MOGU LI VAŠI BOLESNICI BITI PAR DANA BEZ VAS? STOP LOVINA U BIJEGU I VAŠA POMOĆ NEPROCJENJIVO VRIJEDNA STOP DOVEDITE TOBYA MUNRO ROAD JEDAN JEDAN ČETIRI HAMMERSMITH. BUDITE OPREZNI STOP HOLMES

Toby!

Pogledao sam ženu.

— Počelo je — rekla je tiho.

— Da. — Pokušavao sam sakriti jezu koja me prolazila. Lov je počeo, a kakav će biti rezultat samo će vrijeme moći pokazati.

Doručkovao sam i obukao se na brzinu, potpuno zaboravivši na umor dok mi je žena pakovala torbu. Udata za jednog bivšeg vojnika, a kći drugoga, bila je brza i vješta u pakovanju. Kad sam ja bio spreman bila je spremna i moja torba, i samo sam još ubacio svoj stari pištolj dok ona nije gledala. To je Holmes imao na umu kad je napisao BUDITE OPREZNI i, premda sam znao da mi neće trebati, ne bi bilo mudro dopustiti da on otkrije kako se nisam pridržavao njegovih uputstava, jednako kao što ne bi bilo mudro dopustiti da moja žena otkrije da sam ih se pridržavao. Poljubio sam je na odlasku i podsjetio je da se dogovori s Cullingworthom o mojim pacijentima.

Sljedeća je zapovijed bila da dovedem Tobya i da se sastanem s Holmesom pokraj profesorove kuće, pa sam pošao da to izvršim.

Ulica je bila nevidljiva. Magla koja mi se prije nekoliko sati vukla oko članaka, sad je prelazila visinu glave. Nije bilo teško odrediti njenu gustoću. Bila je neprohodna. Sa svih strana okruživao me zid sumporastog žutog dima koji je ujedao za oči i ometao disanje. London je za samo nekoliko sati postao jezivi svijet noćne more gdje je zvuk zamijenio vid.

S različitih strana dopirali su mi do ušiju zvuči konjskih kopita što su odzvanjali popločanim ulicama i krici uličnih prodavača koji su nudili svoju robu pred

nevidljivim zgradama. Negdje u polumraku verglaš je izvodio kreštavu verziju popularne pučke pjesmice da bi pridonio sablasnoj atmosferi.

Tu i tamo, dok sam polako išao prema uglu ulice, pipajući pločnik štapom i viđajući prolaznike samo sekundu prije nego što sam ih trebao zaobići, mogao sam vidjeti neke svjetle mrlje u općem nejasnom žutilu magle. Strancu bi možda trebalo nekoliko trenutaka da shvati da su to ulične svjetiljke, ostavljene da gore usred dana, iako nisu baš mnogo pomagale. Ja sam ih, naravno, odmah prepoznao.

Čak i u to doba, kad su magle još bile uobičajene u Londonu ova kroz koju sam toga dana prolazio bila je izuzetno gusta.

Kad sam napokon našao fijaker, napredovali smo nevjerojatno polako prema Pinchin Laneu 3, u Lambethu. Virio sam u žutu prazninu i povremeno prepoznavao poneku građevinu ili ulicu, što mi je pokazivalo da idemo u pravom smjeru. Hanover Square, Grosvenor Square, Whitehall, Westminster i napokon Westminsterski most, sve su to bile maglom obavijene stanice na putu za onu odbojnu uličicu u kojoj je stanovao gospodin Sherman,-prirodnjak, čiji je izuzetni pas Toby tako često pomagao Holmesu u njegovim istraživanjima.

Da je Toby imao pedigree moglo bi ga se nazvati lovačkim psom. Daleko od toga da bude lovački pas, bilo je međutim nemoguće odrediti — čak ni

gospodin Sherman to nije mogao — koje je pasmine zapravo Toby. Gospodin Sherman je dopuštao da je možda napola prepeličar a napola mješanac, hrta i škotskog ovčara, ali mene nije u to uvjerio. Njegova bijelosmeđa dlaka, klempave uši i gegav hod bili su dovoljni da me potpuno zbune u pogledu njegovih predaka.

U nekom razdoblju života nekakva mu je bolest odnijela dosta dlaka. Rezultat toga je bio da je njegov izgled bio prilično neprivlačan. Ipak, Toby je bio prijateljska i odana životinja i nije imao nikakva razloga da se osjeća inferioran u odnosu na ostale pse kako god dobra roda oni bili. Njegov je nos bio njegov pedigre. Koliko ja znam, njegovu njuhu nikada i nigdje nije bilo premca. Čitatelji će se sjetiti Tobijevih izuzetnih osobina koje sam zabilježio u »Znaku četvorke«, gdje je on doveo do otkrivanja zloglasnog Johnatana Smalla i njegova Jezivog druga. Nanjušio ih je preko pola Londona na osnovu samo jednog komadića kreozota prilijepljenog za bosu nogu ovog posljednjeg. Istina, bio nas je doveo jednom do neočekivanog ćorsokaka u obliku bačve pune kreozota, ali se to dogodilo samo zato što su se bjegunci bili mimoišli s tom bačvom. Psa se ne može okriviti što je pomiješao dva identična mirisa. U stvari, kad smo Holmes i ja pozvali Tobya da se vrati, on je priznao pogrešku i uputio se u pravom smjeru, rezultat čega sam opisao.

Ni u najsmjelijim poletima svoje mašte ne bih bio pogodio do kakve će genijalnosti Toby uskoro doprijeti.

Konačno, čuvši životinjske cvilenje i lavež, znao sam da smo stigli i rekao kočijašu da čeka. Nije mu bilo krivo. Vožnja pod ovim uvjetima bila je opasna i zastrašujuća.

Sišavši, potražio sam pogledom redove bijednih kuća, za koje sam znao da se nalaze s obje strane uličice, ali njih nije bilo. Samo me je mumljanje i cicanje Shermanove zbirke dovelo do njegovih vrata.

Glasno sam pokucao i povikao, jer su zvuči koji su dolazili iznutra bili neobično zaglušujući, kao da je i sama menažerija uznemirena strašnim prekrivačem magle i čađi koji im je sakrio uobičajeno sunčevo svjetlo. Ali, sjetio sam se da oni najvjerojatnije nisu baš često tihi i upitao se kako ta neprestana kakofonija djeluje na njihova vlasnika.

Shermana sam sreo nekoliko puta kad su me Holmesovi poslovi dovodili da uzmem Tobyja. Iako mi je prvom prilikom prijetio zmijom, to je bilo prije nego je shvatio da sam ja Holmesov prijatelj. Kad je to shvatio, širom mi je otvorio vrata i od tada sam uvijek bio dobrodošao. Objasnio je svoje prvotno neprijateljstvo time što su ga djeca iz susjedstva vječno zadirivala. Sad je bilo prošlo više od godinu dana od kad sam ga zadnji put posjetio. U toj posljednjoj prilici, Holmes je htio upotrijebiti Tobyja da

nađe trag orangutanu koji se bio izgubio u marseljskim kanalima. Bio je to slučaj koji, iako ga nisam pribilježio, nije bio kako je on to s omalovažavanjem zvao, »sasvim zanimljiv«. Koliko se sjećam, kad je bio završen, poljska je vlada odala priznanje njegovim uslugama nagrađivši ga Redom Svetog Stanislava, druge klase. ⁷

Poslije neprekidnog udaranja i dozivanja iznutra, vrata su se konačno otvorila.

— Čekaj samo, ti mali... — Žmirkajuće prirodnjakove oči raspoznale su moje obličje preko okvira naočala. — Pa to je dr Watson! Oprostite mi, molim vas! Uđite, uđite! Mislio sam da se to oni fakini opet zabavljaju svojim igrama u ovoj proklesnoj magli. Kako li ste samo našli put? Uđite!

Na rukama je držao majmuna, a ja sam morao prekoračiti životinju za koju sam znao da je jazavac bez zubi. Životinje su odjednom utihnule kao da sam ih opčinio. Osim što je par sivih golubova prigušeno gukao sjedeći na polici a odnekud iz stražnje sobe dopiralo skvičanje praseta, prirodnjakovo je prebivalište naglo uronilo u muk. U toj sam tišini čuo kako Temza šumi oko stupova pod kućom. Kroz prozor je jedva dopiralo kliktanje galebova koji su se besciljno komešali u polutama.

Blago gurnuvši jednookog mačka sa stolice za ljuljanje, Sherman mi ponudi da sjednem. Iako se uopće nisam namjeravao dugo zadržavati, sjeo sam.

Nešto na tom čovjeku ukazivalo je na čežnju za ljudskim društvom i prisililo me da ne ujurim i izjurim, iako sam bio svjestan da će ovo zadržavanje, skopčano sa teškoćama vožnje do Hammersmitha, koja nas je još čekala, samo smanjiti Tobyjeve šanse da se pokaže u najboljem svjetlu.

— Htjeli biste Tobyja, zar ne, doktore? — upitao je, uklanjajući odanu majmunovu ruku, koju mu je ovaj bio ovio oko vrata, i spuštajući ga na vrh prekrivenog kaveza za ptice. — Samo trenutak, sad ću ga dovesti. Nemate vremena za šalicu čaja? — dodao je s molbom u glasu.

— Bojim se da nemam.

— Da, to sam i mislio. — Uzdahnuo je i izišao kroz pokrajnja vrata prema štenarama. Lavež i štektanje iz tog smjera odali su mi da se psi vesele što ga vide. Između svih, razaznao sam Tobyjev lavež.

Sherman se gotovo odmah vrati dovodeći životinju, ostavivši druge da tužno zavijaju, jer je njegova prisutnost bez sumnje i kod njih probudila želju da budu pušteni iz kaveza. Toby me je prepoznao i pojurio naprijed, natežući uzicu i mašući svojim rijetkim repom s puno strasti i dobrodušnosti. Odgovorio sam dajući mu komadić šećera, koji sam u tu svrhu donio — bio je to uobičajeni ritual naših sastanaka. Kao i obično, ponudio sam Shermanu da mu platim unaprijed i, u skladu s njegovim vlastitim

stilom, bar kad se radilo o Sherlocku Holmesu — on je odbio.

— Zadržite ga koliko god trebate — insistirao je dok me je pratio do vrata, maknuvši usput pile s puta. — Kasnije ćemo obračunati. Doviđenja, Toby! Ti si dobar psić! Pozdravite gospodina Sherlocka! — povikao je, dok sam ja, vukući za sobom Tobyja, teturao prema fijakeru.

Doviknuo sam da ću to učiniti i pozvao kočijaša, koji mi je povikom pokazao gdje sam ga bio ostavio. Idući za njegovim glasom našli smo fijaker i popeli se u nj. Dao sam adresu koju je Holmes naveo u svom telegramu (i gdje sam bio prošle noći), pa smo se s oklijevanjem ubacili u metež slijepog prometa što je nasumce tražio svoj put po Londonu.

Ponovno smo otkrili Westminsterski most, prešli ga — za dlaku izbjegli sudar s Watneyjevim teretnim kolima — i onda krenuli na zapad, prema Hammersmithu. Jedina prepoznatljiva točka na cijelom tom putu bila je stanica Gloucester Road.

Skrećući napokon u opustjelu Munro Road, pošli smo prema slaboj svjetlosti jedine svjetiljke, i ondje se zaustavili.

— Tu smo! — oglasio se kočijaš, s mješavinom olakšanja i iznenađenja, a ja sam izišao da pogledam nije li Holmes negdje u blizini. Mjesto je bilo mrtvački tiho, i kad sam zazvao njegovo ime, glas mi je čudno odjeknuo u gustoj magli.

Za trenutak sam stajao u nedoumici, i upravo sam se spremao da pođem prema profesorovoj kući — za koju sam znao da se nalazi negdje iza mene — kad sam razaznao nekakvo lupkanje po pločniku s moje desne strane.

— Halo?

Nije bilo odgovora, samo ono isto, ne sasvim ujednačeno lupkanje štapa po pločniku. Toby je, kao i ja, reagirao na taj zvuk i tiho zacvilio od straha.

Lupkanje se približavalo.

Lijepi su brežuljci Maxwelltona! — zapjevao je iznenada piskavi tenor negdje iz magle — Gdje rano pada rosa, I gdje mi Annie Laurie dade obećanje — gdje naši preci leže — ali za lijepu Annie Laurie, i ja bih legao i umro!

Stajao sam kao ukopan, začaran, dok je pjevač nastavljao svoju pjesmu, kosa mi se dizala na potiljku od samog užasa od te osamljene, maglom zavijene londonske ulice, koja je praktički bila izgubljena u vremenu i prostoru i toga pištavog, drhtavog glasa tajanstvenog pjevača koji nije obraćao pažnju na moje pokušaje da stupim s njim u kontakt.

Polako, vukući nogu za nogom, pojavio se obasjan uličnom svjetiljkom otrcani trubadur u izlizanom, razdrljenom kožnom prsluku, još starijim kožnim hlačama i čizmama koje su bile povezane vezicama da se ne raspadnu. Lice mu je bilo obraslo rijetkom bijelom bradom, a glava pokrivena kožnatom,

naopako okrenutom kapom, što je sve ukazivalo na njegovu prijašnju vezu s rudnicima ugljena. Kažem prijašnju, jer su mu na očima bile zatamnjene naočale slijepca.

Nastavio sam užasnuto zuriti dok se prikaza nije primakla još bliže i završila svoju pjesmu. Tišina je visjela kao zastor u zraku između nas.

— Milostinja? Milostinja za slijepce? — iznenada se oglasio, smakao šešir s glave i, okrenuvši ga, pružio pred mene. Pipkao sam po džepu tražeći sitniš.

— Zašto niste odgovorili kad sam zvao? — upitao sam ga ponešto razdraženo, jer sam se stidio svog impulsa kojem sam gotovo podlegao, da odem do svoje torbe u fijaker i uzmem pištolj. 'Bio sam iritiran to više što sam shvatio kako bi to bilo glupo; ovaj slijepi pjevač nije bio nikakva opasnost i sigurno nije bio zlonamjeran.

— Nisam htio prekinuti pjesmu — odgovorio je, kao da je to očito. Akcent mu je bio neznatno irski. — Kad prekinem pjesmu ne plate mi — objasnio je i lagano zatresao šeširom ispred mene. Ubacio sam nekoliko penija. — Hvala gospodine.

— Za ime božje, dobri čovječe, kako možete obavljati svoj posao u ovim uvjetima?

— Uvjetima, gospodine? Kakvim to uvjetima?

— Pa ova prokleta magla! — energično sam odvratio. — Ne vidi se prst pred... — Zastao sam

sjetivši se iznenada. Putujući je pjevač uzbuđeno uzviknuo.

— O, pa to je uzrok? Pitao sam se zašto je danas sve tako čudno. Ne vjerujem da sam zaradio i jedan šiling od jutros. Magla, zar ne? Mora da je gusta kao mlijeko, kad ni šilinga nisam zbog nje zaradio. To je dakle!

Ponovno je uzdahnuo i izgledalo je kao da se osvrće oko sebe, što je bio mučan prizor s obzirom na njegov nedostatak.

— Trebate li kakvu pomoć? — upitao sam.

— Ne, ne, bog vas blagoslovio gospodine što mi je nudite, ali ne trebam. Što, za mene je svejedno. Svejedno. Zahvaljujem, šefe. — Rekavši to, pokupio je novac iz šešira i stavio ga u džep. Zaželio sam mu zbogom i on je odšepesao, opipavajući štapom pločnik pred sobom — poput svakog normalnog čovjeka usred proklete magle — osim što je opet počeo pjevati, i glas mu se gubio dok mi je nestajao iz vida u vrtlozima dima.

Osvrnuo sam se i ponovno po vikao:

— Holmes!

— Nema potrebe da vičeš Watsone. Ja sam ovdje — rekao je poznati glas iza mog ramena. Naglo sam se okrenuo i našao se licem uz lice sa slijepim pjevačem.

TOBY NADMAŠUJE SAMA SEBE

— Holmes!

Nasmijao se, strgnuo lažnu kosu i zgulio jednako lažne obrve i bradavice s pjevačeve brade. Zatim skinuo tamne naočale, i umjesto pjevačevih mrtvih očiju ugledao sam sjajne Holmesove oči, blistave od tihog veselja.

— Oprostite mi, dragi moj prijatelju. Znao da nikada ne mogu odoljeti izazovu glume, a scena je bila tako savršena da sam podlegao.

Bilo je potrebno nekoliko minuta da se smiri užasnuti kočijaš, koji se od cijele ove predstave gotovo onesvijestio, no Holmes ga je na kraju uspio umiriti.

— Ali čemu maskiranje? — zahtijevao sam objašnjenje, dok se on sagnuo da pomiluje psa, koji, kad je bio dovoljno blizu da ga može onjušiti, počeo sretno mahati repom i lizati mu boju s obraza.

Oštro me je pogledao odozdo.

— Pobjegao je, Watsone.

— Pobjegao? Tko je pobjegao?

— Profesor. — Holmes je govorio razdraženim tonom dok se uspravljao. — Kuća iza vas u magli je njegova. Sam sam stražario pred kućom prošle noći (obično sam plaćao Wigginsu ⁸ da to obavlja), i sve je bilo normalno do ponoći. Bilo je hladno i vlažno, pa sam otišao do krčme dolje niz ulicu da se zagrijem brendijem. Dok me nije bilo, dva su ga čovjeka

posjetila. Nema nikakva načina da saznam što su mu rekli, ali ne sumnjam da su to bili njegovi plaćeni špijuni, koji su mu došli saopćiti da stežem mrežu oko njega. Kad sam se vratio, bili su otišli, i sve je bilo kao i prije. Zatim sam, jutros u jedanaest sati, primio brzojav od Wigginsa. U neko doba, između vremena kad sam ja napustio stražu i Wiggins je preuzeo, profesor je otišao. Kako, ili kamo, ostaje da ispitamo. Došao sam ovamo preobučen, bojeći se da su njegovi prijatelji tu negdje u zasjedi.

Slušao sam, nastojeći održati bezizražajan izraz lica i postavljati odgovarajuća pitanja.

— Dva čovjeka, kažete?

— Da. Jedan je bio visok i vrlo težak — najmanje sto kila — ovo vlažno tlo je veoma pogodno za otiske. Nosio je velike čizme, okrugle naprijed i četvrtaste na peti, izlizane s unutarnje strane. Takvi krupni i teški ljudi često stoje raširenih stopala, što objašnjava tu pojavu. Bio je odlučan i, rekao bih, vođa između njih dvojice.

— A drugi? — pokušavao sam spriječiti drhtanje glasa.

— Ah, drugi — Holmes je zamišljeno uzdahnuo i zagledao se u tišinu oko nas. — Ima nešto zanimljivo u njemu. Bio je nešto niži i ni izdaleka tako težak kao njegov partner; niži od šest stopa, rekao bih, i hodao je pomalo vukući lijevu nogu, nešto kao vi, Watson. Jednom je prilikom bio zaostao, i onaj prvi ga je

morao pozvati kad se približio kući. To je vidljivo iz činjenice da su samo otisci njegovih prstiju vidljivi dok je išao u tom smjeru. Trčao je da dostigne prvoga, kaže mi povećana duljina njegovih koraka, i nije se sakrivao, a tako nešto se nije dogodilo njegovom partneru. Došli su do kuće, sastali se s profesorom i otišli. Mogao bih vam reći više o njima da mi ova odvratna magla nije onemogućila da dobijem potpunu sliku njihovih aktivnosti. Srećom, poduzeo sam mjere da ih mogu uhvatiti bude li to potrebno. Znao, međutim, da nemam običaj hvatati sitnu ribu dok se velika nalazi na slobodi. Pazite na ekstrakt vanilije! — povikao je iznenada, povukavši me unatrag, kad sam bio napravio dva koraka u smjeru kuće. — Mogli ste upasti — dahtao je, držeći se za mene da vrati ravnotežu. Sad sam bio siguran da mu više nema spasa.

— Ekstrakt vanilije? — Govorio sam što sam mirnije mogao.

Ne brinite, stari moj, nisam poludio — zahihotao je, puštajući ovratnik moga kaputa. — Rekao sam da sam poduzeo mjere koje će mi omogućiti da uđem u trag bilo kojem od tih ljudi. Isplatite fijaker pa ću vam objasniti.

Osjećajući se veoma nelagodno, oteturao sam do fijakera, izvadio iz njega torbu i nagodio se s vozačem. Činilo se da mu je laknulo što odlazi, bez sumnje jer je shvatio da su opasnosti od magle

ništavne u usporedbi s rizicima života u Munro Roadu. Fijaker je polako škripajući nestao, a ja sam se vratio svom prijatelju. Držeći me ispod ruke i vodeći Tobyja na uzici, Holmes nas je odveo prema kući koju sam, iako je i dalje bila nevidljiva, sad mogao naslutiti u neposrednoj blizini.

— Pogledajte dolje i duboko udahnite — naložio mi je. Čučnuo sam i udahnuo kako mi je bilo rečeno, i gotovo odmah me zapahnuo slatkasti miris ekstrakta vanilije.

— Što je pobogu ... ?

— Bolji je od kreozota, ako se može pribaviti, — odgovorio je, dopuštajući da i Toby omiriše — jer nije ljepljiv, što može upozoriti čovjeka da mu nešto prijanja za potplate. Druga mu je prednost njegova jedinstvenost. Snažan je i dugotrajan, i veoma sumnjam da će Tobyja zbuniti išta iole slično — naravno, ako nas trag ne bude vodio kroz kuhinju. Naprijed momče, omiriši ga! — ohrabrivao je psa, koji je poslušno njuškao veliku lokvu neke tekućine uz rub pločnika.

— Izlio sam ga ovdje prije nego sam sinoć otišao — nastavio je Holmes, nastavljajući skidanje svoje maske. — Svi su nagazili na nj: Moriarty, njegova dva suučesnika, kao i kotač fijakera koji ga je prije nekoliko sati odvezao.

Zahvalio sam svojim zvijezdama da sam tog jutra obukao drugi par čizama i podigao se.

— A sada?

— A sad će Toby pratiti kotač tog fijakera. Na nekom stupnju će pokazati da je nesiguran i mi ćemo potražiti trag koji se nastavlja pješice. Jeste li spremni?

— Zar nismo zakasnili?

— Mislim da nismo. Magla koja je zadržala vaš dolazak bez sumnje je odgodila i njegov bijeg. Hajd'mo mladiću!

Lako je povukao Tobyja od lokve vanilijinog ekstrakta a mi smo krenuli. Miris je očito bio veoma snažan. Usprkos smetnji koju je predstavljala magla, pas je išao brzim tempom, jedva dozvoljavajući da bude obuzdan dok je Holmes uzimao svoju torbu s travnjaka na drugoj strani ulice. Većim smo dijelom išli u tišini, dajući sve od sebe da slijedimo životinju, koja je oštrim trzajima uzice i uzbuđenim štektanjem pokazivala da ni otrovne sumporne pare ne umanjuju njene sposobnosti.

Holmes je izgledao miran i sabran, sasvim normalan, i ja sam se morao pitati nisam li napravio nevjerojatnu pogrešku. Možda je Moriarty prevario Mycrofta i mene, a u stvari je on središte strašnog zločina. Izbacio sam tu misao iz glave, znajući da je ne mogu sada dopustiti, i žurio šepajući što sam brže mogao za Holmesom i za psom. Ovakvo je vrijeme bilo naročito bolno za moju ranu, i u pravilu nisam

hodao po magli. Jednom sam prilikom izvadio lulu, ali je Holmes, upozoravajući me, podigao ruku.

— Pas se već mora boriti s maglom — rekao je. — Nemojmo mu dodavati prepreke.

Kimnuo sam pa smo pošli dalje, krivudajući ulicama koje nismo vidjeli, i izbjegavajući vozila, jer smo bili prisiljeni ići sredinom ulice kao što je išao fijaker ispred nas.

U jednom smo trenutku prošli pokraj Gloucester Road stanice i jasno sam čuo kako vlakovi tule u magli, poput slijepih sova koje traže svoja gnijezda. Pas nas je i dalje vukao naprijed, ne pokazujući nikakve znakove posustajanja.

— Možda ću napisati monografiju o tome ⁹ — rekao je Holmes, misleći na ekstrakt. — Njegove su osobine idealne za ovakav posao kao što vidite. Naš vodič uopće ne oklijeva. Čak i kroz blato i vodu slijedi svoj trag.

Promumljao sam nešto potvrdno i ponovno u sebi odahnuo od olakšanja što sam promijenio obuću, inače bi ta slatka tvar dovela ovog primjernog psa do mene prije nego što bismo prošli i dva jarda. Divljač je bila ulovljena prije nego što je lov i počeo.

Kako su stvari sada stajale, morao sam se jako napregnuti da slijedim tempo našeg psića. Nisam mogao vidjeti gdje se nalazimo, i zvukovi grada su se izmiješali u mojim ušima dok su se izmijenjivali jedan za drugim zapanjujuće brzo. Noga me počela

ozbiljno boljeti i upravo sam to htio reći, kad se Holmes naglo zaustavio i zgrabio me za kaput.

— Što je? — rekao sam, hvatajući dah.

— Slušajte.

Poslušao sam ga, nastojeći nešto čuti osim udaranja svog vlastitog srca. Čuo sam konje, škripanje konjske opreme, dovikivanje kočijaša, i ponovno zvižduke vlakova.

— Victoria — rekao je Holmes tiho.

Bila je to odista velika željeznička stanica, kako smo sad mogli vidjeti.

— Točno ono što sam predvidio — promrmljao je Holmes pokraj mene. — Imate li svoju torbu sa sobom? To je sreća.

Jesam li primijetio sarkastični naglasak u njegovu glasu?

— Vaš je brzojav glasio »nekoliko dana« — podsjetio sam ga.

Ničim ne pokazavši da je čuo, bacio se za Tobyjem, koji je jurnuo prema stajalištu fijakera. Onjušio je tlo pokraj nekoliko fijakera koji su se odmarali, s konjima kojima su na gubicama bile nataknete zobnice, a onda je naglo napravio pokret kao da želi odjuriti sa stanice.

— Ne, ne — rekao mu je Holmes blago ali odlučno. Gotovi smo s fijakerom, Toby. Pokaži nam kamo je otišao putnik.

Rekavši to, odveo je životinju s druge strane fijakera i ondje je, nakon trenutka oklijevanja, njena zbunjenost prestala. Radosno zaljavši, pojurio je prema samoj stanici.

U natrpanoj stanici — natrpanoj to više zbog zakašnjenja prouzrokovanih lošim vremenom — Toby je srljao kroz gomilu zbijenih i nervoznih putnika, ponekad prevrćući kovčeg koji bi mu se našao na putu, dok nije stigao na peron Kontinental ekspresa. Ondje se naglo zaustavio, kao Gloucester na rubu svoje stijene. Ekstrakt vanilije je ovdje završavao. Pogledao sam Holmesa, koji je smiješeći se podigao obrve.

— Tako — tiho je rekao.

— I što sad? — upitao sam.

— Hajde da ispitamo kad je ekspres otišao i koliko će vremena proći dok ponovno ne pođe.

— A pas?

— O, povest ćemo ga sa sobom. Mislim da nismo sasvim iscrpli njegove sposobnosti.

— Naravno, Toby nije jedina mogućnost da uđem u trag profesoru Moriartyju — rekao je Holmes, kasnije, kad je naš vlak već izašao iz magle, dvadesetak milja izvan Londona, na svom putu prema Denveru. — Bile su bar tri alternative, a svaka je od njih mogla poslužiti mojoj svrsi. Bez vanilijina ekstrakta — dodao je smiješeći se.

Čist je zrak donio olakšanje mom duhu kao i mojim začepljenim plućima. Jugoistočno od Londona dan je i dalje bio oblačan i kišovit, ali se bar moglo vidjeti, a to što sam dobio Holmesa na put nadoknađivalo mi je sve neudobnosti.

Moj suputnik je zapao u neku vrstu nemirnog sna i s trzajem se probudio nakon trideset minuta, čudno zureći u mene. Naglo je ustao, držeći se za šipku nad glavom radi ravnoteže.

— Oprostite na trenutak, dragi moj — rekao je usiljeno i, opet čudno pogledavši, skinuo svoju crvenu putnu torbu. Prije nego što je naš vlak napustio Victoriju, on je bio uklonio i posljednje tragove svog prerušavanja i zamijenio ih svojom uobičajenom odjećom koju je imao u toj torbi. Prema tome, znao sam kamo ide, što se sprema učiniti i zašto. Ipak, prigušio sam u sebi prosvjed. Napokon, zbog toga ga i vodim u Austriju. Da, vodim ga, premda on to ne zna.

Toby je podigao glavu probudivši se, dok je Holmes izlazio iz kupea. Potapšao sam ga i on je ostao mirno ležati.

Holmes se vratio nakon desetak minuta i tiho vratio torbu na mrežu za prtljagu. Sjeo je bez riječi, čak me nije ni pogledao, i pravio se da je potpuno zadubljen u džepno izdanje Montaigneovih eseja. Ja sam se dao na promatranje pejzaža koji je jurio pored nas

blistav od lake kiše, dok je stoka stajala okrenuvši leđa vjetru.

Vlak je stigao na svoje stajalište s brodom u Doveru. Nas troje smo se brzo iskricali i protegli noge na peronu, a Holmes je sačuvao za Tobyja ostatak ekstrakta vanilije, pa mu je dao da onjuši iz male bočice s tom smjesom koju je nosio u torbi. Na peronu smo dopustili psu da njuška okolo, praveći se da mora obaviti nuždu (što je on vrlo spremno i učinio), i šetali za njim gore-dolje, nastojeći odgonetnuti da li je profesor ovdje sišao s vlaka. Ja sam naravno znao da nije, ali kako je Toby došao do istog zaključka, nije bilo potrebno da se izjasnim.

— A budući da naš vlak staje na istim stanicama kao i svi Kontinental ekspresi, ne možemo propustiti onu na kojoj je profesor izašao — zaključio je Holmes, i mi smo prešli Kanal.

Upotrijebivši istu metodu u Calaisu — i s istim rezultatima — nastavili smo put prema Parizu i stigli onamo usred noći. Gare du Nord je bio gotovo sasvim prazan, pa nije bilo teško slijediti trag vanilijinog ekstrakta koji nas je doveo do perona odakle kreće Bečki ekspres.

Holmes se namršti dok je čitao tablicu.

— Zašto pobogu Beč? — rekao je zamišljeno.

— Možda je sišao negdje na putu. Izgleda da ima puno stanica. Nadam se da je Toby nepogrešiv — dodao sam.

Holmes se mračno nasmiješio.

— Ako nije, onda smo u mnogo lošijem položaju nego onda kad je pošao u krivom smjeru i tražio bačvu s kreozotom — priznao je. — Ali ja se uzdam u ekstrakt vanilije. Izveo sam eksperimente — ah, dakle, ako se pokaže pogrešnim, onda će ovo biti jedini slučaj u kojem će vaši čitatelji biti zabavljeni a ne zapanjeni.

Nisam mu rekao da je ovo slučaj za koji mi uopće nije palo na um da ga zapišem.

— Beč će zamijeniti Norbury u leksikonu mojih pogrešaka — nasmijao se i otišao da ispita kad odlazi sljedeći ekspres, kao i da utvrdi polazi li vlak uvijek s istog perona; saznao je da polazi.

— Kada pas nije siguran u miris, — objašnjavao je Holmes dok smo se pred zoru tandrkali kroz Francusku, — zastat će. Budući da nije stao, mislim da sa sigurnošću možemo ustvrditi da ga nije izgubio. Kako taj miris nije uobičajen — bar ne izvan kuće — možemo također zaključiti da slijedi isti miris, a ne neku bačvu koja mu je prešla preko puta.

Pospano sam kimao glavom, nastojeći zadržati oči na krimiću koji sam kup'io u Parizu, ali me san uskoro svladao.

Kad sam se probudio bilo je skoro podne. Bio sam pokriven Holmesovim putnim ogrtačem, a noge su mi bile naslonjene na sjedište. Moj suputnik je sjedio

preko puta kao što sam ga bio ostavio, zurio kroz prozor i pušio lulu.

— Jeste li dobro spavali? — upitao je, okrenuvši mi se s osmijehom.

Iako mi je bio utrnuo vrat, odgovorio sam da jesam, zahvalio mu što me je prekrpio kaputom. Tada sam se usudio upitati kako napredujemo.

— Zaustavili smo se dvaput — obavijestio me. — Jednom na švicarskoj granici i jednom u Ženevi, gotovo sat vremena. Ako se Tobyju može vjerovati, Moriarty nije sišao s vlaka.

Toby je, kao što sam imao razloga da znam, održavao svoju reputaciju nepogrešivosti. Digao sam se, otišao u toaletu i obrijao se, a onda se pridružio Holmesu u kolima za ručavanje. Bilo je malo problema zbog psa, kao što se događalo na svakoj granici, ali je Holmes riješio dilemu povjerivši Tobyja na čuvanje stjuardu, kome je dao nešto sitniša promijenjenog u Parizu i zamolio ga da vidi može li pronaći kakve ostatke hrane iz kuhinjskih otpadaka. Tada smo sjeli za ručak, ali me je uznemirilo što sam vidio da je Holmesov ionako slab apetit sad još slabiji. Ipak, opet sam se uzdržao od bilo kakve primjedbe i dan je tako polako prolazio. Nakon Ženeve došao je Bern, a nakon Berna Zurich. Na svakoj se stanici ponavljao isti ritual na peronu, i kako je uvijek davao negativne rezultate, Holmes i ja smo se vraćali u kupe s namrštenim začuđenim

licima. Holmes bi ponavljao svoju konstrukciju situacije, koja mi se, ponavljao sam, činila sasvim razumnom.

Nakon Zuricha stigla je njemačka granica, pa München i Salzburg. I dalje nije bilo ni traga mirisu vanilije ni na kojoj od ovih stanica.

Zurio sam kroz prozor cijelo popodne, očaran krajolikom — tako različitim od našega — s malim kućicama kao iz bajke i stanovnicima odjevenim na starinski način, u kapicama, s dirndlima i kratkim kožnatim hlačama. Vrijeme je bilo sunčano i obećavalo toplinu, čudio sam se da se snijeg na fantastičnim planinama koje su se dizale nad našom prugom ne otapa pri ovakvom vremenu, i rekao to Holmesu.

— Oh, pa otapa se — odgovorio je žmirkajući kroz prozor na snijegom obavljene vrhunce. — I onda imaju snježne lavine.

Ovo nije bila ugodna pomisao, ali je bilo nemoguće zaboraviti je kad je već jednom bila izrečena. Zar lavinu često ne prouzrokuje zvuk, i zar mi ne stvaramo užasnu buku dok jurimo kroz ovaj krhki krajolik? Što ako naša bezobzirna grmljavina prouzroči drhtaj koji će nas zatrpati?

— U pravu ste, Watson. To je pomisao koja nas čini poniznima.

Pogledao sam svog suputnika koji je upravo palio šibicu. Nije uopće bilo potrebno da ga upitam kako je odgonetnuo moje misli. Lako sam mogao slijediti lanac njegova zaključivanja.

— Da, pogledajte ih. — Slijedio je moj pogled prema gore. — Kako se sićušna čine naša djela u usporedbi s onim što radi Priroda, zar ne? — nastavio je s melankoličnim izrazom lica. — Moglo bi se u ovakvom vlaku nalaziti tucе genijalaca, od kojih bi svaki imao neko tajno otkriće koje bi bilo od neprocjenjive vrijednosti za čovječanstvo, a ipak, ako Stvoritelj pomakne svojim malim prstom, oni udaljeni vrhunci će se sručiti na nas, i gdje je tad čovječanstvo, a, Watsone? Pitam vas: kamo sve to vodi?

Činilo se da je u jednom od onih depresivnih stanja koja su ga hvatala i prije. Sigurnije nego da je zakopan snijegom i ledom o kojima je pričao, padao je u ponor svoje duše i nije bilo ništa što sam mogao učiniti da ga zaustavim.

— Drugi genijalci bi se bez sumnje rodili — odgovorio sam nemoćno.

— Ah, Watsone — rekao je odmahujući glavom. — Dobri stari Watsone. Vi ste jedina čvrsta točka u svemiru snježnih lavina!

Pogledao sam ga i primijetio da mu u očima blistaju suze.

— Oprostite. — Naglo je ustao i uzeo svoju putnu torbu sa sobom. Ovaj put sam bio zahvalan zbog toga. Droga će mu vratiti dobro raspoloženje i, dok ga ne predam u ruke učenog bečkog liječnika, ja sam, na žalost, ovisio o njoj.

Kratko nakon Holmesova povratka neki visoki Englez, jarko crvene kose, otvorio je vrata našega kupea i upitao, rastreseno mrmljajući, smije li nam se pridružiti do Linza. Ušao je na vlak u Salzburgu, ali se njegov kupe napunio dok je bio na ručku. Holmes mu je pokazao da sjedne, nehajno mahnuvši rukom, i više nije pokazivao nikakav interes za njega. Meni je preostalo da pokušam nevezan razgovor, na koji je pridošlica odgovarao neodređenim jednosložnim riječima.

— Putovao sam malo po Tirolu — odgovorio je na moje pitanje, na što je Holmes otvorio oči.

— Po Tirolu? Nemoguće — rekao je. — Zar naljepnica na vašoj prtljazi ne pokazuje da ste se upravo vratili iz Ruritanije?

Naočiti je Englez poblijedio gotovo kao Holmes. Ustao je, ponovno uzeo svoje torbe i mrmljajući ispriku rekao da ide na piće.

— Šteta, — primijetio sam kad je otišao — volio bih ga pitati o krunidbi.

— Gospodin Rassendyll nije želio o tome razgovarati, — izjavio je Holmes — inače bi bio

ostavio svoje stvari s nama umjesto da ih nosi u klubvagon. Ovako nema razloga za povratak.

— Kakva nevjerojatna kosa! Odmah bi ga primili u Udruženje, što kažete, Holmes? ¹⁰

— Bez sumnje — suho je odvratio.

— Kažete da mu je ime Rassendyll. Ja nisam mogao pročitati na naljepnici.

— Ni ja.

— Pa kako ste onda, za čudo božje ...? — počeo sam, ali me on prekinuo kratkim smijehom i odmahnuo rukom.

— Nemam nikakve želje da od te stvari pravim misteriju — rekao je. — Prepoznao sam ga, to je sve. On je mlađi brat lorda Burlesdona. ¹¹ Jednom sam s njime čavrljao na zabavi kod lorda Tophama. Priličan besposličar — zaključio je, gubeći interes kako je droga počinjala djelovati.

Bilo je sasvim mračno kad smo ušli u Linz i izveli Tobyja na šetnju po peronu. Tada je već i sam Holmes bio uvjeren da je Moriarty otputovao sve do Beča (iako razlog još nije mogao zamisliti), i zbog toga nije bio iznenađen kad pas nije reagirao na nikakav miris na stanici.

Ponovno smo se ukrcali u vlak i spavali sve do Beča, kamo smo stigli u ranim jutarnjim satima.

Opet smo ponovili proceduru brijanja i presvlačenja u čisto rublje, ali smo ovaj put bili svjesni suzdržanog uzbuđenja, odgađajući onaj odlučujući trenutak kad

Toby bude izišao na peron i kad ćemo vidjeti može li nanjušiti trag ekstrakta vanilije.

Napokon je stigao i taj trenutak. Držeći fige za sreću, Holmes i ja smo izašli iz vlaka, noseći torbe i držeći Tobyja za uzicu. Išli smo polako od jednoga kraja vlaka do drugoga, i još nam je preostajao samo jedan vagon, a Toby još nije davao nikakav znak koji bi ulijevao nadu. Holmesovo se lice izdužilo dok smo se približavali izlazu iz stanice.

Odjednom se pas ukočio na mjestu, a onda nas povukao nekoliko koraka niz peron, sa nosom u čađi što je prekrivala tlo, mašući pobjedonosno repom.

— Našao ga je! — uzviknuli smo u isti tren. I zaista, nakon što je odlajao svoje zadovoljstvo, Toby se okrenuo i pošao ravno prema izlazu.

Vodio nas je kroz tu nepoznatu željezničku stanicu kao da je to Pinchin Lane, tisuću milja udaljen. Nikakve granice, nikakve jezične barijere nisu mogle uplašiti Tobyja niti ga spriječiti u traganju za ekstraktom vanilije. Da je miris bio dovoljno jak, i da je profesor Moriarty tako htio, pas bi ga bio slijedio oko kugle zemaljske.

Kako su stvari sad stajale, odveo nas je do fijakera ispred stanice i zaustavio se, gledajući nas s osjećajem krivnje koji je molio oprostjenje. Istovremeno nam je zamjerao što smo na neki način mi bili odgovorni da je do toga došlo. Holmes, međutim, nije bio uznemiren.

— Čini se da je uzeo fijaker — mirno je primijetio. — U Engleskoj se fijakeri koji prevoze putnike sa željezničke stanice obično vraćaju na mjesto polaska nakon što su odvezli mušterije. Da vidimo zanima li Tobyja koji od ovih fijakera.

Međutim, nije ga zanimao ni jedan. Holmes je sjeo pokraj naših torbi na klupu tik do ulaza u stanicu i dao se na razmišljanje.

— Pada mi na um nekoliko mogućnosti, ali mislim da je najjednostavnija da za trenutak ostanemo ovdje i pustimo da Toby onjuši svaki fijaker koji stigne. — Podigao je pogled prema meni. — Jeste li gladni?

— Doručkovao sam u vlaku dok ste vi spavali — odgovorio sam.

— Pa, mislim da bi meni prijala šalica čaja. — Ustao je i pružio mi Tobyjevu uzicu. — U restoranu sam, ako se što dogodi.

Otišao je, a ja sam se vratio na stajalište fijakera, gdje su vozači prirodno bili zbunjeni mojim ponašanjem. Toby i ja smo odlazili do svakog novodošlog fijakera i ja bih pružio ruku ohrabrujući ga da priđe i onjuši. Neke je kočijaše to zabavljalo, dok je jedan mišićavi gospodin, lica crvena poput cikle, žestoko prosvjedovao, pa sam ga čak i ja sa svojim školskim znanjem njemačkog razumio: bojao se da će Toby uprljati njegovo vozilo. Čak je jednom i pokazao takvu namjeru, ali sam ga uspio odvući u posljednji čas.

Pola je sata prošlo na ovaj način. Već je dugo Holmes stajao, držeći obje naše torbe, i gledao. Nije bilo potrebe da govorimo, i nakon nekoliko trenutaka prišao je i uzdahnuo.

— Ne vrijedi, Watson — rekao je. — Idemo u hotel i ondje ću poduzeti nešto drugo. Gore glavu, stari prijatelju. Rekao sam da ima nekoliko mogućnosti. Fijaker!

Prišli smo tek pridošlom fijakeru, spremni da uđemo, kad iznenada Toby veselo zala je i poče značajno mahati repom. Holmes i ja snio se zapanjeno pogledali, a onda zajedno prasnuli u smijeh.

— Tko čeka, dočeka, Watson! — zahihotao je i pošao da razgovara s kočijašem. Holmesov je njemački bio bolji od moga, ali ne baš mnogo. Osim zapamćenih citata iz Goethea i Schillera — koji su bez sumnje potjecali iz školskih dana i bili od male koristi — njegovo znanje većine stranih jezika (osim francuskog, koji je tečno govorio) ograničavalo se na rječnik kriminala. Mogao je reći »ubojstvo«, »pljačka«, »falsifikat«, »osveta« i tako dalje, na najrazličitijim jezicima, i znao je nekoliko rečenica u vezi s time, ali malo šta osim toga. ¹² U ovoj prilici se činilo da ne uspijeva opisati Moriartyja, ali je vozač fijakera bio ljubazan, osobito nakon što mu je Holmes dao nešto novca. Bio je kupio rječnik u knjižari kraj restorana i sad ga je izvadio, pomamno ga listajući u nastojanju da produbi svoje znanje njemačkoga. Ova

komplicirana metoda nije urodila nikakvim plodom, i nije mi bilo žao kad je jedan drugi kočijaš, onaj koji se dobro zabavljao na račun mojih ranijih obilazaka, doviknuo sa svoga sjedišta da on razumije »neki mali engleski« i ponudio svoju pomoć.

— Hvala bogu, — promrmljao je moj prijatelj — sve što mogu naći ovdje je: Vrijeme je veoma lijepo, zar ne?

Stavio je knjigu u džep i obratio se našem prevodiocu.

— Recite mu, — rekao je Holmes, govoreći polagano i razgovjetno — da želimo da nas odveze na isto mjesto kamo je odveo drugog putnika u posljednjih nekoliko sati. — Zatim je dao našem prevodiocu podroban opis Moriartyja, koji je ovaj ponovio kočijašu fijakera za koji se Toby tako posebno zainteresirao.

Kad je prevođenje stiglo do polovice, kočijaš se odjednom glasno nasmijao, uzviknuo gromoglasno »Ach, ja!« i gostoljubivim pokretom ruke pozvao nas da uđemo u fijaker.

Čim smo sjeli, on je povukao uzde i već smo jurili kroz živahne, divne ulice grada Johanna Straussa — i grada Metternicha, također, što ovisi o vašim asocijacijama. Nisam imao pojma gdje se nalazimo, ni kamo idemo, budući da nikad prije nisam bio u Beču. Prolazili smo preko raskošnih trgova, pokraj imponantnih spomenika i zurili kroz prozore na

zanimljive građane toga grada koji su, nesvjesni naše radoznale prisutnosti, išli za svojim jutarnjim poslovima.

Upravo sam rekao da smo »mi« gledali kroz prozore; to je samo djelomično istina. Ja sam gledao kroz prozor, i Toby je gledao kroz prozor. Jer za Holmesa, kao i uvijek u ovakvim prilikama, okolina, ma kako neobična i uzbudljiva, nije imala nikakve privlačnosti. Zadovoljavajući se time da čita nazive ulica kroz koje smo prolazili, upalio je lulu i naslonio se na jastuke, zadubljen u posao koji nas čeka.

Naglo se u sebi stresavši i ja sam se sjetio onoga što nas sad čeka. Za nekoliko trenutaka — ako sve bude u redu — Holmes će se naći licem u lice s liječnikom o čijoj pomoći ovisi njegovo izlječenje. Kako će Holmes reagirati? Hoće li htjeti surađivati? Hoće li htjeti priznati svoj problem? Hoće li biti zahvalan ili bijesan što su se njegovi prijatelji usudili da ga na prijevaru dovedu ovamo? I kako će gledati na to da je prevaren svojom vlastitom metodom, da je upao u vlastitu mrežu?

Odbacio sam ove posljednje misli čim su se pojavile. Nije mi bilo stalo do njegove zahvalnosti, i jedva da bi me iznenadilo ako je ne bude, pod ovim okolnostima. Ne, važno je bilo da se izliječi i to je bila moja glavna briga. Neka se to ispuni pa mogu lako izdržati sve muke i gorke prijekore.

Fijaker se zaustavio pred malom ali privlačnom kućom u pokrajnjoj ulici, odmah do glavne prometnice. U svojoj zabrinutosti nisam ni pročitao njeno ime. Kočijaš nam je pomoću raznih znakova i grimasa dao do znanja da je ovdje iskrcao gospodina za kojim tragamo.

Izašli smo, i Holmes je, nakon kratkog dogovora, isplatio čovjeka.

— Možda smo opljačkani, ali se isplatilo — povjerio mi je veselo kad je fijaker otišao. Okrenuli smo se kući i Holmes je pozvonio. S olakšanjem sam primijetio malu pločicu koja je nenametljivo nosila ime čovjeka koga smo došli posjetiti.

Trenutak kasnije vrata je otvorila ljupka služavka koja je samo na trenutak bila uplašena zbog neobičnog psa u društvu dvojice posjetilaca.

Sherlock Holmes joj je rekao tko smo i ona se spremno nasmiješila i na nespretnom engleskom pozvala nas da uđemo.

Kimnuli smo i slijedili je unutra, gdje smo se našli u malom ali elegantnom predvorju s podom od bijela mramora. Kuća je bila neka vrst bečke čokoladne torte, natrpana svim mogućim drezdenskim ukrasnim sitnicama. S jedne su strane uske stepenice s crnom ogradom vodile do dražesne male galerije što se u polukrugu pružala nad našim glavama.

— Molim ovuda, izvolite — pokazivala nam je služavka sa širokim osmijehom, i uvela nas u

natrpanu radnu sobu u koju se ulazilo ravno iz predvorja. Kad smo sjeli, ponudila je da odvede Tobyja i da ga nahrani. Holmes je odmah stavio veto, s hladnom uljudnošću, i značajno me pogledao preko djevojčina ramena kao da hoće reći »Kakvu to hranu može naš vrijedni Toby očekivati pod ovim krovom?« Ali ja sam rekao da mislim da se profesor ne bi nikad odlučio na tako nepromišljen potez.

— O, vrlo dobro, možda ste u pravu — priznao je razmišljajući dok se ledeno smješкао dobroćudnoj služavci koja je čekala našu odluku. Mogao sam vidjeti da se opet umara i da mu je potrebna injekcija — ili nešto bolje. Zahvalio sam služavci i predao joj Tobyjevu uzicu.

— Dakle, Watson, što vam se čini od svega ovoga? — upitao je Holmes kad je izašla.

— Ništa ne razumijem — priznao sam, zaklanjajući se za uobičajeni odgovor, radije nego da predviđam što će se dogoditi. Liječnik, činilo mi se, treba imati priliku da na svoj način objasni situaciju.

— A ipak sve je vrlo jasno ... jasno iako strašno pokvareno — ispravio se, hodajući gore-dolje i promatrajući liječnikove knjige, koje su, iako uglavnom na njemačkom, bile vidljivo medicinske struke — bar na onoj strani gdje sam ja sjedio.

Spremao sam se zamoliti Holmesa da objasni svoju primjedbu, kad su se vrata otvorila i u sobu ušao bradati čovjek srednjeg rasta i pogrbljenih ramena.

Procijenio sam da mu je četrdeset godina ili više, a poslije sam saznao da mu je samo trideset pet. Iza njegova blagog smiješka vidio sam izraz beskrajne tuge, zajedno sa, kako mi se činilo, beskrajnom mudrošću. Oči su mu bile najizrazitiji dio lica. Nisu bile posebno krupne, ali su bile tamne i duboko postavljene, zasjenjene ispupčenim čelom, i prodorne u svojoj žestini. Nosio je tamno odijelo sa zlatnim lancem koji je provirivao ispod sakoa i prelazio preko prsluka.

— Dobro jutro, Herr Holmes — rekao je s njemačkim naglaskom na inače savršenom engleskom jeziku. — Očekivao sam vas i drago mi je da ste odlučili da dođete. I vas, doktore Watson — dodao je, okrenuvši se meni s ljubaznim smiješkom i pružajući mi ruku, koju sam na brzinu stisnuo, ne mogavši skinuti pogled s Holmesova lica.

— Možete ukloniti tu smiješnu bradu — rekao je piskavim glasom, onim istim kojim je govorio one noći kad je onako melodramski upao u moju kuću, i koji je ponovno upotrijebio kad sam ga sljedećeg dana posjetio u njegovu stanu. — I budite ljubazni pa se suzdržite od toga naglaska iz komične opere. Upozoravam vas, bolje je da priznate, ili ću morati biti oštar s vama. Igra je završena, profesore Moriarty!

Naš se domaćin polako okrenuo prema njemu, omogućujući da njegov prodorni pogled postigne

puni učinak, i rekao mekim glasom: — Moje je ime Sigmund Freud.

DVIJE DEMONSTRACIJE

Usljedila je duga tišina. Nešto je u liječnikovu držanju učinilo da Holmes zastane. Iako je bio uzbuđen, kontrolirao se s vidljivim naporom i prišao tome čovjeku, koji je bio polako sjeo u stolicu iza pretrpanog pisaćeg stola. Gledao ga je netremice nekoliko trenutaka i onda uzdahnuo.

— Vi niste profesor Moriarty — priznao je konačno.
— Ali Moriarty je bio ovdje. Gdje je sada?

— U hotelu, vjerujem — odgovorio je ovaj drugi i ne trepnu vši.

Holmes se povukao pred njegovim pogledom, okrenuo se i ponovno sjeo s izrazom beskrajnog poraza.

— Dakle, Judo, — okrenuo se k meni, — vi ste me predali u ruke mojih neprijatelja. Nadam se da će vam nadoknaditi trud koji ste u to uložili. — Govorio je s umorom pod kojim se nazirala mirna sigurnost, i njegove bi me riječi uvjerile, da nisam znao da je u potpunoj zabludi.

— Holmes, to nije dostojno vas! — pocrvenio sam povrijeđen i razljućen sramotnim epitetom koji mi je prišao.

— To lonac optužuje čajnik da je crn, ako se ne varani — odvratio je. — Ipak, nemojmo se prepirati. Prepoznao sam otiske vaših stopala pred profesorovom kućom; primijetio sam da ste sobom ponijeli putnu torbu, što mi je pokazalo da znate da

se spremamo na put. Količina prtljage mi je rekla da ste unaprijed znali kako će to dug put biti, a i sam sam mogao vidjeti da ste se pripremili za točno onoliki put kao što je ovaj koji smo poduzeli. Htio bih samo znati kakvi su vaši planovi sa mnom, sada kad sam u vašoj vlasti.

— Ako mi dopustite da kažem, — tiho je ubacio Sigmund Freud — vjerujem da svojem prijatelju nanosite tešku nepravdu. Nije vas doveo k meni s bilo kakvom zlom namjerom. — Govorio je mirno, lako i s blagom sigurnošću, usprkos činjenici da je govorio na stranom jeziku. Holmes je prebacio pažnju na njega. — Što se tiče profesora Moriartyja, doktor Watson i vaš brat su mu platili priličnu svotu novca da doputuje ovamo u nadi da ćete ga slijediti do mojih vrata.

— A zašto su to učinili?

— Jer su bili uvjereni da je to jedini način da vas navedu da me posjetite.

— A zašto im je bilo toliko stalo da se baš to dogodi? — Znao sam da Holmes mora da je strašno zbunjen, ali to više nije pokazivao. Nije bio čovjek koji bi dvaput pogriješio.

— A što vi mislite, zašto? — iznenadio je doktor protupitanjem. — Hajde, ja sam čitao izvještaje o vašim slučajevima, i upravo sad sam bio svjedok tračka vaših nevjerojatnih sposobnosti. Tko sam ja i

zašto bi vaši prijatelji bili tako zainteresirani da se nas dvojica sastanemo?

Holmes ga je hladno pogledao.

— Osim činjenice da ste darovit židovski liječnik koji je rođen u Mađarskoj i neko je vrijeme studirao u Parizu, i da su vas neke vaše radikalne teorije udaljile od uglednih liječničkih krugova, tako da su prekinute vaše veze s mnogim bolnicama i granama medicinske profesije, osim činjenice da je rezultat toga da ste prekinuli s liječničkom praksom, malo mogu zaključiti. Oženjeni ste, imate osjećaj časti, volite igrati karte i čitati Shakespearea i jednog ruskog pisca čije ime ne znam izgovoriti. Mogu reći vrlo malo osim toga što bi vas moglo zanimati.

Potpuno šokiran, Freud je na trenutak zurio u Holmesa. Tada, iznenada, na njegovu se licu pojavio osmijeh — bilo je to iznenađenje za mene, jer je imao dječji izraz strahopoštovanja i zadovoljstva.

— Ali ovo je divno! — uzviknuo je.

— Obično, — glasio je odgovor. — Ja još čekam objašnjenje ove neshvatljive smicalice, ako je to smicalica. Doktor Watson vam može reći da je vrlo opasno da ja odem iz Londona makar i na kratko vrijeme. To izaziva u redovima zločinaca takvo nezdravo uzbuđenje.

— Ipak, — inzistirao je Freud, fascinirano se smiješeći, — jako bih rado znao kako ste s takvom jezivom točnošću pogodili pojedinosti iz mog života.

— Ja nikad ne pogađam — ispravio ga je Holmes uljudno. — To je vrlo loša navika, koja razara sposobnost logičkog zaključivanja. — Ustao je i premda je nastojao da to ne pokaže, naslutio sam da su njegovi odgovori manje leđeni. Holmes je mogao biti tašt poput djevojke kad se radilo o njegovu talentu, nadmoćnosti ili neiskrenosti. Bio je sada spreman da zaboravi ili ignorira opasnost u kojoj je vjerovao da se nalazi, i da svoje posljednje trenutke uživa u potpunosti.

— Radna soba je idealno mjesto za promatranje čovjekova značaja — počeo je svojim poznatim tonom, podsjećajući me na profesora anatomije kako studentima objašnjava kompliciranost ljudskog kostura. — Da radna soba pripada samo vama, vidljivo je po prašini. Ni služavci nije dozvoljeno da uđe, inače teško da bi dopustila da stvari dođu do ovoga — i on pređe prstom preko nekih obližnjih knjiga, skupljajući prašinu.

— Nastavite — zatražio je Freud, vidljivo oduševljen.

— Vrlo dobro. Dakle, kad čovjeka zanima religija, i posjeduje dobro opremljenu biblioteku, on obično drži sve knjige u vezi sa njom na jednome mjestu. Međutim, vaša izdanja Kurana, Novog zavjeta, Hormonske knjige i raznih drugih dijela slične prirode stoje odvojeno — u stvari na drugoj strani sobe — od vaših lijepo uvezanih izdanja Talmuda i hebrejske

Biblije. Prema tome, ona nisu tu samo zbog vaših studija, nego imaju svoju vlastitu posebnu ulogu. A što bi to moglo biti, osim da ste vi sami židovske vjere? Devetokraki svijećnjak na vašem pisaćem stolu potvrđuje moju pretpostavku. To je menorah, zar ne?

— Da ste studirali u Francuskoj može se zaključiti po velikom broju medicinskih knjiga na francuskom koje posjedujete, uključivši i priličan broj od nekoga tko se zove Charcot — čije mi ime ima suvremen prizvuk — što me navodi da pretpostavim da je on bio vaš učitelj; ili je tako, ili njegova djela imaju neku posebnu privlačnost za vas, u vezi s razvojem vaših vlastitih ideja. Može se sa sigurnošću zaključiti, — nastavio je Holmes s istom didaktičkom formalnošću — da samo briljantan um može prodrijeti u medicinske tajne na stranom jeziku, a da se i ne govori o širokom rasponu tema koji odaju naslovi u ovoj biblioteci.

Hodao je po sobi kao da je to laboratorij i poklanjao nam samo sasvim površnu pažnju dok je nastavljao svoje predavanje.

Freud je slušao, naslonivši se, ispreplevši prste pred sobom. Nije mogao obuzdati smiješak.

— Da čitate Shakespearea može se zaključiti po tome što je knjiga stavljena na policu naopako. Teško je ne zapaziti je ovdje među engleskom književnošću, ali činjenica da to niste ispravili

pokazuje mi da ste imali namjeru ponovno je uzeti u bliskoj budućnosti, što me navodi na misao da je volite čitati. Što se tiče ruskog pisca ...

— Dostojevski — pomagao je Freud.

— Dostojevski... nedostatak prašine na toj knjizi — koje uzgred budi rečeno nema ni na Shakespeareu — pokazuje vaš stalni interes za nju. To da ste liječnik, bilo mi je jasno kad sam bacio pogled na vašu diplomu na zidu. Da više niste zaposleni kao liječnik vidljivo je iz vašeg prisustva ovdje, usred dana, i po tome što ne pokazujete nikakvu zabrinutost zbog vremena. Vaše odvajanje od različitih udruženja jasno se vidi po ovim praznim prostorima na zidu, koji su očigledno bili namijenjeni da na njima vise dodatne diplome. Boja tapeta je malo blijeda na malim četverokutima, a okvir prašine mi pokazuje gdje su bile obješene. Sad, što može prisiliti čovjeka da ukloni takve pokazatelje uspjeha? Pa jedino da se odvojio od tih raznih društava, bolnica i tako dalje. A zašto bi to učinio, kad se već jednom potrudio da im se pridruži? Moguće je da se razočarao u jednom ili dva, ali je malo vjerojatno da se razočarao u svima, i to odjednom. Prema tome, zaključujem da su se oni razočarali u vama, doktore, i zatražili da prestanete biti njihov član. A zašto bi to učinili, i to zajedno, sudeći po izgledu zida? Vi i dalje mirno živite u istom gradu u kojem se sve to desilo, tako da je neki stav koji ste bili zauzeli — očigledno

stručne naravi — doveo do toga da izgubite ugled u njihovim očima i oni su kao odgovor na to — svi — zatražili da odete. Kakav bi to stav mogao biti? Ne znam, ali vaša biblioteka pokazuje da je riječ o dalekosežnom, radoznom i briljantnom umu. Prema tome, uzimam slobodu da pretpostavim da je riječ o nekoj vrsti radikalne teorije, suviše moderne ili šokantne a da bi je suvremena medicina spremno prihvatila. Moguće je da je ta teorija u vezi s radom gospodina Charcota koji je, čini se, izvršio veliki utjecaj na vas. To nije sigurno. Međutim da ste oženjeni sasvim je sigurno. To je jasno obilježeno na prstu vaše lijeve ruke, a vaš balkanski naglasak sugerira Mađarsku ili Moravsku. Mislim da u svojim zaključcima nisam propustio ništa važno.

— Rekli ste da imam osjećaj časti — podsjeti ga Freud.

— Nadam se da imate — odgovorio je Holmes. Izveo sam to iz činjenice da ste se potrudili da uklonite povelje i priznanja onih društava koja su vas se odrekla. U svojoj vlastitoj kući mogli ste ih ostaviti i iz njih izvlačiti diskretnu prednost, a da to nikome ne naškodi,

— A moja ljubav za karte?

— Ah, to je još suptilnija stvar, ali neću vrijeđati vašu inteligenciju opisom kako sam došao do toga. Radije, obraćam vam se iskreno i pitam vas što je to što me

dovelo čak dovde da vas vidim. To nije bilo samo zbog ovako elementarnog prikazivanja moga zanata.

— Pitao sam vas ranije, — rekao je Freud sa smiješkom, dok je njegovo divljenje prema Holmesovim sposobnostima bilo još uvijek vidljivo na njegovu licu — što vi mislite zašto su vas na prijevaru doveli ovamo.

— Nemam pojma — odgovorio je Holmes s tračkom svoje prijašnje osornosti. — Ako ste u nevolji, kažite mi to, i ja ću učiniti sve što mogu da vam pomognem, premda, zašto ste morali na ovaj način osigurati moje prisustvo ...

— Onda vi niste logični — blago ga je prekinuo doktor. — Kao što ste tako izvanredno zaključili, ja nisam ni u kakvoj posebnoj neprilici... osim one profesionalne koju ste spomenuli — ispravio se, kratko odmahnuvši krupnom glavom prema tragovima diploma. — I, kao što ste istakli, metoda koja je upotrijebljena da vas se dovede ovamo izuzetno je neuobičajena. Jasno, nismo vjerovali da ćete doći vlastitom voljom. Zar vam to ništa ne govori?

— Da ne bih želio doći — odgovorio je Holmes nevoljko.

— Točno. A zašto? Ne zato što biste se bojali da vam smjeramo neko zlo. Ja bih mogao biti vaš neprijatelj; profesor Moriarty bi mogao biti, također. Čak — oprostite — doktor Watson. Ali da li je

vjerojatno da bi to bio i vaš brat? Da li je vjerojatno da smo mi svi u zavjeri protiv vas? S kojom svrhom? Ako ne da vam nanese zlo, onda možda da vam učinimo dobro. Jeste li o tome razmišljali?

— A kakvo bi to dobro moglo biti?

— Ne možete pogoditi?

— Nikad ne pogađani. Ne mogu zamisliti.

— Ne? — Freud se naslonio u svojoj stolici. — Onda vi niste sasvim iskreni, Herr Holmes. Jer vi patite od jedne odvratne ovisnosti, i vi ćete radije nanijeti nepravdu svojim prijateljima nego to priznati. Razočarali ste me, gospodine. Zar je to onaj Holmes o kome sam čitao? Čovjek kome sam se divio, ne samo zbog njegova uma, nego zbog njegova viteštva, ljubavi za pravdu, samilosti prema patnjama? Ne mogu vjerovati da vas je droga toliko izmijenila, da u svojoj najdubljoj unutrašnjosti niste svjesni svoje teškoće, kao i svoje hipokrizije kad osuđujete svoje vjerne prijatelje, koji su, samo zbog ljubavi prema vama i brige za vašu dobrobit, uložili tako silan napor da vas dovedu ovamo.

Ustanovio sam da zadržavam dah. U toku svog dugog poznanstva sa Sherlockom Holmesom, nikad nisam čuo da je itko s njim govorio na ovakav način. Na trenutak sam se uplašio da će doći do kakve nevjerojatne provale bijesa mog nesretnog prijatelja. Međutim, bio sam ga potcijenio ja, a ne Sigmund Freud.

Uslijedila je druga dugačka stanka. Holmes je sjedio nepomično, pognute glave. Doktor nije skidao očiju s njega, i soba je bila mrtvački tiha.

— Kriv sam zbog toga — Holmes je napokon progovorio, glasom tako tihim da je bilo gotovo nemoguće čuti riječi. Freud se nagnuo prema naprijed. — Ne opravdavam sebe, — nastavio je — ali što se tiče pomoći, morate to sebi izbiti iz glave, svi vi. Ja sam u zagrljaju te proklete bolesti i ona će me uništiti! Ne, ne pokušavajte me utješiti; to ne smijete. — Energično je podigao ruku, a onda je pustio da beživotno padne. — Uložio sam svu svoju volju da se odreknem ove navike, i nisam uspio. A ako ja, prizivajući u pomoć svu svoju odlučnost, ne mogu uspjeti, kakve šanse vi imate? Kad čovjek jednom učini pogrešan korak, ostaje zauvijek na stazi uništenja.

Sjedio sam u svom kutu sobe otvorenih usta, dok su mi se grudi nadimale od uzbuđenja. Tišina je bila nabijena elektricitetom i nisam se usuđivao da je prekinem. To je, ipak, učinio doktor Freud.

— Ne nalazite se zauvijek na toj stazi — odgovorio je naginjući se naprijed s mirnom odlučnošću, blistavih očiju. — Čovjek se može okrenuti i ostaviti tu stazu uništenja, iako je za to potrebno malo pomoći. Prvi korak ne mora biti sudbonosan.

— Ali on to uvijek jest — zastenjao je Holmes, očajničkim glasom koji mi je stegao srce. — Nitko

nikad nije učimo to što vi kažete.

— Ja sam to učinio — rekao je Sigmund Freud.

— Vi?

Freud je kimnuo glavom.

— Ja sam uzimao kokain i sad sam slobodan od njega. Ako mi dopustite, ja ću vam pomoći da se i vi oslobodite.

— Vi to ne možete učiniti. — Holmesov je glas bio prigušen. Iako je tvrdio da ne vjeruje, njegov ton mi je pokazivao kako se očajnički želi nadati.

— Mogu.

— Kako?

— Trebat će vremena. — Doktor je ustao.

— Uredio sam da kroz to vrijeme obojica ostanete ovdje kao moji gosti. Hoće li vam to odgovarati?

Holmes je impulzivno ustao i pošao naprijed, ali se iznenada okrenuo, pritisnuvši bolnu ruku na čelo.

— Ne vrijedi! — za jaukao je. — Čak i sada me obuzima ogavna potreba!

Napola sam ustao s namjerom da ga nekako utješim riječju ohrabrenja i dobre volje, ali sam zastao kao ukopan, svjestan uzaludnosti, štoviše apsurdnosti, takva pokušaja.

Doktor Freud je polako zaobišao svoj stol i stavio blago svoju malu ruku na rame mog prijatelja.

— Mogu zaustaviti tu potrebu — za neko vrijeme. Sjednite, molim vas. Pokazao je na stolicu iz koje je Holmes bio ustao i sam sjeo na rub stola. Holmes je

šutke poslušao i sjedio iščekujući, pokazujući svojim stavom koliko se osjeća bijedno i beznadno.

— Znate li išta o hipnozi? — upitao je Freud.

— Ponešto — odgovorio je umorno Holmes. — Spremate li se učiniti da laj em kao pas i pužem unaokolo na sve četiri?

— Ako budete surađivali, — rekao je Freud, — ako mi budete vjerovali, moći ću smanjiti vašu potrebu za drogom, na neko vrijeme. Kad se ponovno javi, opet ću vas hipnotizirati. Na taj ćemo način umjetno smanjiti vašu ovisnost dok kemija vašeg vlastitog tijela ne dovrši taj proces. — Govorio je vrlo sporo, nastojeći biti uvjerljiv i potisnuti narastajuću plimu Holmesove panike i poniženja.

Holmes ga je neko vrijeme promatrao nakon što je ovaj prestao govoriti, i tada, naglo slegnuvši pogurenim ramenima, pristao, s promišljenom bezbrižnošću. Doktor Freud se suzdržao da glasno ne odahne, činilo mi se, i otišao do ovalnog prozora, navukao zavjese, pa je soba utonula u polutamu. Tada se okrenuo Holmesu, koji se nije ni pomakao.

— Sada, — počeo je Freud, privlačeći stolicu preko puta njega — želim da sjedite uspravno i fiksirate pogled na ovo.

Iz džepa na prsluku izvuče sat koji sam već bio primijetio, i poče ga polako ljuljati lijevo-desno.

DRUGI DIO RJEŠENJE

PRAZNIK U PAKLU

Oklijevanje profesora Moriartyja da se vrati u London u društvu Tobyja, dalo je tračak šaljivog olakšanja inače sumornom tjednu. Pogledao je psa kad sam ga tog popodneva doveo u njegov hotel u Grabenu, i izjavio da je on čovjek dobre volje (o čemu svjedoči njegov put u Beč, kao prvo) ali da i njegova velikodušnost ima svoje granice.

— A ovo, — rekao je gledajući preko svojih naočala u Tobyja, koji mu je uzvraćao pogled s izrazom spremnosti i oduševljenja — je granica. Ja sam strpljiv čovjek — očajan čovjek, to vam jamčim — ali strpljiv, doktore Watson. Ni riječi nisam rekao o ekstraktu vanilije koji mi je potpuno uništio nove čizme, je li tako? Ali ovo je suviše. Neću voditi ovu životinju u London, ne, ni za sva blaga cara Salamona.

Nisam bio raspoložen da dangubim s njim pa sam mu to i rekao. Ako želi da Toby putuje sa prtljagom, može to slobodno učiniti, ali vratiti životinju u Pinchin Lane mora. Zaobilazno sam spomenuo Mycrofta Holmesa i Moriarty se, još uvijek se žaleći, povukao i stao mrmljati sebi u bradu.

Imao sam razumijevanja za njegove žalbe, ali ih nisam bio sposoban slušati. Živci su mi bili do krajnosti napeti, i umirujući telegram moje žene, da je kod kuće sve u redu, bio mi je jedina utjeha. A to nije bilo bogzna što.

Pokušaj Sherlocka Holmesa da se otme mreži kokaina u koju je bio duboko zapao, bio je možda najteži i najhrabriji pokušaj kome sam ikad prisustvovao. Ni u svom profesionalnom ni u svom osobnom iskustvu, ni u vojnom, ni civilnom životu, ne mogu se sjetiti ničega što bi bilo slično ovoj istinskoj agoniji.

Onog prvog dana doktor Sigmund Freud je uspio. Uspio je uspavati Holmesa i stavio ga u krevet u jednoj od soba koje je na drugom katu svog doma stavio nama na raspolaganje.

Čim se Holmes našao ispružen na fino izrezbarenom krevetu, Freud je žurno zgrabio moj rukav. — Brzo! — naredio je. — Moramo pretražiti njegove stvari.

Kimnuo sam, bez potrebe da mi se kaže što tražimo, pa smo nas dvojica počeli pretresati Holmesovu putnu torbu i džepove njegove odjeće. Bilo je protiv mnogih mojih principa tako narušavati pravo na intimne tajne. Ali igrali smo na visoki ulog, i ja sam se, stegavši srce, dao na posao.

Nije bilo teško naći bočice s kokainom. Holmes je doputovao u Beč s golemim količinama ove droge. Čudo, mislio sam dok sam iz pregrada na putnoj torbi izvlačio bočice, da ih nisam čuo kako zveckaju jedna o drugu za vrijeme puta; ali Holmes je to spriječio, tako što ih je umotao u crni baršun kojim je inače omatao svoju Stradivari violinu u njenoj kutiji. Ne

zastajući da saopćim kakvu je bol u mojim grudima izazvalo kad sam vidio u kakvu je svrhu upotrijebljena ta tkanina, nastavljao sam izvlačiti smrtonosne bočice i predavati ih doktoru Freudu, koji je temeljito pretražio džepove zaspalog čovjeka i njegov putni kaput i našao još dvije spremnice.

— Mislim da ih imamo — rekao je.

— Nemojte biti sigurni — upozorio sam ga. — Nemate posla s običnim pacijentom. — Slegnuo je ramenima i gledao kako ja vadim čep iz bočice, vlažim vrh prsta bezbojnom tekućinom i onda je dodirujem jezikom.

— Voda!

— Zar je moguće? — Freud je provjerio sadržaj druge bočice i pogledao me zapanjeno. Iza nas, Holmes se okrenuo u nemirnom drijemežu. — Gdje ga onda krije?

Očajnički smo razmišljali, ne znajući kad će se spavač probuditi i naše nevolje ponovno početi. Morao je negdje biti. Ispraznivši sav sadržaj putne torbe na raskošni orijentalni sag, pretraživali smo skromnu prtljagu koju je Holmes bio ponio iz Londona. Njegovo rublje nije ništa otkrilo, kao ni masna boja i druga sredstva za maskiranje. Uglavnom se, ono što je preostalo, sastojalo od nepromijenjenih engleskih srebrnjaka i papirnih novčanica, i njegovih poznatih lula. Lule od korijena bijelog vrijesa, gline i trešnjina drveta, bile su mi

dobro poznate i nisu davale, znao sam, mogućnost za sakrivanje. Bila je tu i velika istočnjačka lula koju nisam bio prije vidio; podigavši je, iznenadio sam se zbog njene neobične težine.

— Pogledajte ovo. — Skinuo sam njen poklopac od morske pjene i okrenuo je nadolje. Iznutra je ispala mala bočica.

— Počinjem shvaćati što mislite, — priznao je doktor — ali kamo ih je još mogao sakriti? Lula više nema.

Zurili smo jedan u drugoga preko otvorene torbe i tada, u istom trenutku, ispružili ruke prema njoj. Freud je ipak bio za sekundu brži od mene. Uzeo je torbu i držao je odmahujući glavom.

— Preteška je — promrmlijao je, predajući je meni. Stavio sam ruku unutra i lagano kucnuo po dnu. Dalo je prigušen, šuplji zvuk. — Lažno dno! — uzviknuo sam i stao ga podizati. Za nekoliko sekundi odlijepio sam ubačenu plohu, i ondje se, lukavo uglavljeno među izgužvane stranice londonskih novina, pojavilo pravo tajno spremište kokaina i igla koja se nalazila na traci crvenog baršuna u maloj crnoj kutiji.

Bez riječi smo pokupili plijen, uključujući i bočice s vodom, i zajedno sišli. Freud me odveo do kupaonice gdje smo svu tekućinu koju snio našli izlili u umivaonik. Iglu je stavio u džep i otpratio me do kuhinje, gdje mi je služavka, koja se zvala Paula,

vratila Tobyja, pa sam pošao u hotel profesora Moriartyja.

Moram zastati da malo opišem grad u kome sam se našao i u kome mi je bilo suđeno da neko vrijeme ostanem.

Beč 1891. bio je prijestolnica carstva u posljednjim decenijama procvata. Bio je potpuno različit od Londona u istom razdoblju, kao što se more razlikuje od pustinje. London, obično vlažan, maglovit, smradan i nastanjen uglavnom ljudima koji su govorili jedini jezikom, nije ni po čemu bio nalik sunčanom, dekadentnom središtu Habsburške monarhije. Umjesto jednim jedinstvenim jezikom, njegovi su građani razgovarali jezikom sastavljenim, kao i oni sami, iz četiri razne strane Austro-ugarskog carstva. Iako su te različite nacionalnosti nastojale da se nastanjuju u posebnim dijelovima grada, ipak su se njihovi teritoriji često preklapali. Bio bi to neuobičajen dan kad čovjek ne bi vidio ulične prodavače Slovake kako prodaju svoju rukom izrezbarenu robu domaćicama iz srednjeg staleža, dok odred bosanske pješadije maršira prema Prateru na paradu carskih trupa, a prodavači limuna iz Crne Gore, brusači noževa iz Srbije, pa Tirolci, Moravci, Hrvati, Židovi, Ugari, Česi i Mađari idu uokolo obavljajući svoje poslove.

Sam se grad činio kao da izrasta u koncentričnim krugovima, s katedralom Svetog Stjepana u središtu. Ovdje se nalazio najotmjeniji i najstariji dio grada, s Grabenom, svojom živom ulicom punom dućana i kavana, na sjeveru od koje je, u Berggasse 19, živio doktor Freud. Malo ulijevo nalazile su se palače Hofburga, muzeji i prekrasno održavani parkovi. Odmah iza njih završavao se »unutarnji grad«. Zidine koje su nekoć štatile srednjovjekovni Beč bile su odavno srušene

— po carevoj želji — i grad se proširio daleko izvan njih. Ipak, njihov se obris očuvao u obliku širokog bulevara koji je u različitim dijelovima nosio razna imena, ali je općenito bio poznat pod nazivom Ring, i pružao se oko starog dijela grada završavajući na Dunavu prema sjeveru i kod Svetog Stjepana prema istoku.

Grad je, kako sam već rekao, prerastao srednjovjekovne granice koje predstavlja Ring, a u 1891. se čak prelio preko Gurtela — vanjskog bulvara — dijelovi kojega su se još gradili i popravljali kad sam ja bio ondje. Giirtel, kojem je smjer nepravilno paralelan Ringu, stajao je na pola puta između katedrale Sv. Stjepana i palače Schonbrunn Marije Terezi je

— habsburške replike Versaillesa.

Sjeverno od Schonbrunna, malo na istok, u Petnaestom Bezirku, nalazi se Bahnhof, ili željeznička

stanica na kojoj smo se Holmes i ja iskrcali po dolasku u Beč. Preko čitavoga grada, na sjeveroistoku, u Drugom Bezirku (preko Dunava), nalazila se mnogo veća željeznička postaja usred židovskoga kvarta poznatog kao Leopoldstadt. Ondje je, ispričao mi je doktor Freud, živio kao dijete kad je stigao sa svojom obitelji u ovaj grad.

Njegov sadašnji dom bio je mnogo prikladniji kad je riječ o njegovoj profesiji (jer Holmes je bio pogriješio u jednom od svojih zaključaka: Freud je još djelovao kao liječnik). Nalazio se u blizini Allgemeines Krankenhaus, velike istraživačke bečke bolnice, kojoj je prije pripadao. Radio je na psihijatrijskom odjelu pod dr Theodorom Meynertom, čovjekom kome se beskrajno divio.

Kao i Freud, Meynart je bio Židov, ali to nije bilo nimalo čudno u bečkim liječničkim krugovima koji su se, Freud me je izvijestio, sastojali pretežno od Židova. Činilo se da oni dominiraju većinom intelektualnog i kulturnog života u gradu. Nisam upoznao mnogo Židova i znao sam malo o njima, iako mogu tvrditi da sam umjereno slobodan od predrasuda koje prate neznanje. Kao što sam imao otkriti, Freud nije bio samo briljantan i kulturni čovjek, on je bio i dobar čovjek, i što se mene tiče (premda nisam prihvaćao neke njegove teorije koje sam smatrao zbilja šokantnim), ove su njegove vrline bile značajnije nego njegova vjera — a što se nje

tiče, uzgred, i on je sam bio nesiguran. Budući da nisam religiozan čovjek, bilo mi je nemoguće pobuditi u grudima bilo kakvu ljutnju ili želju za dogmatskom polemikom s navodnim poganinom.

Vidim da sam se malo udaljio od svog opisa grada i nezadrživo se vratio svom pripovijedanju, što je možda baš dobro. Nisam saznao sve o Beču odjedamput i nema potrebe da se čitalac suoči s putopisom kad je za to dovoljan kakav godišnjak. Koji su dijelovi grada i mjesta privukli moju pažnju bit će u svakom slučaju uskoro vidljivo.

Nakon što sam ostavio Tobyja njegovom ne voljkom pratiocu, pošao sam niz Graben do kavane Griensteidl koja je zauzimala nezaobilazno mjesto na sredini ulice. Ondje sam se trebao sastati s doktorom Freudom ako Holmes još bude spavao.

Nazvati Griensteidl kavanom znači nanijeti joj veliku nepravdu, jer nije ni najmanje ličila na ono što Englezi podrazumijevaju pod tim nazivom. Kavane u Beču više su bile nalik engleskim klubovima. Bile su središta intelektualne i kulturne komunikacije, gdje je čovjek mogao provesti ugodan dan a da ne okusi ni kapljicu kave. Griensteidl se ponosila stolovima za biljar, prostorijama za šah, novinama i knjigama. Njeni su konobari znalački prenosili poruke i donosili vam čašu svježe vode svakog sata, bez obzira jeste li nešto jeli ili ne. Kavane su bile mjesta gdje su se ljudi sastajali da izmijene misli, da razgovaraju, da

čitaju ili da budu sami. Bile su dobro mjesto da se čovjek udeblja, jer su jelovnici sadržavali najfinije kolače, i čovjek je morao imati veoma jaku volju da odoli njihovim miomirisima.

Freud je bio u Griensteidlu (koja je, uzgred, bila na glasu kao najkultiviranija ustanova svoje vrste u gradu), i konobar mi je pokazao njegov stol. Naručio sam pivo i slušao dok me on izvještavao da Holmes još spava, ali da će se uskoro trebati vratiti u Berggasse 19. Izgledalo je da smo obojica oklijevali da odmah načnemo mnoga pitanja i probleme koje je valjalo riješiti ako smo htjeli postići izlječenje, i tom mi je prilikom Freud ispričao ponešto o svojoj prošlosti i o sadašnjoj prirodi svoga rada. Kokain je, objasnio mi je, manje-više sporedna stvar i nije izravno vezan za njegova sadašnja istraživanja. On i dva druga liječnika postali su zainteresirani za tu drogu kad su otkrili njene neprocjenjive anestetske osobine pri operacijama na oku. Freud je specijalizirao neuropatologiju, s naglaskom na lokaliziranoj dijagnostici i elektroprognozi — termini sasvim izvan vidokruga običnog liječnika kakav sam ja.

— Da, daleko sam odmakao, i to zaobilaznim putem, — nasmiješio se — od ucrtavanja živčanog sustava do toga gdje sam danas.

— Vi ste psihijatar? Slegnuo je ramenima.

— Nema formalnog naziva za ono što sam sada — odgovorio je. — Kao što je Herr Holmes zaključio, ja

se bavim slučajevima histerije, i oni većinom dolaze k meni po preporuci svojih obitelji, ili ih ja posjećujem, privatno. Kamo me vode moja izučavanja ne mogu reći sa sigurnošću, ali saznajem veoma mnogo o histeriji i onome što ja nazivam neurozom.

Spremao sam se da ga upitam što je mislio pod tim posljednjim izrazom, i da li je Holmes bio u pravu kad je zaključio da su neke njegove teorije neprihvatljive za medicinske krugove, kad me on mirno prekinuo i predložio da se vratimo našem kućnom bolesniku. Dok smo se provlačili između stolova i grupica umjetnika i pisaca koje su gorljivo raspravljale, on mi ponudi, preko ramena, da će me povesti na neke od svojih obilazaka tako da i sam vidim ljude koje on liječi, i njihove simptome. Prihvatio sam sa zadovoljstvom, pa smo se počeli probijati kroz bučni Graben i ukrcali se u tramvaj s konjskom zapregom.

— Kažite mi, — rekao sam kad smo sjeli — poznajete li engleskog liječnika po imenu Conan Doyle?

Napućio je usne u naporu da se prisjeti.

— Da li bih ga trebao poznavati? — upitao je nakon duljeg vremena.

— Možda. On je neko vrijeme studirao u Beču, specijalizirajući oftalmologiju, kao vaši kolege ...

— Konigstein i Koller?

— Da. Možda su ga poznavali u vrijeme kad je ovdje studirao.

— Možda. — Njegov neobavezni odgovor nije u sebi nosio ponudu da pita svoje suradnike poznaju li Doylea. Možda su oni bili među onima koji su ga odbacili.

— U kakvoj ste vezi s doktorom Doyleom? — upitao je Freud, kao da pokušava izbrisati utisak otresitosti u svom odgovoru.

— Nisam u medicinskoj vezi, uvjeravam vas. Doktor Doyle je utjecajan u izvjesnim književnim časopisima u Engleskoj. Danas se bavi više pisanjem knjiga nego medicinom, i njemu mogu zahvaliti što je moje skromne izvještaje o Holmesovim dogodovštinama plasirao kod izdavača.

— Ah.

Izašli smo iz tramvaja na križanju ulica Währinger i Berggasse i pješice pošli na istok prema kući doktora Freuda.

Tek što smo prešli prag postali smo svjesni strašne buke na gornjem katu. Jureći mimo njih, nejasno sam primijetio služavku Paulu i ženu koja mi je kasnije predstavljena kao Frau Freud. U to sam vrijeme jedva opazio djevojčicu od oko pet godina koja se uplašeno pripila uz ogradu na stepenicama. Kasnije ću postati prijatelj male Anne Freud, ali tada nije bilo vremena za predstavljanje. Freud i ja smo uletjeli u sobu gdje je Holmes bjesomučno trgao svoju putnu torbu, dok mu je ovratnik bio gotovo sasvim spao a kosa se razbarušila od napora, udruženih s

isprekidanim grčenjem karakterističnim za čovjeka koji više ne vlada potpuno svojim mišićima.

Kad smo ušli u sobu, okrenuo se k nama s divljim pogledom u očima.

— Gdje je? — zaurlao je. — Što ste uradili s njim?

Trebalo nam je mnogo napora da ga umirimo, a ono što je slijedilo bilo je put u pakao, dublji i strasniji nego onaj Reichenbachov kazan koji sam pokušao opisati.

Ponekad je hipnoza djelovala, a ponekad nije. Katkad je bila uspješna ako bi se Holmesu dalo umirujuće sredstvo prije nje, ali se Freud nije volio time služiti ako je bilo šanse za uspjeh i bez njega.

— Ne smije se početi oslanjati na umirujuća sredstva — objasnio mi je za vrijeme kratkog obroka koji smo podijelili u njegovoj radnoj sobi.

Bilo je, naravno, neophodno da jedan od nas bude stalno na straži, da Holmes ne bi ozlijedio sebe ili druge u vrijeme kad nije bio uračunljiv. On je zamrzio nas obojicu, kao i Paulu koja je, iako ga se strašno bojala, obavljala svoje poslove naizgled bezbrižno i revnosno. Doktor Freud i njegovi ukućani mogli su razumjeti Holmesove kletve i ne uzeti ih k srcu, koliko god bolne i uvredljive bile, ali su te neprestane pogrde mene mnogo dublje pogađale. Nisam vjerovao da je sposoban za takvu retoriku i za takve napade. Kad bih se ja pojavio u njegovoj sobi da bdijem nad njim, on je svaljivao na me takve otrovne

pogrdе, da me i danas boli kad ih se sjetim. Govorio mi je da sam glup i proklinjao sebe što je ikada trpio društvo takvog tupavog bogalja, i još gore stvari. Kako sam podnosio te izazove, poruge i uvrede, može se samo zamisliti, ali mi nije bilo žao, kad je trećeg dana pokušao projuriti pokraj mene u hodnik, što sam bio prisiljen da ga oborim udarcem koji je bio jači — to priznajem — zbog negodovanja koje je uzavrilo u meni. Udario sam ga tako snažno da se onesvijestio, a to me je tako užasnulo da sam se doslovno udarao po grudima dok sam zvaо u pomoć, toliko sam bio izgubio kontrolu.

— Ne mislite o tome, doktore. — Freud me potapšao po ruci kad smo ga odnijeli u krevet. — Svaki sat koji provodi u nesvijesti povećava naše šanse. Oslobodili ste me potrebe da ga hipnotiziram, a iz onoga što pričate, nisam siguran da će hipnoza djelovati i ubuduće.

Te noći se Holmes probudio s visokom temperaturom, buncajući. Dok smo Freud i ja sjedili uz njegov krevet, držeći ga čvrsto za ruke, on je buncao o ostrigama ¹³ koje preplavljuju svijet i o sličnim glupostima. Freud je veoma pažljivo slušao.

— Voli li on jesti ostrige? — upitao me za vrijeme jednog predaha. Slegnuo sam ramenima, previše pometen da bih točno odgovorio.

Noću nas je u bdijenju zamjenjivala Paula, i jednom Frau Freud. Bila je vrlo privlačna žena i imala je, kao

i njen muž, par crnih, tužnih očiju, ali i podrugljiva fina usta čija je čvrstoća sugerirala unutarnju snagu i mirnu čvrstinu karaktera.

Jednom sam joj se prilikom ispričao zbog neugodnosti i nemira koje smo Holmes i ja unijeli u njen dom.

— I ja sam čitala vaše izvještaje o slučajevima Herr Holmesa — odgovorila je jednostavno. — Dobro je poznato da je vaš prijatelj vrijedan i hrabar čovjek. Njemu je sada potrebna pomoć, kao što je bila potrebna našem prijatelju. — Pretpostavljao sam da misli na nesretnog prijatelja koji se spominje u Freudovu članku u Lancetu. — Ovaj put ćemo uspjeti — ustvrdila je.

Holmesov je delirij potrajao još tri dana, a za to je vrijeme bilo potpuno nemoguće unijeti i malo hrane u njega. Za nas je bilo iscrpljujuće — čak i kad smo bili odmoreni — da budemo uz njega, jer je njegovu grčevitu energiju bilo teško i gledati. Trećega dana uveče njegovi su grčevi i buncanje trajali šest sati i bili tako uznemiravajući, da sam postao uvjeren da mora doći do upale mozga. Kad sam svoje mišljenje saopćio Sigmundu Freudu, on je odmahnuo glavom.

— Simptomi su slični, — rekao je — ali vjerujem da se ovdje ne treba plašiti upale mozga. Mislim da smo svjedoci posljednjih smrtnih trzaja njegove ovisnosti o drogi. Njegova se navika otkida od njega. Ako

preživi ovo, naći će se na zaokretu prema putu ozdravljenja.

— Preživi?

— Bilo je ljudi koji su od toga umrli — kratko je odgovorio.

Sjedio sam uz krevet i bespomoćno gledao kako se užasni grčevi i krikovi nastavljaju istom snagom, osim u kratkim predasima koji su, činilo se, služili samo da obnove njegovu energiju. Oko ponoći je doktor Freud insistirao da se pokušam malo odmoriti, ističući da ne mogu nikako biti od pomoći svom prijatelju u ovom trenu najveće kušnje. Nevoljko sam se vratio u svoju sobu.

Bilo je nemoguće spavati. Čak i da nisam mogao čuti kroz zid detektiva kako prodorno vrišti i jadikuje, samo bi me saznanje o mukama koje je trpio držalo budnim. Zar je bilo nekoga smisla u tome? Zar nije bilo drugoga načina da ga se spasi nego kroz ovo užasno mučenje što bi ga moglo ubiti umjesto da mu spasi život? Ja se nemam običaj moliti, i bila mi je jasna hipokritičnost moga postupka; ipak, kleknuc sam i ponizio se pred Stvoriteljem — tkogod i štogod on bič — i molio ga najsmjernijim riječima kojih sam se mogao prisjetiti neka poštedi moga prijatelja. Ne mogu sa sigurnošću reći kakav su učinak imale moje molitve na Holmesovu sudbinu; meni su pomogle da mi odvrate misli i da tako utonem u nemirni san.

Četvrtog dana po nastupu groznice i delirija Sherlock Holmes se probudio, na izgled miran i s normalnom temperaturom.

Kad sam ušao u sobu, dolazeći zamijeniti Paulu, pogledao me je s blagim umorom.

— Watson? — upitao je, glasom tako slabim da ga nikad ne bih prepoznao. — Jeste li to vi?

Rekao sam mu da jesam, privukao stolicu do kreveta, pregledao ga i obavijestio ga da je temperatura opala.

— Oh? — odgovorio je nezainteresirano.

— Da. Na putu ste ozdravljenja, dragi moj.

— Oh.

Nastavio je zuriti u mene, ili točnije mimo mene, s praznim izrazom lica, ne pokazujući da zna gdje se nalazi i bez ikakve želje da sazna kako se našao ovdje.

Nije se bunio kad sam mu izmjerio puls, koji je bio strašno slab, ali pravilan; niti je odbio poslužavnik s hranom koji je sama Frau Freud donijela gore. Jeo je sa slabim tekom i samo uz mnogo nutkanja. Očito je želio jesti, ali ga se moralo podsjećati da se hrana nalazi pred njim. Ovaj preokret na stanje apatije, što je uslijedio nakon divljih izljeva i grozničavog delirija, učinio mi se mučnijini od svega što mu je prethodilo.

Ni Freudu se to nije svidjelo, kad se vratio iz svojih obilazaka i pregledao svoga kućnog bolesnika. Namrštio se i otišao do prozora kroz koji su se mogli

vidjeti zvonici Sv. Stjepana — prizor koji je, uzgred, strastveno mrzio. Umirujuće sam potapšao Holmesovu ruku i pridružio se doktoru kraj prozora.

— Dakle?

— Izgleda da je odbacio ovisnost — rekao je Freud tiho, bezbojnim glasom. — Može, naravno, opet postati ovisan, u svako doba. To je prokletstvo robovanja drogama. Bilo bi zanimljivo znati, — dodao je naizgled nepovezano — kako je počeo uživati kokain.

— Oduvijek sam znao da ga drži u kući — odgovorio sam iskreno. — Kaže da ga uzima zbog dosade, nedostatka aktivnosti.

Freud se okrenuo i nasmiješio mi se, a njegove su crte pokazivale neizrecivu mudrost i samilost koje sam primijetio čim sam ga ugledao.

— To nije razlog zbog kojeg se čovjek baca na put samouništenja — rekao je blago. — Ipak . . .

— Što vas zabrinjava? — upitao sam pokušavajući ne podići glas. — Kažete da smo ga odvojili od toga poroka.

— Za neko vrijeme, — ponovio je Freud okrećući se prema prozoru — ali čini se da smo ga odvojili i od njegova duha. Ima jedna stara poslovice koja tvrdi da je liječenje katkad smrtonosnije od same bolesti.

— Ali što smo mogli učiniti? — pravdao sam se ja. — Dopustiti mu da se otruje?

Freud se ponovno okrenuo stavivši prst na usne.

— Znam. — Potapšao me je po ramenu i vratio se bolesniku.

— Kako se osjećate? — upitao je ljubazno, smiješeći se mome prijatelju. Holmes je podigao pogled prema njemu, a onda su mu se oči zastaklile i zagledale se u prazno.

— Loše.

— Sjećate li se profesora Moriartyja?

— Mog demona. Jedva primjetni tračak osmijeha pojavio mu se u uglu usana.

— Što je s njim?

— Znam što želite da kažem, doktore. Vrlo dobro, udovoljit ću vam: jedino doba kad je profesor Moriarty odista igrao ulogu mog demona, bilo je kad je potrošio tri tjedna da me nauči tablicu množenja.

— Nije mi toliko stalo da to kažete, koliko da shvatite da je to istina.

Nastala je stanka.

— Shvaćam da je tako — prošaptao je konačno Holmes U tom gotovo nečujnom odgovoru bilo je sadržano svo poniženje i patnja koje ljudsko biće može iskusiti. Čak se ni Freud koji zna biti tvrdokoran poput Holmesa kad je situacija to zahtijevala, nije usuđivao prekinuti dugu tišinu koja je ušli jedila nakon ovog strašnog priznanja.

Holmes je bio taj koji je konačno prekinuo sanjarenje prelazeći pogledom po sobi, ugledao je mene i crte lica su mi oživjele.

— Watson? Pridite bliže, stari prijatelju. Vi ste moj stari prijatelj, zar ne? — dodao je nesigurno.

— Znae da jesam.

— A, da. — Ponovno se naslonio na jastuke iz sjedećeg položaja u koji se bio s velikim naporom uspravio, i promatrao me s izrazom uznemirenosti koji je pomutio njegove obični žive sive oče. — Ne sjećam se mnogo toga što se dogodili prošlih dana — počeo je, ali ja sam ga prekinuo pokretom ruke.

— To je prošlo i završeno. Nemojte razmišljati o onom što se dogodilo. Sve je prošlo.

— Kažem da se ne sjećam mnogo čega, — tvrdoglavo je nastavio, — ali se sjećam da sam urlao na vas i dobacivao vam najrazličitije epitete. — Nasmiješio se smiješkom koji je htio biti dodvoran i samoprijekoran. — Jesam li to činio Watsone? Ili sam to samo sanjao?

— Samo ste sanjali, dragi moj prijatelju. Odmorite si sada.

— Jer, ako sam to učinio, — nastavio je — želim da znate da nisam tako mislio. Čujete li me? Nisam to mislio. Jasno se sjećam da sam vas nazvao Judom. Hoćete li mi oprostiti tu monstruoZnu klevetu? Hoćete li?

— Holmes, molim vas!

— Bolje će biti da ga sada ostavite — umiješao se Freud stavljajući mi ruku na rame. — On će sada spavati.

Ustao sam i izjurio iz sobe, očiju zaslijepljenih od suza

O PARTIJI TENISA I VIOLINE

Kao što me je Sigmund Freud upozorio, iako se činilo da Holmes više nema potrebu za kokainom, oprez je što se tiče droge i njene eventualne dostupnosti morao biti jednako strog kao i prije. Na kratko sam se zabavio mišlju da se vratim u Englesku, smatrajući da je najgore prošlo — kako me je uvjeravao doktor Freud — ali me je on molio da ostanem. Holmes je i nadalje bio zabrinjavajuće potišten, i nadalje je bilo teško nagovoriti ga da jede, i nadalje ga je bilo nemoguće vratiti u njegov vlastiti svijet; bilo je tako očito da mu je potreban prijatelj, da sam pristao da ostanem još neko vrijeme.

Još jednom smo moja žena i ja izmijenili brzojave, ja sam kratko opisao situaciju i molio je za razumijevanje, a ona je odgovorila s puno topline i ohrabrenja, da se za moje pacijente efikasno brine Cullingworth i da će obavijestiti Mycrofta Holmesa o napredovanju njegova brata.

Holmes je, međutim, napredovao veoma sporo. Ako ga više nije zanimala droga, nije ga zanimalo ni išta drugo. Prisiljavali smo ga da jede i natjerali ga na šetnje po parkovima u blizini Hofburga. U tim je prilikama poslušno šetao, ali nije podizao pogled sa zemlje ni bilo što gledao. Nisam znao da li da se veselim ovakvom razvoju situacije ili ne; u svakom slučaju bilo je to u skladu s Holmesovom naravi koju sam tako dobro poznao, jer je on rijetko kad

primjećivao okolinu i mnogo je više volio proučavati otiske stopala. Ipak, kad sam ga pokušao navesti da govori o tome i upitao ga što zaključuje iz promatranja tla, umorno mi je odgovorio da ne budem superioran, i zašutio.

Sada je jeo s ostalim ukućanima, šutke odbijajući sve naše pokušaje da ga uvučemo u razgovor i jedući vrlo malo. Razgovori doktora Freuda o drugim pacijentima, nisu ga nimalo zanimali, a i ja sam, bojim se, bio toliko zaokupljen svakom Holmesovom reakcijom, da sam jedva čuo išta od onoga što je doktor pričao. Mutno se sjećam da je svoje pacijente nazivao vrlo neobičnim imenima, kao »Čovjek-štakor« ili »Čovjek-vuk«, a ponekad je spominjao osobu koja se zvala »Anna O.« Shvatio sam da je tako štitio prava imena tih osoba iz razloga profesionalne diskrecije, ali ipak mislim da je pokazivao izvjesni, inače latentni smisao za humor, ili bar pravi dar za antropomorfne asocijacije. Cesto sam pred san, dok su mi misli lutale, pomišljao na te razgovore za stolom u Freudovom domu, i smiješio se pri pomisli na čovjeka koji izgleda poput štakora ili onoga koji je nalik vuku. A što je s Annom O? Možda je neobično okrugla?

Začudo, jedini član domaćinstva koji je, čini se, izazivao ikakvu pozitivnu reakciju u Holmesu, bila je druga Anna, Freudova mala kćerka. Bila je divno dijete (ja inače ne volim djecu), ¹⁴ inteligentno i

dražesno. Nakon prvoga dana Holmesovi je napadi više uopće nisu plašili i ona mu je potpuno slobodno prilazila. Zahvaljujući nekakvom njenom instinktu, ti su pokušaji prilaženja bili uvijek tihi, ali su bili, usprkos tome, pokušaji. Jednom je, poslije večere, ponudila da mu pokaže svoje lutke. Ozbiljno, savršeno uljudno, Holmes je prihvatio njen poziv, i oni su se povukli do ormara gdje su lutke bile poredane. Htio sam ustati sa svojeg mjesta i poći za njima, kad mi je Freud dao znak da ostanem gdje jesam.

— Ne smijemo ga zagušiti našom pažnjom — nasmiješio se.

— Ni Annu — nasmijala se Frau Freud i pozvonila da donesu još kave.

Slijedećeg jutra, dok sam ležao u krevetu trljajući oči od sna, bio sam iznenađen kad sam čuo glasove iz sobe do mene. Pogledao sam na sat na noćnom stoliću i uvjerio se da nema još osam. Po zvukovima odozdo znao sam da je Paula u kuhinji a da se ostali ukućani još nisu probudili. Tko bi to mogao biti?

Tiho sam se došuljao do vrata naših spojenih soba i provirio kroz pukotinu. Holmes je sjedio u krevetu, tiho razgovarajući s malom Annom, koja je sjela na dnu kreveta. Nisam mogao razaznati, ali činilo se da je razgovor ugodan, dijete je postavljalo pitanja a Holmes je davao sve od sebe da na njih odgovori. Čuo sam da se jednom tiho nasmijao i odšuljao sam

se od vrata da ne bih nekim nehomičnim zvukom omeo njihovu zabavu.

Poslije doručka, Holmes je odlučio ostati u radnoj sobi, s namjerom da čita malo Dostojevskoga (ako naiđe na kakav francuski prijevod), radije nego da ode s nama u Maumberg, Freudov ekskluzivni klub, na partiju sobnog tenisa.

— Doktor Watson će potvrditi moju potpunu odbojnost prema vježbanju koje je samo sebi svrha — rekao je s osmijehom, dok smo mi zastali na vratima nagovarajući ga još jednom da nam se pridruži. — Nikako ne smijete moje ostajanje kod kuće pripisati motivima u vezi s mojom bolešću.

Freud je odlučio da ne insistira i, ostavljajući da se o Holmesu brinu dame — Frau Freud, Paula i mala Anna — mi smo otišli. Maumberg, koji se nalazio južno od Hofburga, bio je klub prilično različit od onih koje sam poznao u Londonu. Bilo je to prvenstveno mjesto za tjelesne vježbe, jer su gradske kavane nadomještale društvene i intelektualne nedostatke te institucije.

Bio je tu restoran i bar, razumije se, ali Freud nije imao običaj zadržavati se ni u jednom od njih, ni družiti se s drugim članovima. Uživao je u tenisu, rekao mi je, i jednostavno se služio klupskim igralištem u njihovoj osnovnoj rekreativnoj ulozi. Ja nisam igrao tenis (ruka mi je to onemogućavala), ¹⁵ ali sam želio vidjeti klub i pobjeći na neko vrijeme od

sumornog utjecaja Holmesove bitke, koja me je držala u neprestanoj napetosti i potištenosti. Doktor Freud je to bez sumnje osjetio i zato me tako ljubazno pozvao.

Teniska su igrališta bila ograđena golemom konstrukcijom od kovanog željeza prilično nalik stakleniku. Veliki su prozori na stropu dopuštali sunčanom svjetlu da uđe, a za vrijeme su hladnih mjeseci prostorije bile zagrijavane. Sama igrališta bila su napravljena od blistavo ulaštenog parketa po kome su odjekivali udarci lopti iz nekoliko igara što su se istovremeno odvijale.

Ulazeći u svlačionicu u kojoj je doktor držao svoj dres, prošli smo pokraj skupine mladića koji su pili pivo iz visokih čaša, držeći noge na klupama i nemarno omotavši ručnike oko vrata. Čuo sam kako se jedan od njih zagrcnuo i nasmijao.

— Juden u Maumbergu! Ovo je mjesto zbilja otišlo do vruga otkad sam posljednji put bio ovdje.

Freud, koji je išao ispred mene, zastane i okrene se mladom čovjeku, koji se pretvarao da je zadubljen u razgovor sa svojim prijateljem iako ni jedan od njih nije mogao prigušiti hihotanje. Kad se okrenuo k nama s bezizrazno upitnim izrazom lica, nisam mogao a da se ne trgnem zbog njegova izgleda. Njegovo inače pravilno oblikovano lice, izgledalo je upravo opako zbog ružne, ljubičaste brazgotine na lijevom obrazu. Zapravo, čitavo je lice zbog te grozne

rane izgledalo vrlo zlobno, a ledene, nepomične oči davale su mu izgled velike ptice grabljivice. Nije imao ni trideset godina, ali je zloća na njegovu licu bila bez godina.

— Da li ste na mene mislili? — upitao je Freud mirno, prilazeći mjestu gdje je ovaj sjedio.

— Molim? — Bio je čista nevinost, a njegova su se okrutna usta grčila u osmijesima, ali pogled mu je bio prazan.

— Moglo bi vas zanimati, mein Herr, da otkada ste posljednji put kročili ovamo, što se očividno nije nikada desilo, jer se vidi da nemate ni najmanjeg pojma o sastavu ovoga kluba, više od trećine članova su postali Židovi. — Okrenuo se na peti da ode, ostavljajući za sobom trag dobroćudnog smijeha. Mladić s brazgotinom pocrvenio je kao rak i pognute glave slušao je došaptavanje svoga druga dok je očima pratio Freuda koji je odlazio.

— Doktor Freud, zar ne? — odjednom je povikao za njim. — Ne valjda onaj isti doktor Freud od koga je zatraženo da napusti Allgemeines Krankenhaus zbog šarmantne tvrdnje da mladi momci spavaju sa svojim majkama? Uzgred, doktore, jeste li vi spavali sa svojom majkom?

Doktor se sledio za vrijeme ovoga razgovora, a onda se opet okrenuo, vrlo blijed, i suočio se sa svojim mučiteljem.

— Vi ste smiješan — kratko je odgovorio i još jedanput se okrenuo da ode, nakon što je opet pogodio protivnika tamo gdje je želio. U trenu se mladić koji je pio pivo našao na nogama, bacivši čašu na pod od bijesa.

— Hoćete li otići na drugi svijet, mein Herr? — povikao je glasom drhtavim od bijesa. — Moji sekundanti će vas posjetiti kad vam bude odgovaralo.

Freud je spustio pogled na nj, dok mu je smiješak trzao uglove usana.

— Hajde, hajde, — uljudno je odvratio — znate da se gospoda ne tuku sa Židovima. Zar nemate nikakav osjećaj za etiketu?

— Vi odbijate? Znate li tko sam ja?

— Ne znam, niti mi je stalo da znam. Reći ću vam što ću učiniti, — nastavio je Freud, prije nego je drugi mogao prosvjedovati — potući ću vas u partiji tenisa. Hoće li to zadovoljiti vaš osjećaj za pristojno ponašanje?

U tom su trenutku neki od mladićevih prijatelja pokušali intervenirati, ali ih je on žestoko odgurnuo, ne skidajući očiju sa Freuda, koji je sada mirno skidao svoje čizme i uzimao iz pretinca teniski reket.

— Vrlo dobro, doktore. Čekam vas na igralištu.

— Neću vas ostaviti da čekate — odgovorio je Freud, ne trudeći se da ga pogleda.

Riječ o ovoj partiji tenisa očigledno se proširila klubom prije nego što snio se pojavili pod golemim prozorima na stropu i prišli mladiću s brazgotinom i njegovoj pratnji, od kojih su neki pomno pregledavali loptice kojima će igrati, kao da je riječ o mecima.

— Zar ne mislite da je to besmisleno? — pokušavao sam upozoriti Freuda dok smo se peli stepenicama.

— Mislim da je potpuno besmisleno, — odgovorio je ne oklijevajući — ali ne toliko besmisleno kao naš pokušaj da umorimo jedan drugoga.

— Ne bojite se da ćete izgubiti meč?

— Dragi moj doktore, to je samo igra.

Bila je to možda igra za Freuda, ali je njegov protivnik bio samrtnički ozbiljan i to je pokazivao od trenutka kada je igra počela. Bio je viši, jači i mnogo Uvježbaniji od liječnika, i obojica su toga bili svjesni. Udarao je lopte daleko i prilično precizno, dok je Freud odgovarao na njih kako je najbolje mogao, ali nije pokazivao nikakvu nelagodnost kad ih ne bi stigao uzvratiti. Na ovaj je način predao prva dva seta, zarativši pri tome samo jedan ili dva boda.

Za vrijeme trećeg seta bio je nešto bolji i čak je izjednačio prije nego što ga je protivnik potukao za jedan poen. Ja sam uzeo na sebe da u prekidu igre zbog mijenjanja strana donesem doktoru malo vode.

— Bili ste znatno bolji nego u prošlom setu — primijetio sam ohrabrujući ga dok sam mu pružao spužvu.

— Nadam se da ću biti još bolji. — Freud je prešao par puta spužvom po potiljku. — On igra samo ofenzivno, i osim toga, bekhendom. Jeste li primijetili?

Odmahnuo sam glavom.

— Ali to je istina. Svaki poen koji sam mu oteo bio je kod njegovog bekhenda. Gledajte.

Gledao sam kao i druge dvije stotine gledalaca. ¹⁶ Sada se struja okrenula, polako ali nezaustavljivo, dok je Freud dobivao set za setom. Isprva njegov protivnik nije razumijevao što se događa. Tek pošto se rezultat nije mijenjao kroz tri seta, shvatio je da je Freudova taktika promišljena i, poznavajući svoju slabost, držao se sve više ulijevo u svom polju, nadajući se da će tako onemogućiti doktora. Na taj je način zaradio jedan ili dva boda, ali je Freud brzo prozreo njegove namjere i onemogućio ih bacajući svoju loptu udesno, daleko izvan dohvata svog izmučenog protivnika.

I kad bi ovaj na vrijeme uhvatio loptu, Freud bi iskoristio opet njegov bekhend, bacajući loptu poprečno. Igra nije bila laka, ali je mladić s brazgotinom očito lošije prolazio. Forsirajući defenzivnu igru, Freud ga je prisiljavao da trči s jedne strane na drugu, dok je on sam stajao sasvim mirno. Bijes je mladog razbojnika vodio u pogreške koje inače ne bi nikada činio da je vladao sobom, i Freud

je za sat vremena priveo partiju kraju, s konačnim rezultatom od šest naprama tri.

Kad je posljednji udarac proletio daleko od mladog čovjeka, Freud je mirno prišao mreži.

— Je li čast zadovoljena? — upitao je uljudno. Vjerujem da bi ovaj bio skočio i zadavio ga na licu mjesta, da se nisu umiješali njegovi prijatelji i silom ga zadržali.

U svlačionici se Freud okupao i ponovno presvukao u svoje građansko odijelo, sve bez riječi, osim što mi je zahvalio na oduševljenim čestitkama, pa smo pošli u Berggasse 19.

— Bar sam odigrao svoju partiju tenisa — primijetio je pozvavši fijaker. — I nisam čak morao čekati na red.

— To što je taj čovjek rekao o vašoj teoriji... — upitao sam nakon oklijevanja. — Vi ne tvrdite ozbiljno da dječaci... da oni...

Osmjehnuo se na mene s izrazom tuge koji sam tako dobro upoznao.

— Umirite se, doktore. To uopće ne tvrdim.

Naslonio sam se na jastuke u fijakeru, s nečim što je bilo nalik uzdahu olakšanja, iako ne vjerujem da ga je Freud primijetio.

Po povratku kući, Freud me upozorio da pred svojim prijateljem ne spominjem teniski dvoboj. Nije ga želio uznemiravati tim događajem, i ja sam se suglasio.

Našli smo detektiva ondje gdje smo ga bili ostavili, kako proučava knjige u radnoj sobi, bez želje za razgovorom. Ohrabrialo me je već i to što je pokazivao zanimanja za nešto. Povukavši se u svoju sobu, razmišljao sam o neobičnom događaju u Maumbergu. Nismo saznali ime onog hvalisavca, ali njegovo blijedo zlo lice, prošiveno onom ružnom brazgotinom, nije mi izlazilo iz glave cijelog popodneva.

Za vrijeme večere izgledalo je da je Sherlock Holmes opet zapao u svoju prijašnju boljku. Usprkos našim naporima da ga navedemo na razgovor, odgovarao je jednosložno i sasvim nepovezano. Zabrinuto sam pogledao Freuda, ali se on pravio da ne primjećuje moje poglede i bezbrižno je ćaskao, kao da je sve u redu.

Nakon večere se ispričao i ustao od stola, da bi se za nekoliko trenutaka vratio noseći u rukama zamotuljak.

— Herr Holmes, imam nešto u čemu biste, vjerujem, mogli uživati — rekao je pružajući mu duguljastu pravokutnu kutiju.

— Da?

Holmes je uzeo kutiju i spustio je na krilo, očito ne znajući što da čini s njom?

— Brzo javio sam u Englesku da je pošalju — nastavio je Freud, sjednuvši ponovno. Holmes ni sad nije ništa rekao.

— Smijem li vani pomoći da je otvorite? — ponudila je Anna, hvatajući za konopac.

— Da, molim vas — odgovorio je Holmes i okrenuo kutiju prema djetetu.

— Budi pažljiva — upozorio je njen otac, dok su se njeni mali prsti borili sa čvorom. — Evo. — Džepnim nožićem Freud je prerezao konopac, a Anna je rastvorila papir i otkrila kutiju. Nehotice sam zadržao dah kad sam vidio što je unutra.

— Druga kutija! — uskliknula je Anna.

— Pusti da je Herr Holmes sam otvori — naredila je Frau Freud iza mene.

— Hajde, zar je nećete otvoriti? — ohrabivala ga je Anna.

Ne odgovorivši joj, Holmes je izvukao kutiju iz omota prve kutije. Polako, ali automatski, njegovi su prsti otvorili zapone i uzeli svoj stradivari. Podigao je pogled prema bečkom liječniku.

— To je vrlo ljubazno od vas — rekao je istim mirnim tonom koji me je tako plašio. Anna je zapljeskala od uzbuđenja.

— To je violina! — povikala je. — Violina! Možete li svirati na njoj? O, molim vas, svirajte za mene! Molim!

Holmes je pogledao djevojčicu, a onda opet violinu u svojim rukama. Njena se politura blistala pri plinskom svjetlu. Dodirnuo je žicu-dvije, trgnuvši se na zvuk. Stavivši instrument pod bradu, pomicao je

vrat gore-dolje da nađe pravo mjesto, a onda je stao ustima vati. Kad je s tim bio gotov — mi smo svi promatrali bez daha, kao ljudi koji promatraju cirkusku predstavu na žici — izvukao je gudalo i prešao s malokalofonija preko njega nakon što je zategnuo konjsku strunu.

— Hm.

Ispočetka je svirao oklijevajući dok je isprobavao nekoliko fraza, i uopće ne u svom uobičajenom stilu. Polako se, ipak, crtama njegova lica raširio osmijeh — prvi zaista sretni izraz koji sam na njemu primijetio nakon, činilo mi se, cijele vječnosti.

A onda je počeo ozbiljno svirati.

Na drugim sam mjestima već spominjao muzičku nadarenost svoga prijatelja, ali nikada nije tako nadmašio sama sebe i očarao publiku kao te večeri. Čudo se događalo pred našim očima, dok je instrument vraćao život svome vlasniku a on njemu.

Na izgled nesvjestan toga, Holmes odgurnu svoju stolicu i ustane, i dalje svirajući i postajući sve življi što se više udubljavao u glazbu. Zaboravio sam čime je započeo — jer ja se baš ne razumijem u muziku, kao što su neki od mojih čitatelja vidjeli već ranije — ali mislim da su to bile neke vježbe i sjetne skladbe koje je sam komponirao.

Međutim, znam što je svirao poslije toga. Holmes je imao smisla za teatar i znao je, konačno, gdje se nalazi.

Svirao je Straussove valcere. Oh, kako ih je svirao! Bogato, čeznutljivo zvonko, veselo i s propulzivnim ritmom — znam da su bili puni ritma, jer je doktor Freud uhvatio svoju ženu oko pasa i počeo je vrtjeti po blagavaonici pa u salon, dok smo Holmes, Anna, Paula i ja išli za njima. Tako sam bio očaran tim prizorom i svojim prijateljem, sa čijeg lica nije silazio smiješak, da je prošlo nekoliko trenutaka prije nego sam osjetio da me jedna mala ruka povlači za rukav. Pogledao sam nadalje i ugledao Annu, koja je ispružila ruke prema meni.

Nikad se nisam smatrao dobrim plesačem, a sa svojom ozlijeđenom nogom bio sam čak i lošiji od većine nemuzikalnih osoba — ali plesao sam. Nije to bila, bojim se, osobito graciozna izvedba, ali je bila puna beskrajne energije i dobre volje.

»Priče iz Bečke šume«, »Bečka krv«, »Na lijepom plavom Dunavu«, »Vino, žene i pjesma« — Holmes ih je sve izvodio dok smo se nas četvoro vrtili po sobi vrišteći od smijeha i užitka. Nakon nekog vremena zamijenio sam se sa Freudom i plesao s njegovom ženom, dok je Freud — koji je, kao što sam mogao vidjeti, imao jedva nešto više iskustva u plesu od mene, poskakivao uokolo sa svojom kćerkom. U jednom sam trenutku, sjećam se, čak zavrtio Paulu, što ju je veoma razveselilo, usprkos njenim prosvjedima.

Kad je konačno bilo gotovo, popadali smo na stolice, dok su nam smiješni osmijesi i dalje ostali na licima, iako je glazba koja ih je izazivala prestala. Holmes je spustio violinu i dugo zurio u nju. Tada je podigao pogled preko sobe prema Freudu.

— Ne prestajem se čuditi vašim talentima — rekao mu je Freud.

— Ja se upravo počinjem diviti vašim. — Uzvratio je Holmes, gledajući ga u oči čvrsto i, bio sam sretan što to vidim, sa svojom uobičajenom živahnošću.

Pošao sam te noći na počinak diveći se moći muzike. Mislim da negdje u Juliju Cezaru ¹⁷ pjesnik spominje da glazba ima moć da umiri nemirni duh i utješi pobješnjele grudi, ali nisam imao priliku da se o tome osvjedočim.

Muzika se nastavila nakon što su ostali ukućani otišli u krevet, kao što sam vrlo dobro znao, jer sam kroz tanku pregradu koja je odvajala Holmesovu sobu od moje mogao čuti kako tiho gudi sve do u rane jutarnje sate. Sad kad je mogao birati repertoar, vratio se na melankolične, sanjarske melodije koje je sam komponirao. Bile su monotone i očajno tužne, ali su me konačno uspavale. Utonuo sam u san nejasno se pitajući hoće li se iskra koju smo kresnuli u ledenoj duši mog prijatelja raspiriti u vatru ili će se opet ugaziti s dolaskom novoga dana. Epizoda s violinom dokazala je da mu se duša nije ispraznila i

uvela dotle da je se više ne bi moglo razgorjeti, ali sam instinktivno sumnjao da bi sama glazba mogla biti dovoljna za to. Negdje sam, među teškim snovima, opet ugledao đavolovo podlo lice unakaženo grotesknom, sablasno bijelom ranom.

JEDAN PRIMJER HISTERIJE

Slijedećeg jutra kod doručka Sherlock Holmes je bio tih. Ničim nije pokazivao da li ga je epizoda s muzikom zaista dovela na stazu ozdravljenja. Doktor Freud je na ovakvo neutralno ponašanje svog pacijenta odgovarao svojim vlastitim zagonetnim ponašanjem. Kao i obično, raspitivao se kako je Holmes spavao i želi li još šalicu kave.

Ono što se potom dogodilo zauvijek mi onemogućava da kažem da li je violina bila ta koja je sama dozvala mog druga razumu. Da zvonce na vratima nije zazvonilo, luda pustolovina u koju smo glavačke upali ne bi se bila dogodila. Ipak, usprkos onom što je uslijedilo, drago mi je što je glasnik stigao s porukom za doktora Freuda, jer bi bez nje, bojim se, Holmes ponovno zapao u svoju boljku bez obzira na violinu.

Kurir je došao iz Allgemeines Krankenhaus, eksperimentalne bolnice u kojoj je Freud prije radio. Donio je poruku od nekog liječnika, koji je molio da doktor Freud dođe pregledati pacijenta koji je primljen prošle noći. Poruka mi je zvučala poznato dok ju je Freud naglas čitao.

Bit će mi drago ako budete imali vremena da se sa mnom konzultirate o vrlo neobičnom slučaju (glasila je). Pacijentica ne može ili ne želi progovoriti ni riječi, a iako je krhka, čini se da je u potpuno dobrom zdravlju. Možete li naći trenutak da dođete i kratko je

pregledate. Vaše su metode malo neortodoksne, ali ja sam ih uvijek cijenio. Potpis je glasio »Shultz.«

— Vidite kakav sam ja parijski — rekao je Freud smiješeći se. Da li biste me željeli pratiti, gospodo, i vidjeti tu jogunastu ženu?

— Veoma bi me zanimalo — odgovori Holmes spremno i stade savijati svoj ubrus. Pripremajući se da i sam pođem, primijetio sam šaleći se da nisam mislio da ga doktorovi pacijenti mogu zanimati. Svakako, prije nije pokazivao nikakvo zanimanje za njih.

— O, mene ne zanima pacijentkinja, ali zar ovaj doktor Schultz ne zvuči vrlo slično kao naš stari prijatelj Lestrade? Odlučio sam da idem i ponudim doktoru Freudu svoje suosjećanje.

Bolnica nije bila daleko, i kad smo stigli, obavijestili su nas da je doktor Shultz kod svoje pacijentice na psihijatrijskom odjelu. Našli smo ga u vanjskom dvorištu, u koje se moglo ući kroz odvojena vrata i u koje su puštali pacijente da, pod nadzorom, sjede ili šetaju po suncu. I igre su im bile dopuštene, pa ih je nekoliko igralo krocket, ali je to bila suluda igra, s mnogo vike i buke i potrebe za prisustvom bolničara.

Doktor Schultz je bio krupan i na izgled samozadovoljan čovjek, od pedesetak godina, s tankim brčićima i neproporcionalno velikim zaliscima. Pozdravio je Freuda sa suzdržanom formalnošću, a mene i Holmesa površno. Kako je bolnica bila

posvećena učenju a ne samo praksi, nije oklijevao kad je Freud upitao smijemo li poći s njim. Vjerujem da je shvatio da sam ja liječnik i pretpostavljao da imamo svoje razloge zbog kojih želimo vidjeti pacijenticu.

— To naravno nije moja briga, — objašnjavao je Schultz dok smo žustro prelazili tratinu — ali moramo nešto učiniti s njom, razumijete. Primijećena je kad se pokušala baciti u Dunavski kanal s Augartenskog mosta. Prolaznici su je pokušali zaustaviti, ali se ona uspjela oteti i ipak skočiti. Pothranjenost, — dodao je kao usputnu misao — ali kad ju je policija dovela ipak je malo jela. Pitanje je, što sada? Ako uspijete saznati tko je ona, ili bilo što u vezi s time, bit ću vam vječni dužnik.

Nije izgledao baš oduševljen da bude vječni Freudov dužnik, i Freud se osmjehnuo na mene radije nego da izravno odgovori.

Bio sam iznenađen — kao i Holmes Shultzovom porukom — sličnošću tona između nadležnog liječnika i nadležnog istražitelja Scotland Yarda, koji upotrebljavaju u ophođenju sa svojim dotičnim ikonoklastima. Kakve bile da bile Freudove teorije, one su podsjećale na Holmesove po tome što su izazivale skepsu u krugovima službene i priznate misli.

— Eno je, vama na raspolaganju. Mene očekuju na kirurgiji. Ostavite poruku u mom kabinetu, budite tako

ljubazni. Sutra ću je ponovno obići.

Otišao je na svoju operaciju, ostavljajući nas da se suočimo s mladom ženom koja je sjedila u naslonjaču od trske i gledala na tratinu široko rastvorenih očiju, koje nisu htjele žmirkati usprkos jakom suncu. Bila je vidljivo pothranjena i koža joj je imala plavičast odsjaj, osobito ispod očiju. Bilo bi to lijepo lice, da nije bilo njena stanja. Pomislio bih da je iscrpljena, kad ukočeno držanje tijela ne bi pokazivalo da je krajnje napeta.

Freud ju je polako obilazio, dok smo Holmes i ja promatrali. Prešao joj je rukom ispred lica. Nije bilo nikakve reakcije. Nije pružila otpor kad je blago uzeo njenu ruku da joj izmjeri puls, ali kad ju je pustio iz svoje, pala joj je u krilo kao mrtva stvar. Lice joj je bilo mršavo, mršavije nego što bi se moglo očekivati sudeći po građi njenih kostiju. Nismo mogli procijeniti njenu težinu, jer je bila odjevena u široki bolnički ogrtač. Holmes se činio umjereno zainteresiran za tu ženu i pomno je pratio Freudov kratki pregled.

— Vidite zbog čega me zovu — rekao je Freud tiho. Ne znaju što bi drugo uradili. Ne može je se poslati ni u koju od običnih institucija za siromahe, u sadašnjem stanju.

— Od čega je postala histerična? — upitao sam.

— To nije teško pretpostaviti. Siromaštvo, očaj, napuštenost. Na kraju snage, odlučila je skončati

život, a kad joj je to onemogućeno, povlači se u ovo stanje u kojem je nalazimo.

Freud je otvarao svoju crnu torbu i nešto po njoj kopao. Izvadio je injekciju i bočicu.

— Što ćete uraditi? Holmes je čučnuo pored njega, ne skidajući pogled sa sirote bijednice koja je sjedila pred njim.

— Ono što mogu — odgovorio je Freud, zavrćući široki rukav njenog bijelog ogrtača i sterilizirajući joj dio ruke vatom natopljenom alkoholom. — Vidjet ću mogu li je hipnotizirati. Da bih to mogao izvesti, dat ću joj nešto za umirenje što će mi omogućiti da privučem njenu pažnju.

Holmes je digao glavu i ustao dok je Freud ubadao iglu.

Počeo je njihati svoj lanac za sat naprijed-natrag i govoriti svojim brižnim, a tako čvrstim glasom — svjedok kojega sam bio tako puno puta. Kriomice sam pogledao Holmesa, pitajući se kakve asocijacije pobuđuje u njemu ovaj postupak, ali je njegova pažnja bila očito zaokupljena reagiranjem žene na lanac i Freudov glas.

Doktor nam je slobodnom rukom pokazao da se povučemo iza pacijentice, izvan njena vidokruga, i nastavio joj tiho govoriti da poslušaj, da se opusti, da je među prijateljima i tako dalje.

Ispočetka sam bio svjestan utakmice kroketa, s nevjerojatnim kricima, kako se odvija negdje s moje

lijeve strane ali kako je Freud nastavljao, zvukovi su nestali u daljini. Doktorova uporna litanija bila je tako uvjerljiva, kao da se nalazimo u polutami njegove radne sobe u Berggasse 19.

Gotovo neprimjetno, oči pacijentice su počele treptati : zatim slijediti kretanje lanca koji prije nisu opažale. Primijetivši to, Freud je prekinuo svoje tihe nagovore da se opusti i naredio joj, istim mekim tonom, da zaspe.

Prvo oklijevajući, trepnuvši ponovno kapcima, djevojka je učinila što se od nje traži i zatvorila oči.

— I sad me možete čuti, zar ne? — upitao je Freud. Kimnite glavom ako možete.

Beživotno je kimnula, a ramena su joj se opustila.

— Sada ćete moći govoriti, — rekao joj je Freud, — i odgovoriti na neka vrlo jednostavna pitanja. Jeste li spremnih Ponovno kimnite glavom, molim vas.

Kimnula je.

— Kako se zovete?

Usljedila je duga stanka. Njena su se usta malo pokrenula, ali iz njih nije izašao nikakav zvuk.

— Molim vas, govorite jasnije. Opet ću pitati, a vi ćete razgovjetno govoriti. Kako se zovete?

— Zovem se Nancy. Govorila je engleski!

Freud se iznenađeno namrštio i dobacio mi kratak nehotičan pogled, a onda opet poklonio pozornost djevojci. Kašljucajući, obratio joj se sada na engleskom.

— Dobro, Nancy. A kako vam je prezime?

— Imam dva prezimena.

— Da, i to su?

— Slater. Nancy Slater. Nancy Osborn Slater. Von Leinsdorf — dodala je s jecajem. Usta su joj se micala i kad je prestala govoriti.

— U redu, Nancy. Opustite se. Opustite se. Sve je u redu. Recite mi: odakle ste?

— Providence. [18](#)

Freud me je pogledao očito zbunjen, i priznajem da sam gotovo pomislio da smo žrtve neke nevjerojatne neslane šale — ili to da njen um sada luta carstvom metafizike?

Holmes je riješio zagonetku. Stojeći iza djevojke, progovorio je tiho da ga samo mi čujemo.

— Možda misli na Providence, glavni grad Rhode Islanda. Vjerujem da je to najmanji glavni grad u Sjedinjenim Državama.

Freud je žustro kimnuo glavom prije nego je Holmes dovršio i onda, sliježući ramenima zbog neobične situacije, opet je kleknuo pred djevojku i ponovio pitanje.

— Da. Providence. Rhode Island.

— Što radite ovdje?

— Provodila sam svoj medeni mjesec u jednom potkrovlju.

Grčevito je grizla usnice, a kad je progovorila, neka je govorna smetnja iskrivljavala njene odgovore tako

da ju je bilo teško razumjeti. Iako sam bio smeten njenim stanjem i neartikuliranim govorom, moje se srce otvorilo tom jadnom, nesretnom stvorenju.

— U redu. Smirite se, smirite se. Freud je ustao i okrenuo se nama.

— To sve nema nikakva smisla.

— Postavite još koje pitanje, —tiho mu predloži Holmes. Oči su mu bile polupokrivene teškim kopcima, kao u kobre, ali znao sam da je budniji no ikad. Samo je krajnja zainteresiranost mogla izazvati taj sanjarski izgled, pri čemu su samo dim koji se dizao iz njegove lule, i činjenica da je u uspravnom položaju, pokazivali da ne spava. — Postavite još koje pitanje — ponovio je. — Gdje se udala?

Freud je ponovio pitanje.

— U skladištu mesa. — Njena je govorna smetnja priječila da je dobro razumijemo.

— Skladištu mesa?

Kimnula je glavom. Freud se preko ramena osvrnuo na nas i opet slegnuo ramenima.

— Kažete da vam je prezime Von Leinsdorf? Vaš muž?

— Da.

— Barun Karl von Leinsdorf? — Freud nije mogao izbaciti izazovni ton iz svoga glasa.

— Da.

— Barun je mrtav — počeo je, kad je žena, koja je sebe nazivala Nancy, naglo ustala silovitim pokretom

tijela i zatvorenih očiju, očigledno pokušavajući da ih otvori.

— Ne!

— Sjednite, Nancy. Sjednite. Dobro. Vrlo dobro. Sad se opet opustite. Opustite se.

Ustao je i okrenuo nam se.

— Ovo je vrlo neobično. Očito da njena obmana traje i pod hipnozom, što se ne događa često — obavijestio nas je sa značajnim pogledom.

— Obmana? — javi se Holmes, otvorivši oči. — Što vas navodi na pomisao da je riječ o obmani?

— Zato što nema nikakva smisla.

— To nije isto. Tko je barun von Leinsdorf?

— Jedan postariji austrijski plemić. Carev rođak, čini mi se. Umro je prije nekoliko tjedana.

— Da li je bio oženjen?

— Nemam pojma. Priznajem da sam zbunjen. Uspio sam razgovarati s njom, ali ono što ona govori ne kaže nam što bi trebalo s njom učiniti.

Stavivši stisnutu pesnicu na dlan druge ruke, vrtio ju je nemoćno, dok smo zurili u neobičnu pacijenticu, čija su se usta opet počela pokretati.

— Smijem li ja postaviti dva-tri pitanja? — Holmes pokaza glavom prema njoj.

— Vi? — Freud je pokazao više iznenađenja zbog ovog zahtjeva nego što je namjeravao.

— Ako nemate ništa protiv. Možda ću moći unijeti nešto svjetla u tamu koja nas okružuje.

Freud je razmišljao što da odgovori, oštro promatrajući Holmesa, koji je na izgled sasvim ravnodušno čekao njegov odgovor. Ipak, znao sam po nekim znakovima koje sam samo ja mogao prepoznati, kako mu je jako bilo stalo da dobije dozvolu od doktora.

— Ne može od toga biti štete, — rekao sam — a sigurno, budući da priznajte da ste zbunjeni, malo pomoći nije naodmet. Bio sam svjedok da je moj prijatelj razjasnio i mnoge nerazumljivi je stvari — dodao sam.

Freud je još trenutak oklijevao. Nije želio, čini mi se, priznati poraz, ni priznati da mu je potrebna pomoć, ali mu je pomoć bila potrebna, a mislim da je i pomalo naslućivao koliko to znači Holmesu, koji je donedavno i sam bio tako beživotan.

— Vrlo dobro. Ali budite kratki. Djelovanje sedativa popušta, i mi ćemo je uskoro izgubiti.

Holmesove su oči za trenutak zasvijetlile od uzbuđenja, ali su gotovo odmah postale neprobojne, kad se s Freudom približio stolici od trske.

— Nancy, ovdje je netko tko bi želio razgovarati s vama. Možete s njim govoriti slobodno kao sa mnom. Jeste li spremni?

Freud kimnu glavom Holmesu, koji je bio sjeo na travu do stolice i pogledao u Nancy. Ruke su mu bile u krilu, ali su mu se prsti odupirali jedni o druge, kao

što je bio njegov običaj kad je saslušavao svoje klijente.

— Nancy, recite mi tko vam je vezao članke na rukama i nogama — rekao je. Nije bilo potrebno da mu glas pokušava imitirati Freudov blagi ton. S iznenađenjem sam uvidio koliko je sličan glasu koji je upotrebljavao tješeći zabrinute klijente u salonu Baker Streeta.

— Ne znam.

Po prvi put smo Freud i ja primijetili plavičaste mrlje na djevojčinim člancima.

— Upotrijebili su kožu, zar ne?

— Da.

— I stavili vas na tavan?

— Što?

— Potkrovlje?

— Da.

— Kako su vas dugo ondje držali?

— Ja-ja ...

Freud je upozoravajući digao ruku i Holmes je neprimjetno kimnuo.

— U redu, Nancy. Nije važno to pitanje. Recite mi: Kako ste pobjegli? Kako ste otišli iz potkrovlja?

— Razbila sam prozor.

— Nogama?

— Da.

Primijetio sam ozljede na djevojčinim petama, koje su se vidjele iz bolničkih papuča.

— I onda ste staklom prerezali spone?

— Da.

— I spustili ste se niz oluk?

Vrlo nježno je, pregledao njene ruke. Sad kad nam je Holmes na to skrenuo pažnju, vidjeli smo slomljene nokte i zguljenu kožu na rukama. Ruke su joj inače bile izvanredno lijepe, duge, elegantne i pravilna oblika.

— I pali ste, zar ne?

— Da... — Uzbuđenje joj se ponovno javljalo u glasu a usne su joj počinjale krvariti, tako ih je snažno grizla.

— Pogledajte ovo, gospodo — Holmes ustane i blago odmakne uvojak njene sjajne kestenjaste kose. Bolničari su joj kosu bili vezali u čvor, ali se poslije rasula i prekrila ljubičastu modricu.

Freud je prišao i dao znak Holmesu da prekine ispitivanje, što je on i učinio, odstupivši i istresavši pepeo iz lule.

— Spavajte sad, Nancy. Spavajte — naredio je Freud. Ona poslušno zatvori oči.

IDEMO U OPERU

— Što to znači? — upitao je Freud. Sjedili smo u maloj kavani u Sensen Gasse, malo sjevernije od bolnice i patološkog instituta, i ispijali šalice izvrsne bečke kave, dok smo razmišljali o zagonetki žene koja je sebe nazvala Nancy Slater von Leinsdorf.

— Znači lopovluk, — odgovorio je mirno Holmes. — Ne znamo koliko je od njene priče istinito, ali je sigurno da je dama bila vezana i ostavljena da gladije u sobi koja se nalazila preko puta druge zgrade u uskoj uličici, i da je pobjegla uglavnom onako kako je opisala. Šteta da su joj u bolnici spalili odjeću i okupali je. Njen prijašnji izgled bi nam mogao biti od velike pomoći.

Krišom sam pogledao Freuda, nadajući se da neće shvatiti ovu primjedbu kao znak bešćutnosti. Jednim dijelom svoga mozga detektiv je shvaćao da je bilo potrebno pobrinuti se za ženu, da je bila potpuno mokra i bespomoćna, ali je drugi dio njegova mozga automatski klasificirao ljude kao jedinice nekog problema, i u tim je trenucima govorio o njima na način koji je — one koji nisu poznavali njegove metode — prilično iznenađivao.

Doktor Freud je, međutim, slijedio svoju vlastitu misao.

— Kad pomislim da sam bio spreman da je proglasim potpuno poremećenom, da nisam mogao vidjeti...

— Vidjeli ste, — prekinuo ga je Holmes — ali niste posvetili pozornost. Ta je razlika važna a katkad i odlučna.

— Ali tko je ona? Da li je zaista iz Providencea u Rhode Islandu, ili je to dio njenih maštarija?

— Kardinalna je greška teoretizirati prije nego što raspoložemo činjenicama. To neizbježno stvara predrasude.

Zapalio je lulu, dok je Freud zurio u svoju šalicu. Za vrijeme protekla dva sata njihovi su se položaji tiho obrnuli.

Dotad je Freud bio savjetnik i vođa, ali je sad Holmes preuzeo tu ulogu — prirodnije za njega od uloge bespomoćnog pacijenta. Iako mu je izraz lica ostajao nedokučiv, ja sam znao kako se raduje povratku u svoju uobičajenu ulogu; a Freud, moram mu priznati, nije bio nesklon da igra ulogu njegovog učenika.

— Što bi trebalo učiniti? — upitao je. Hoćemo li obavijestiti policiju?

— Nalazila se u rukama policije kad je otkrivena — odvratio je Holmes za nijansu prebrzo. — Ako tada nisu ništa učinili za nju, što bi učinili sada? I što bismo im rekli? Znamo sasvim malo, a to malo može biti premalo da bi oni na osnovu toga nešto poduzeli. Tako bi bilo u Londonu — suho je dodao. — Osim

toga, ako je doista u to umiješan neki plemić, policija će možda oklijevati da previše ulazi u taj problem.

— Što onda predlažete?

Holmes se naslonio i pravio se da proučava strop.— Da li biste prihvatili da vi razmotrite tu stvar?

— Ja? — Holmes je dao sve od sebe da izgleda zapanjen, ali je malo pretjerao u glumi. — Ali svakako, moje stanje ...

— Vaše vas stanje očito nije učinilo nesposobnim — prekinuo je Freud nestrpljivo. — Osim toga, rad je upravo ono što vam je potrebno.

— Vrlo dobro. — Holmes se naglo nagnuo prema naprijed, odustajući od pretvaranja. — Prvo moramo saznati podatke o barunu von Leinsdorfu: tko je bio, od čega je umro, kada i tako dalje. I, naravno, je li imao ženu, a ako jest, koje narodnosti... Budući da naša klijentica ne može odgovoriti na izvjesna pitanja, moramo slučaj načeti od drugoga kraja.

— Zašto ste rekli da je ženina soba bila preko puta druge zgrade u uskoj uličici? — upitao sam.

— Jednostavno, dragi moj. Koža je naše klijentice blijeda poput ribljeg trbuha, a znamo iz njena vlastitog iskaza da je na zidu njena zatvora bio prozor i da je bio dovoljno velik da joj omogući bijeg. Izvod: iako je soba imala prozor, nešto je sprečavalo ulazak veće količine sunčane svjetlosti, jer da nije, ona ne bi bila tako blijeda. A što je vjerojatniji uzrok tome, nego druga zgrada? Smjeliji je zaključak da je

ta zgrada vjerojatno novija od one u kojoj je bila naša klijentica, jer arhitekti obično ne projektiraju prozore koji gledaju prema zidovima.

— Sjajno! — uskliknuo je Freud koji se, vidio sam, počinjao nadati zahvaljujući Holmesovim riječima i njegovu mirnom, samopouzdanom stavu.

— To je samo stvar povezivanja vjerojatnosti na najvjerojatniji način. Na primjer, u Oluji, potopljeni vojvoda i njegova pratnja govore o neobičnoj oluji koja ih je bacila na Prosperov otok ali im nije smočila odjeću. Godinama su poznavaoči diskutirali o toj neobičnoj oluji. Neki su tvrdili da je to bila samo metafizička oluja, a drugi da je riječ o simboličnim vjetrovima, a sve to u cilju da se objasni zašto je odjeća mornara ostala suha. Ipak, korisno je znati da je razlog što oluja nije uništila vojvodin kostim, to što su kostimi bili najskuplji dio u postavi elizabetinske drame i da uprava nije mogla riskirati oštećenja od vlage svaki put kad je predstava izvođena, a da ne spominjem opasnost da se glumci razbole od upale pluća. Lako je zamisliti — kad čovjek to zna — oba Burbagea, oca i sina, kako zahtijevaju da pisac ubaci tekst koji aludira na njihovu suhu odjeću nakon strašnog potapljanja. Postoji li u Austriji nešto slično Burkeovom plemstvu? Možda poslijepodne ne bi bilo potraćeno ako biste potražili podatke u vezi s pokojnim barunom von Leinsdorfom.

— Dozvolite da vas upotrebim kao slušatelja, Watsone — rekao je Holmes, nakon što nas je Sigmund Freud ostavio da ode pronaći podatke o pokojnom plemiću. — Moram ići pažljivo; ne zato što bismo bili suočeni s nerješivom zagonetkom, nego zato što sam sad kao mornar koji je proveo previše vremena na kopnu, i moram ponovno naučiti ploviti. Možda bi pomogla šetnja.

Platili smo i pošli prema Wahringer Strasse, gdje smo krenuli udesno. Holmes je ponovno napunio lulu i načas zastao da je zapali, udubivši se u to zbog lakog povjetarca.

— Postoje dvije mogućnosti, Watsone — rekao je. — Jedna je da je ta žena stvarno ono za što se izdaje, a druga da se vara, ili da nas vara. Nemojte me gledati tako iznenađeno, dragi moj; to da nas ona pokušava prevariti misao je koju ne smijemo olako odbaciti u ovom stadiju igre. Dakle, to pitanje, pitanje njenog identiteta, ostavit ćemo dok ne dobijemo daljnje podatke. Zašto je bila zatvorena na tavanu, vezanih ruku i nogu? Bilo da je princeza ili prosjakinja, postoje samo dvije mogućnosti: ili su njeni otmičari htjeli da ona nešto učini, ili su je željeli spriječiti da nešto učini.

— Ako su joj vezali ruke i noge, — usudio sam se primijetiti — ova druga mogućnost mi se čini vjerojatnija.

Holmes me je pogledao i osmijehnuo se.

— Možda, Watsone. Možda. Ali uzimajući privremeno kao pretpostavku da je riječ o siromašnoj ženi, koja govori engleski s američkim naglaskom, što bi to ona mogla učiniti da bi je se morali plašiti? A ako su je se plašili i htjeli je spriječiti da bilo što učini, zašto su je ostavili u životu? Zašto nisu jednostavno ... — Glas mu je utihnuo.

— Holmes, što ako su ti ljudi, tko god oni bili, ipak željeli da je ubiju? Zar nije moguće da su je namjerno naveli na samoubojstvo u kanalu?

— Mislite, dopustili joj da pobjegne? Mislim da nisu, Watsone. Njen je bijeg previše smion, previše naivan i previše opasan a da bi ga njeni otmičari bili planirali. Sjetite se da se okliznula spuštajući se niz oluk i da je ozlijedila glavu.

Neko smo vrijeme išli šuteći. Primijetio sam da smo prošli pokraj kuće doktora Freuda, niz Berggasse, i polako išli u smjeru kanala.

— Hoćete li pogledati Augartenski most? — upitao sam.

— Od kakve bi nam koristi bio most? — odgovorio je nestrpljivo. — Znamo da su je stražari ondje našli i da je nisu uspjeli spriječiti da skoči s njega. Ne, ja bih radije pokušao naći zgradu u kojoj je bila skrivena. Zbilja je čudno imati klijenta koji ne može govoriti.

— Što vas navodi na misao da možete naći tu zgradu? — zabezeknuo sam se. — Mogla bi se nalaziti bilo gdje u Beču.

— Ne, ne, dragi moj doktore, ne bilo gdje. Sjetite se da u svom stanju iscrpljenosti mlada dama nije mogla otići predaleko. Nađena je na mostu, ergo, onamo je stigla iz najbliže okolice. Osim toga, već smo pretpostavili uličicu, a zar obala kanala ne vodi tome pojmu? Skladište, možda; sa skladištem mesa u blizini? U svakom slučaju ne očekujem da ću naći zgradu. Htio bih se samo pobliže upoznati s poprištem događaja.

Zapao je u šutnju, ostavljajući me mojim vlastitim mislima koje su, priznajem, bile potpuno zbrkane. Nisam želio prekinuti njegova razmišljanja, ali što sam više o tome mislio, postajalo je sve nevjerovatnije.

— Holmes, zašto bi ta žena uložila toliki napor da pobjegne, a onda se prvom prilikom bacila u vodu?

— Pravo pitanje, Watson. Mučno pitanje, pitanje koje vjerojatno ima presudan značaj za naš slučaj, iako postoji bezbroj motivacija, a sve, bojim se, ovise o tome hoćemo li utvrditi identitet naše klijentice.

— Možda od svega toga pravimo veći problem nego što on i jest — usudio sam se primijetiti, jer iako nisam želio oduzeti svom prijatelju ovu terapiju, ipak je bilo bolje ne podržavati lažne nade. — Možda je ona samo nesretna žrtva nekoga tipa, ljubavnika koji je postao poremećen . . .

— Vaše objašnjenje ne zadovoljava Watson — nasmijao se on. — Prvo, ta je žena strankinja. Pod

hipnozom odgovara na pitanja na američkom engleskom. A onda opet, spomenut je barun von Leinsdorf — sigurno ne mala riba. I konačno, — rekao je okrenuvši se prema meni — zar je važno ako je riječ o sitnom slučaju? On ima svoje vlastite prednosti, i nema razloga zašto bi ova nesretna žena imala pravo na manje pravde nego bogatiji ili utjecajnije primjerci njena spola.

Ovaj put nisam više ništa rekao, nego sam išao za njim šuteći, dok smo ulazili u dio grada koji je bio znatno manje ugodan nego oni dijelovi koje smo već bili upoznali.

Kuće nisu imale više od dva kata i bile su više drvene nego kamene. Bile su priljave i s mnogih je otpala boja, a sve su se naginjale prema kanalu i zaustavljale se na samom rubu vode. Ondje su bili prastari čamci, izvučeni na kamenu obalu, kao mali nasukani kitovi. Kratki telegrafski stupovi s kojih su visjele žice upotpunjavali su ovaj mračni prizor, a i sam je kanal davao svoj doprinos. Blatnjav, spor i pretrpan ružnim teretnim brodovima — jer u Beč je većina roba stizala vodom — više je podsjećao na neke dijelove Temze nego na grad lijepog plavog Dunava, koji je ležao nekoliko milja na istok, izvan dometa našeg pogleda.

Tu i tamo beskrajni je red zgrada bio prekinut kratkim molom, a s vremena na vrijeme su provale smijeha i cviljenje harmonike pokazivali da je tamo

negdje neka prljava krčma — nešto sasvim drugo od luksusa kavane Griensteidl. Desno od nas, na nekih četvrt milje udaljenosti, ležao je Augartenski most, gdje je pustolovina i počela.

— Prilično jadna četvrt, — prokomentirao je Holmes, prelazeći pogledom preko tužnog prizora — a svaka od ovih zgrada odgovara po konstrukciji osobinama zatvora Nancy Slater.

— Nancy Slater?

— U nedostatku drugog imena, mora poslužiti ovo — odvratio je smireno. — Ja nisam liječnik pa je baš ne mogu zvati svojom pacijenticom; klijentica također ne zvuči ispravno u ovim okolnostima. Ona nije u položaju, zapravo, da s nama razgovara, a još manje da nas angažira. Da se sad vratimo? Vjerujem da je doktor Freud ljubazno organizirao da večeras idemo u operu. Umirem od želje da čujem Vitellija, iako kažu da više nije na vrhuncu. U svakom slučaju, moram provjeriti hoće li mi pristajati večernje odijelo koje ste mi nabavili.

Rekavši to, okrenuli smo se i otišli s toga mučnog mjesta. Holmes je malo govorio na našem putu kući, iako je stao kod pošte i poslao brzojav. Kako sam ga dobro poznao, nisam ga pokušao prekinuti u razmišljanju, nego sam se sam posvetio problemu koji nas je očekivao, bezuspješno pokušavajući da ne stvaram zaključke bez činjenica, ali je to bio

beznadan pokušaj, pa sam odustao. Moj um nije bio sklon logičkom i discipliniranom zaključivanju kao um moga prijatelja; uvijek bi odlutao do romantičnih i potpuno nevjerojatnih rješenja o kojima se ne bih nikom usuđivao govoriti.

U jednome sam ipak potpuno uspio: znao sam mjere Sherlocka Holmesa i čak sam uzeo u obzir da je sada još mršaviji/ Odijelo koje sam naručio kod Horna, otmjenog krojača na Stephansplatzu, savršeno je pristajalo detektivu.

Doktor Freud je već bio kod kuće kad smo se vratili, i čekao nas s podatkom koji bi u normalnim okolnostima sam Holmes odjurio pronaći, da je poznavao grad i jezik. Traženje mu je oduzelo prilično vremena, a ipak je uspio posjetiti jednog od svojih pacijenata kasnije tokom popodneva, »čovjeka-vuka«, »čovjeka-štakora«, ili tako nekog, uvijek je bio vrlo savjestan kad se radilo o pacijentima.

Barun Karl Helmut Wolfgang von Leinsdorf (saopćio nam je Freud) bio je drugi bratić cara Franza Josefa, s majčine strane. On sam potjecao je iz Bavarske a ne iz Austrije, i većina njegovih posjeda, koji su se sastojali od tvornica za proizvodnju oružja i municije — bilo je smješteno u Ruhrskoj dolini u Njemačkoj.

Barun je bio stup — iako osamljeni — bečkog visokog društva. Bio je zaljubljen u kazalište. Bio je dvaput oženjen, prvi put manje važnom

habsburškom princezom, koja je umrla prije nekih dvadesetak godina i ostavila ga sa sinom jedincem kao nasljednikom.

Mladi Manfred Gottfried Karl Wolfgang von Leinsdorf uživao je prilično lošiji glas od svog oca. Rasipnik koji je, navodno, stekao goleme kockarske dugove, bio je potpuno bez skrupula u svom odnosu prema ženama. Proveo je tri godine u Heidelbergu, ali je napustio to učeno gnijezdo s ponešto zamagljenom reputacijom. Njegovi politički stavovi bili su krajnje konzervativni i želio je povratak na ...

— A drugi brak? — prekinuo je Holmes tiho. Freud je uzdahnuo.

— Sklopljen dva mjeseca prije njegove smrti. Na svom putu po Americi upoznao je tekstilnu nasljednicu iz Providencea, Nancy Osborn Slater. Vjenčali su se gotovo odmah.

— Čemu žurba? — Holmes je naglas razmišljao. — Poznato je da bogati i ugledni ljudi obično produžuju razdoblje zaruka do vjenčanja, da bi što više uživali u zabavama koje prate te događaje.

— Barunu je bilo gotovo sedamdeset godina — odgovorio je Freud, slegnuvši ramenima. — Možda je, s obzirom na smrt koja ga je zadesila tako brzo po vjenčanju, nešto predosjećao ...

— Sasvim točno, sasvim točno. Sve čudnije i čudnije — dodao je moj prijatelj, ispruživši se u stolici

u svom večernjem odijelu i okrenuvši duge noge prema vatri u kaminu, dok su mu oči svjetlucale pod poluspuštenim kapcima. Prste je upro jedne o druge, kao što je običavao činiti kad se želio u nešto udubiti.

— Vratili su se u Europu kuterom Alicia ¹⁹ negdje sredinom ožujka, — nastavio je Freud — i otišli ravno u barunovu vilu u Bavarskoj — sasvim nepristupačno mjesto — gdje je barun umro prije otprilike tri tjedna.

— Malo više od dva mjeseca — duboko se zamislio Holmes. Zatim, otvarajući oči, upita: — Jeste li uspjeli saznati uzrok smrti?

Freud je odmahnuo glavom.

— Više nije bio mlad, kao što sam rekao.

— Ali dobra zdravlja?

— Koliko sam ja mogao saznati.

— To je zanimljivo.

— Ali i dalje ništa ne objašnjava — umiješao sam se. — Konačno, kad stariji muškarac, čak i ako je dobra zdravlja, uzme za ženu djevojku više no upola mlađu od sebe ...

— O tome sam razmišljao — hladno odvrati Holmes, a onda opet upita Freuda. — I što se desilo s udovicom?

Freud je oklijevao.

— Nisam uspio saznati. Iako izgleda da živi ovdje u Beču, očito je još povučenija od svog muža.

— Što znači da možda uopće nije ovdje — sugerirao sam.

Nastala je tišina, dok je Holmes razmatrao ovu informaciju, spremajući je u odgovarajući pretinac svog mozga.

— Možda, — dopustio je — iako je takva osamljenost potpuno razumljiva. Ona je u koroti, poznaje malo ljudi u ovoj zemlji — osim ako nije ovdje prije boravila — i govori slabo ili nikako njemački. U svakom slučaju nije nikad bila u Beču.

Ustao je i pogledao na sat.

— Doktore, da li je vaša žena spremna? Čini mi se da ste rekli da se zavjesa podiže u osam i po?

Previše toga je rečeno o glasovitoj Bečkoj operi — i od boljih pera nego što je moje — da bih pokušavao opisivati to prekrasno kazalište. Ipak ja, koji sam ga posjećivao na samom vrhuncu njegove elegancije i vrhuncu bečkog bogatstva, nisam nikad vidio tako koncentrirani sjaj kao te večeri. Blistavi kristalni lusteri mogli su se mjeriti samo s blistanjem nakita koji su nosile dame iz publike. Dijamanti su blistali na brokatu, na baršunu i na svilenkastoj koži, tako da se može reći da su gledaoci svojim sjajem nadmašili predstavu. Kako bih bio volio da je Mary mogla vidjeti taj prizor!

Opera koja se davala te večeri bila je neka od Wagnerovih, ali se ni po cijenu života ne mogu sjetiti koja. Holmes je obožavao Wagnera, govorio je da mu to pomaže da se udubi u svoju dušu, premda ja ne shvaćam kako. Ja sam strastveno mrzio tu

muziku. Jedino što mi je preostajalo, bilo je da držim otvorene oči i zatvorene uši, dok sam se trudio da preživim to beskrajno veče. Holmes, koji je sjedio desno od mene, bio je potpuno obuzet glazbom od trenutka kad je počela. Progovorio je samo jednom, i to da mi pokaže slavnog Vitellija, niska momka s užasnom plavom perikom i zdepastim nogama, koji je igrao glavnu ulogu. Mogu sa sigurnošću tvrditi da su mu noge bile zdepaste, jer je njegov kostim od medvjede kože to obilno otkrivao. Bio je odista prošao svoj vrhunac.

— Bilo kako bilo, nije trebao pokušati s Wagnerom — poslije je primijetio Holmes. — On nije njegov genre.

Bio njegov ili ne, u punoj formi ili ne, Holmes je puna dva sata proveo u nekom drugom svijetu; većinom su mu oči bile zatvorene a ruke nenametljivo mahale na koljenima po taktu glazbe, dok su moje oči nestrpljivo lutale kazalištem tražeći spas od posvemašnje dosade.

Ako je itko na tome mjestu bio zamoreniji operom od mene, bio je to Freud. Oči su mu bile sklopljene, ne u koncentraciji, nego u snu, na čemu sam mu zavidio. Svakih bi nekoliko trenutaka zahrkao, na što bi ga Frau Freud gurnula i on bi se budio uplašena izraza lica i zbunjeno se osvrtao oko sebe. Valceri i nešto malo uz to, bili su domet njegova osjećaja za glazbu. Njegov je poziv izazvala Holmesova želja da posjeti

operu. Bez sumnje je želio podstaći prvi znak interesa za vanjski svijet kod svog pacijenta. Kad se jednom našao ovdje, Freud nije znao uživati bilo u pjevanju, bilo u scenografiji, koja je ponekad bila sasvim očaravajuća. Gledao je s dosadom kad se zmaj, napravljen pomoću vrlo kompliciranog mehanizma, pojavio u jednom trenutku i kad se veliki Vitelli spremao da ga ubije. ²⁰ Međutim, zmaj je počeo pjevati, i to je Freuda ponovno uspavalo. Mora da je isto tako djelovalo na mene. Sljedeće čega se sjećam bilo je da se plinsko svjetlo upalilo i da su ljudi počeli ustajati.

Za vrijeme prvog odmora ponudio sam ruku Frau Freud i nas smo četvoro odšetali do predvorja u potrazi za šampanjcem. Dok smo se približavali isturenim ložama prvog reda, Holmes je zastao i pogledao ih.

— Ako je barun von Leinsdorf obožavao kazalište, možda je također držao stalnu ložu u operi. — Pokazao je na lože očima, ali ne maknuvši glavom.

— Svakako, — potvrdio je Freud prigušujući zijevanje, — ali o tome nemam nikakvih podataka.

— Pokušajmo to ustanoviti — predložio je Holmes i krenuo prema foajeu.

Aristokratske ili bogataške obitelji koje su bile tako sretne da imaju vlastitu ložu, nisu se morale gurati među mnoštvom da bi došle do pića; livrirani poslužitelji su za njih čuvali posebnu količinu i

donosili je ravno u lože. Što se nas ostalih ticalo, bila je potrebna mješavina ludosti i hrabrosti (kao u starom Criterion baru) da bi se provuklo kroz vanjski krug dama i unutarnji krug gospode, koji su svi na vir ali na bar.

Ostavljajući Freuda i njegovu ženu da ćaskaju, Holmes i ja smo se ponudili da pokušamo proboj, i uskoro smo se pobjednički vratili, iako sam ja, doduše, prolio gotovo sav sadržaj svoje čaše kad sam se prekasno uklonio s puta nekom energičnom mladom gospodinu.

Našli smo Freuda kako razgovara s veoma visokim i otmjenim gospodinom, koji se činio mlađi na prvi pogled nego na drugi. Pretjerano brižljivo odjeven, zirkao je na svijet kroz najdeblje naočale koje sam ikad vidio. Njegove su crte bile privlačne, pravilne i izuzetno ozbiljne, iako se malo osmjehnuo kad nas je Freud predstavio.

— Dozvolite da vam predstavim Huga von Hofmannsthal. Moju ženu vjerujem poznajete, a ova gospoda su moji gosti, Herr Holmes i doktor Watson.

Von Hofmannsthal je bio očito iznenađen.

— Ne valjda Herr Sherlock Holmes i doktor John Watson? — upitao je. — Ovo je zbilja čast!

— Ne manje za nas, — odgovorio je Holmes uglađeno se naklonivši, — ako stojimo pred autorom Gesterna.

Ozbiljni, srednjovječni dendi se naklonio i pocrvenjeo sve do korijena kose, u stavu zbunjenog zadovoljstva, koje nikad ne bih povezao s njegovim držanjem. Nisam znao što bi taj Gestern koji je Holmes spomenuo, mogao biti, pa sam mudro šutio.

Nekoliko trenutaka smo stajali zajedno, polako ispijajući šampanjac, dok je Holmes živahno diskutirao s Hofmannsthalom o njegovim libretima i raspitivao se o njegovu suradniku, nekome po imenu Richard Strauss, koji međutim nije bio ni u kakvom srodstvu sa Straussom glasovitih valcera. ²¹ Naš je novi znanac odgovarao što je bolje umio na isprekidanom engleskom i, izbjegavši Holmesova komplicirana pitanja o tome koji poetski metar voli upotrebljavati u komediji, upitao nas je što nas je dovelo u Beč.

— Jeste li ovdje zbog nekog slučaja? — raspitivao se, dok su mu oči blistale dječaćkom radoznalošću.

— I da i ne — odgovorio je Holmes. — Recite mi, — nastavio je prije nego je drugi mogao slijediti novu temu razgovora — da li novi barun von Leinsdorf voli operu isto kao i njegov otac?

Pitanje je bilo tako neočekivano, da se von Hofmannsthal na tren sasvim zaboravio i samo zurio u mog prijatelja. Ja sam, međutim, shvaćao logiku iza njega; ako je Hofmannsthal dio operne scene ovdje u Beču, onda sigurno intimno poznaje njene pokrovitelje.

— Čudno je da me to pitate — odgovorio je pjesnik polako, vrteći odsutno svoje naočale.

— Zašto čudno? — upitao je Freud, koji je pratio njihov razgovor s velikim interesom.

— Jer bi do večeras moj odgovor glasio ne. — Von Hofmannsthal je govorio brzim, no jasno artikuliranim njemačkim jezikom. — Nikad nisam vidio da se imalo zanima za operu, i, da budem iskren, bojao sam se da je muzika u Beču izgubila moćnog dobrotvora kad je stari barun umro.

— A sada? — upitao je Holmes.

— A sada, — odvratio je pjesnik na engleskom — on dolazi u operu.

— I večeras je ovdje?

Von Hofmannsthal je zbunjeno, djelomično uvjeren da su Holmesova pitanja u izravnoj vezi s našim slučajem, uzbuđeno potvrdio.

— Dođite. Pokažem vam ga.

Ljudi su se sada polako vraćali u gledalište, jer su zvukovi zvona najavili da se predstava nastavlja. Von Hofmannsthal, premda nije sjedio u prvim redovima parketa (i u stvari je nosio šampanjac nekome tko ga nikad nije dobio, kad ga je Freud sreo) poveo nas je do naših sjedala. Onda se okrenuo i, pretvarajući se da pogledom traži nekog znanca na balkonu, gurnuo lagano Holmesa ramenom.

— Ondje. Treći od sredine slijeva.

Pogledali smo kamo je rekao i ugledali ložu u kojoj si sjedile dvije osobe. Na prvi smo pogled spazili bogato odjevenu damu sa smaragdima koji su blistali u umjetnički počešljanoj tamnoj kosi. Nepomično je sjedila uz pristala gospodi' na, koji je dalekozorom nemirno promatrao vrevu u operi Dobro podrezana brada krasila je jaku vilicu i uokvirivala tanke, senzualne usne. Bilo je nešto uznemirujuće poznato u to, bradom obrasloj vilici, i za trenutak mi se pričinilo da na; njen vlasnik promatra, tako je nametljiv bio Hofmannsthato napor da bude neprimijećen. Bio je, naravno, dramski pisac i vjerovao je da čini Holmesu uslugu u kriminalističkom istraživanju (što je zapravo i činio). Ipak je, mislim, dopustio da ga ponese melodramski značaj situacije, iako je bez sumnje bio dobronamjieran.

Iznenada, gospodin u loži je spustio dalekozor i Freud : ja smo istovremeno ostali bez daha. Bio je to mladi lupež j brazgotinom kojemu je Freud dao lekciju na teniskom igralištu u Maumbergu. Ako je barun i prepoznao koga od nas, nije dao nikakva znaka, a ako je Sherlock Holmes bio svjestan našeg reagiranja, ni on nije promijenio držanje.

— Tko je dama? — upita Holmes iza mene.

— Ah, to je njegova maćeha, mislim, — rekao je Hofmannsthal — američka nasljednica Nancy Osborn Slater vor Leinsdorf.

Još sam promatrao tu hladnu ljepotu kad su se svjetla u dvorani ugasila, i osjetio kako me Holmes vuče za rukav da sjednem. Učinio sam kako mi je naređeno, ali nevoljko i nisam mogao odoljeti da se još jednom ne okrenem i pogledam neobični par — lijepog mladog baruna i njegovu kao isklesanu, nepomičnu družicu čiji su smaragdi svjetlucali u tami s mjesta gdje je sjedila dok se zastor dizao nad drugim činom.

OTKRIĆA

Jedva da je potrebno istaknuti da je moje ionako slabo zanimanje za operu doživjelo potpun poraz kad je Hugo von Hofmannsthal proglasio ženu u loži baruna von Leinsdorfa njegovom udovicom! Moj uskovitlani mozak pokušavao je shvatiti ovu informaciju i nekako je sebi objasniti. Holmes nije bio ni od kakve pomoći; pokušao sam mu nešto šapnuti za vrijeme uvertire, ali me on utišao stavivši prst na usta, i predao se muzici ostavljajući me mojim vlastitim uzbuđenim nagađanjima.

Našao sam se pred drugom serijom mogućnosti. Ili je dama doista fantastična udova kralja municije, ili je varalica. Ako je to što tvrdi — a morao sam priznati da je tako izgledala — tko je onda naša klijentica da može imati takve intimne informacije zbog kojih je (bez sumnje) bila oteta?

Krišom sam pogledao Freuda i uvjerio se da i on razmišlja o tom problemu. Na prvi se pogled činilo da je zainteresiran za nevolje čovjeka u medvjedož koži, ali je treptanje njegovih kapaka pokazivalo da mu misli lutaju.

U kočiji, pri povratku kući, Holmes nije bio ni od kakve pomoći, odbijajući da o tome raspravlja i ograničavajući se samo na komentare o predstavi.

Kad smo se udobno smjestili u radnoj sobi u Berggasse 19, Freud je poželjao laku noć svojoj ženi i ponudio nas brendijem i cigarama. Prihvatio sam i

jedno i drugo, ali se Holmes zadovoljio kockom šećera koju je uzeo iz bijele porculanske posude u kuhinji. Bili smo se smjestili u naslonjače s namjerom da se dogovorimo o našem sljedećem potezu, kad Holmes promrmlja ispriku i reče da se vraća za trenutak. Freud se namršti kad je on izlazio iz sobe i pogleda me nesretno.

— Dopustite i meni, doktore. Ili je možda bolje da i vi dođete sa mnom.

Ništa ne razumijevajući, slijedio sam ga dok je u pravom smislu riječi jurio uz stepenice. Bez kucanja je naglo otvorio vrata Holmesove sobe. Našli smo ga kako zuri u injekciju i bočicu u kojoj sam znao da je kokain, sjedeći na pisaćem stolu. Nije izgledao iznenađen što nas vidi, ali ja sam bio toliko zapanjen da ga vidim u tom položaju, da sam jednostavno ostao bez daha. I Freud je nepomično zastao. Činilo se da se on i Holmes bez riječi sporazumijevaju. Konačno, uz kratki, tužni osmijeh, detektiv prekine tišinu.

— Samo sam razmišljao o toj mogućnosti — rekao je polako i pomalo tmurno.

— To mi je pokazala vaša kocka šećera, — odgovorio mu je Freud. — Neke od vaših metoda nisu nepoznate liječničkom promatranju, znate. U svakom slučaju morate dobro promisliti: ne možete biti od pomoći ni nama ni dami kojoj ste obećali pomoći jutros u bolnici, ako se vratite svojoj slabosti.

— Znam.

Ponovno se zagledao u bočicu na toaletnom stolu, poduprijevši bradu rukama. Kokain i injekcija poprimili su bizaran izgled žrtvenih darova. Zadrhtao sam pri pomisli koliko jadnika mora zbog svoje ovisnosti gledati na narkotike kao na svoju religiju i svog boga, ali mi je bilo jasno i prije no što je Holmes ustao i okrenu im leđa, da on nije više jedan od njih.

Uzeo je epruvetu i iglu i nehajno ih predao Freudu (nikad nisam saznao kako je došao do njih) i, podigavši svoju crnu lulu, pošao za nama iz sobe, pažljivo zatvorivši vrata za sobom.

Po povratku u radnu sobu Freud nije više spomenuo događaj. Umjesto toga je ispričao naš susret s mladim barunom u Maumbergu, što je detektiv slušao bez komentara, osim što je primijetio: — Nema bekhend? Zanimljivo. Kakav mu je servis?

Prekinuo sam tu vrstu pitanja da bih upitao je li Holmes došao do kakva zaključka o našem slučaju.

— Samo do očitih zaključaka, — odvratio je — a oni moraju ostati uvjetni, ovisni o daljnjim podacima i dokazima.

— A kako ih razlučiti? — upitao je Freud.

— Na sudu, bojim se. Mi možemo doći do kakvih god hoćemo zaključaka, ali ako ih ne možemo dokazati mogli smo i ne maknuti se iz kreveta. — Tiho se nasmijao i poslužio brendijem koji je prije bio odbio. — Bili su vrlo pametni; vraški pametni. A tamo

gdje im pamet nije pomogla, priroda je priskočila u pomoć, dajući nam svjedoka čije je svjedočenje ne samo ograničeno, nego bi na sudu sigurno bilo sumnjivo, ako ne i potpuno bezvrijedno.

Sjedio je nijemo zadubljen u misli, pušeći lulu, dok smo ga mi gledali ne usuđujući se prekinuti tok njegovih misli.

— Bojim se da moje znanje o evropskoj politici nije osobito duboko — uzdahnuo je napokon. — Doktore Freud, možete li mi pomoći?

— Na koji način?

— O, samo nekoliko općih informacija. Princ Otto von Bismarck je živ, zar ne?

— Vjerujem da jest.

— Ali on više nije kancelar Njemačke? Freud je zurio u njega zapanjen.

— Naravno da nije; već skoro godinu dana.

— Ah. — Ponovno je utonuo u duboku šutnju dok smo Freud i ja izmjenjivali zbunjene poglede.

— Ali, Herr Holmes, kakve veze ima Bismarck sa...?

— Da li je moguće da ne shvaćate? — Holmes je skočio na noge i počeo hodati gore-dolje po sobi. — Ne, ne, pretpostavljam da ne. — Tada, vrativši se do svoje stolice, reče: — Rat u Evropi se kuha, toliko je jasno.

Pogledali smo ga kao gromom pogođeni.

— Rat u Evropi? — rekao sam bez daha. Kimnuo je glavom i potražio drugu šibicu.

— Monstruoznih razmjera, ako dobro razumijem znakove.

— Ali kako to možete zaključiti iz onoga što ste danas vidjeli? — Freudov ton je pokazivao da počinje sumnjati u duševno zdravlje detektiva.

— Iz odnosa između barunice von Leinsdorf i njena posinka.

— Ali ja nisam primijetio nikakav poseban odnos — upao sam, dok mi je glas odavao nevjericu.

— Zato što ga uopće nije bilo.

Sjeo je i oštro nas promotrio svojim sivim očima.

— Doktore Freud, postoji li u Beču nekakav registarski ured u kome su testamenti svrstani po datumu?

— Testamenti? Zašto, da, naravno.

— Onda bih vam bio zahvalan ako biste sutra ujutro proveli ondje neko vrijeme i informirali me tko kontrolira glavni dio imovine baruna von Leinsdorfa.

— Imam pacijenta u deset — pobunio se doktor automatski, ali se Holmes mračno nasmiješio i podigao ruku.

— Hoćete li mi povjerovati ako vam kažem da se ne radi o jednom, nego o milijunima života?

— U redu. Učinit ću što kažete. A što će te vi raditi?

— Uz pomoć doktora Watsona ja ću tražiti pukotinu u oklopu naših neprijatelja — odgovorio je Holmes otresajući pepeo iz lule. — Može li naša klijentica sutra poći na put, što mislite?

— Put? Kako daleko?

— O, samo po gradu. Želio bih da se sretne s nekim. Freud je kratko razmislio.

— Ne vidim zašto ne — odgovorio je nesigurno. — Ona je, čini se, potpuno zdrava osim duševnog stanja i slabosti izazvane neadekvatnom ishranom, ali to bi već trebalo biti djelomično poboljšano.

— Odlično! — Holmes je ustao i zijevnuo, zaklonivši usta rukom. — Imali smo dug dan, — primijetio je — a budući da će sljedeći dani biti još duži, mislim da je vrijeme da pođemo na spavanje.

Rekavši to, naklonio se i izišao iz sobe.

— Što je to što on vidi u svemu ovome? — pitao sam se naglas.

— Nemam pojma, — uzdahnuo je Freud. — U svakom slučaju, vrijeme je za počinak. Ne sjećam se kad sam bio tako umoran.

I ja sam bio iscrpljen, ali mi je mozak grozničavo radio, dugo nakon što mi se tijelo smirilo, pokušavajući odgonetnuti zagonetku na koju smo natrapali za vrijeme našeg posjeta ovom prelijepom, ali sve stravičnijem gradu. Rat u Evropi! Milioni života! Često sam se divio nevjerojatnim sposobnostima svoga prijatelja, ali nikad nisam doživio da je izvukao tako krupne zaključke iz tako malo podataka. I, moj bože, što ako se pokaže da je u pravu? Ne znam kako je Freud proveo tu noć, ali

moji su snovi nadmašili moje strahove u budnom stanju. Veseli, slikoviti grad Johana Straussa više se nije vrtio u dostojanstvenom ritmu valcera, nego je upao u vrtlog užasne noćne more.

Sljedećeg jutra smo nas trojica na brzu ruku doručkovali prije nego što smo se razdvojili i pošli svaki za svojim poslom. Holmes je jeo s apetitom koji je govorio da mu se zdravlje vraća. Freud je jeo odlučno, ali su njegova šutnja i zabrinut izraz lica pokazivali da je, kao i ja, proveo besanu noć.

Upravo smo se pred ulaznim vratima htjeli razići, kad je naišao poštar s brzojavom za Sherlocka Holmesa. Otvorio je omot i s velikim zanimanjem pročitao poruku prije nego što ju je stavio u džep kaputa, ne rekavši ni riječi, i dao znak momku da nema odgovora.

— Naši planovi ostaju neizmijenjeni — rekao je i lako se naklonio Freudu, ne pokazujući razumijevanje za našu očiglednu radoznalost. Doktor se udaljio nezadovoljno se mršteći, a Holmes se okrenuo k meni. — A sada, dragi moj Watson, pođimo i mi.

Fijakerom smo se odvezli ravno u bolnicu, gdje nam je vlastoručna Freudova poruka omogućila da povedemo našu pacijenticu. Izgledala je mnogo bolje, mada je još bila strašno mršava i nije progovorila ni riječ. Prateći nas bez otpora, poslušno

je ušla u fijaker koji nas je čekao pred vratima. Holmes je zapisao naš cilj na manšeti svoje košulje pa smo krenuli preko grada na naš tajanstveni put. Pravu prirodu svojih namjera nije mi htio otkriti pred našom nijemom putnicom, odgovorivši na moj upit riječima:

— Sve u svoje vrijeme, Watson. Sve u svoje vrijeme.

— Što očekujete da će doktor Freud naći u registarskom uredu? — upitao sam, sa željom da saznam njegove planove.

— Ono što znam da će naći.

Okrenuo se i nasmiješio umirujuće našoj klijentici, ali je ona zurila pravo preda se, na izgled nesvjesna njegove geste, dok su njene sivoplave oči bile potpuno bezizražajne.

Fijaker je prešao Dunavski kanal i ušao u dio grada koji je bio ispunjen velikim, i u nekim slučajevima kraljevskim palačama. Bile su uvučene od ulice i zaklonjene zelenilom, pa je pogled otkrivao samo zašiljene tornjiće i prostrane vrtove.

Napokon smo stali u Wallenstein Strasse i pošli širokim prilazom prema prilično ružnoj kući smještenoj na malo povišenome mjestu; prostor ispred nje zauzimao je pomno obrađen francuski park.

Zatvorena kola su stajala pred porte cochere i, dok smo našoj klijentici pomagali da siđe, vrata na kući su se otvorila i izišao je neki gospodin srednjeg rasta s najuspravnijim leđima koja sam ikada vidio. Iako je bio obučen u građansko odijelo, njegovo je držanje u čovjeku budilo asocijacije ne samo na vojnički, nego na najstroži pruski odgoj. Njegove crte, međutim, nisu bile pruske. Zapravo, njegovo me lice, koje mi se učinilo nekako poznato, više podsjećalo na lice engleskog činovnika. Nosio je naočale, uredno podrezane zaliske i imao pomalo odsutan izraz lica, kao da ne zna točno gdje se nalazi.

Naklonio nam se, ili prije dami koju sam držao pod ruku, i otmjeno dodirnuo svoj polucilindar prije nego je nestao u kočiji, koja je pošla a da nisam čuo nikakvu uputu.

Holmes je za trenutak gledao za kočijom mršteći se.

— Sjećate li se da ste u posljednje vrijeme vidjeli toga gospodina, Watsone?

— Da, ali se ni po cijenu života ne mogu sjetiti gdje. Holmesu, čija je ovo kuća?

Osmjehnuo se i povukao zvonce.

— To je bečka rezidencija baruna von Leinsdorfa — odgovorio je.

— Holmesu, to je monstruozno!

— Zašto? — Blago je oslobodio svoju ruku moga grčevitog zahvata. — Barun nije trenutno ovdje.

— Ali ako se vrati! Nemate pojma kakvu bi štetu ovo suočenje moglo nanijeti... — I kriomice sam pokazao našu nijemu suputnicu. — Ipak ste trebali o tome razgovarati s doktorom Freudom...

— Dragi moj Watson, — prekinu me on vedro — vaši vam osjećaji služe na čast, a koliko ja znam i vaše stručno prosuđivanje. Usprkos toga, vrijeme je od bitne važnosti, pa, ako bude moguće, moramo forsirati igru. U svakom slučaju, čini se da ona ne reagira na ovu kuću. Tko zna? Ako bude reagirala, možda je to baš ona vrsta šoka koja je potrebna da je vrati svijesti.

Dovršio je ovu posljednju rečenicu, kad su se golema vrata širom otvorila. Livrirani sluga bezizražajna lica htio je znati po kakvom smo poslu došli. Holmes mu je pružio svoju posjetnicu, i na njemačkom, koji je postajao sve bolji tijekom našeg boravka u Beču, zamolio da ga primi gospodarica.

Ne promijenivši izraz lica, sluga je uzeo posjetnicu i udaljio se, pustivši da nas troje čekamo u visoko nadsvođenom predsoblju iz kojega smo mogli vidjeti golemi četverouglasti hol, raskošan i ružan kao i vanjski izgled kuće. Bio je obložen hrastovinom i prekriven tapiserijama, srednjovjekovnim oružjem i portretima u pozlaćenim okvirima, koje nisam mogao pobliže razgledati s našeg mjesta u predsoblju. Nejasno svjetlo probijalo se kroz neskladno male prozore.

— Jeste li ikad vidjeli sablasnije mjesto? — promrmljao je tiho Holmes. — Pogledajte samo stropove!

— Holmesu, ja zaista moram prosvjedovati protiv ovog postupka. Bar mi recite što se događa. Tko će se tući u tom užasnom ratu?

— Bojim se da ne znam, — odgovorio je nemarno i dalje s neodobravanjem promatrajući duboreze u rokoko-stilu nad našim glavama.

— Onda kako ste zaboga došli do. ..

— Pa dobro, — prekinuo me je pomalo razdraženo — tu je riječ o borbi za nasljeđe koje se sastoji od neopisivo produktivnih i velikih tvornica municije. Nije teško pretpostaviti da... — Prekinuo se, vidjevši da se sluga vraća niz hol.

— Ako me izvolite slijediti, — rekao je pokazavši rukom — odvest ću vas do barunice.

Kako se pokazalo, bio nam je potreban vodič, jer je kuća bila tako golema i zamršena poput labirinta, da nikad bez pomoći ne bismo pronašli put do salona.

Salon je bio namješten u nešto suvremenijem stilu nego sobe kroz koje smo prošli, ali s istim nametljivim neukusom, sav u jarkoružičastoj tkanini, prekrivenoj metrima čipkastih prekrivača na svakom vidljivom komadu namještaja.

Na divanu usred ovog istobojnog obilja sjedila je — kao kakva raskošna ptica usred svoga gnijezda — lijepa žena koju smo na trenutak vidjeli prethodne

večeri. Ustala je kad smo ušli i oslovila nas na engleskom jeziku s američkim naglaskom.

— Gospodin Sherlock Holmes, čini mi se? Čemu dugujem čast.. . — Naglo se prekinula i ispustila uzvik prepoznavanja, dok joj je ruka nehotice poletjela grudima a njene se predivne oči raširile od zaprepaštenja.

— Dobri moj bože! — uskliknula je. — Zar je to Nora?

Pojurila je naprijed, ne obraćajući pažnju na Holmesa i mene, i uzela za ruku našu klijenticu, nježno je odvela do prozora i ondje joj se pažljivo zagledala u lice. Što se tiče naše štićenice, ona je ostala poslušna i apatična kao i prije, podnoseći baruničin pregled s nekom umornom nehajnošću.

— Što se dogodilo? — povikala je ta dama gledajući nas s oholom smetenošću. — Jako se promijenila.

— Vi poznajete damu? — upitao je Holmes tiho, gledajući pažljivo dok je barunica ponovno obratila pažnju na ženu koju je nazvala Nora.

— Da li je poznajem? Naravno da je poznajem. To je moja osobna služavka, Nora Simmons. Bila je netragom nestala prije nekoliko tjedana. Nebesa, Nora, što se dogodilo i kako si uspjela stići do Beča?

Njeno je lice odražavalo zaprepaštenje i potom zabrinutost dok je proučavala beskrvno lice druge žene.

— Bojim se da ćete vidjeti da vam ona nije u stanju odgovoriti — ustvrdio je Holmes i blago razdvojio dame, pomažući Nori Simmons (ako je to doista bila ona) da sjedne. Zatim je ukratko objasnio barunici kako smo slučajno nabasali na njenu služavku.

— Ali to je užasno! — uzviknula je dama kad je završio. — Kažete da je bila oteta?

— Tako se čini — odgovorio je detektiv neutralno. — Da li sam dobro shvatio da ste rekli da je ona pratila vaše gospodstvo u Bavarsku?

— Nikad se nije odvajala od mene od dana kad smo isplovili. .. osim kad je imala slobodne dane. Baruničino se lice obojilo veličanstvenim rumenilom od negodovanja dok je govorila. — I tada je nestala prije otprilike tri tjedna.

— Na dan barunove smrti?

Dama se još više zacrvenjela i sklopila ruke.

— Zašto, da. Nora nije bila u vili kad se nesreća dogodila; bila je u gradiću ispod nas, mislim da se zove Ergoldsbach. U pometnji nije primijećeno da je nema. U svakom slučaju, kao što sam rekla, bio je njen slobodan dan. Kad se nije vratila sljedećeg jutra, pomislila sam da se, kad je saznala za tragediju, iz nekog razloga uspaničila. Nervozne je i lako uzbudljive naravi, kao što sam dobro znala. — Zastala je. — Znao, oduvijek smo bile vrlo bliske, mnogo više no gospodarica i služavka, zaista, no kad se nije vratila i nije poslala nikakvu poruku o tome da

odlazi, počela sam se plašiti da se dogodilo nešto neugodno i obavijestila policiju. Možda bih to bila učinila i prije da me nije neočekivano smrt moga muža bacila u pometnju.

— Rekli ste »nešto neugodno.« Niste uopće posumnjali da je riječ o nekoj prijevari?

— Nisam znala što da mislim. Ona je otišla... — barunica se nemoćno prekinu, poprativši to malim ptičjim pokretom. Bilo je lako primijetiti da je duboko uzbuđena ne samo tim iskustvom, nego i samim sjećanjem na nj. Ipak, Holmes je bio uporan.

— A policija nije mogla otkriti gdje se nalazi vaša služavka?

Odmahnula je glavom i strastveno zgrabila beživotne ruke druge žene i s ljubavlju ih stisnula.

— Draga djevojko, kakvo olakšanje što sam te našla!

— Smijem li upitati od čega je umro vaš muž? — zapitao je Holmes gledajući je pažljivo.

Barunica je još jedanput jako pocrvenjela i pogledala nas jednog za drugim prilično zbunjeno.

— Srce — rekla je jednostavno, glasom koji se jedva čuo. Ja sam se zakašljao da prikrijem vlastitu pometnju, dok je Holmes ustao.

— Žao mi je što to čujem. Dobro, čini se da je naš posao ovdje završen, Watsone — rekao je bezbrižno i, učinilo mi se, s malo osjećaja. — Riješili smo našu malu zagonetku. — Pružio je ruku Nori Simmons. —

Gospođo, žao nam je što smo utrošili vaše dragocjeno vrijeme i smetali vam u vašoj žalosti.

— Ali valjda je ne odvodite od mene! — povikala je barunica, također ustajući. — Tek sam je ponovno našla, a uvjeravam vas gospodine Holmes da je ona od bitne važnosti za moju sreću.

— U svom sadašnjem stanju, teško da vam može biti od koristi — suho primijeti Holmes. — Potrebna joj je njega, više nego što je ona sposobna da neguje druge. — Ponovno je pružio ruku.

— O, ali ja ću se za nju brinuti — odrješito se usprotivi dama. — Zar nisam rekla da je ona i moja prijateljica osim što mi je služavka? — Bilo je nečega tako tužnog u njenim molbama, da sam bio spreman složiti se i reći to Holmesu, jer njezina briga može ponekad dovesti do ozdravljenja ondje gdje je medicina bespomoćna. Ali on je naglo progovorio.

— Bojim se da je to sasvim nemoguće u ovom trenutku, jer je vaša služavka pacijentica doktora Sigmunda Freuda u Allgemeines Krankenhaus; mi smo sebi već previše dopustili time što smo je doveli ovamo bez njegova pristanka. Ne bih to bio učinio da nisam smatrao da je indentificiranje od neobične važnosti.

— Ali...

— S druge strane, možda bi bilo moguće da nagovorim doktora da prepusti ovu ženu vašoj brizi.

U Providenceu ste se bez sumnje bavili crkvenim poslom u korist sirotinje i beskućnika?

— Bila sam veoma aktivna u župnim poslovima te vrsti — potvrdila je žurno barunica.

— To sam i mislio. Možete biti sigurni da ću to saopćiti doktoru Freudu i on će to sigurno uzeti u obzir kad dođe vrijeme da odluči o pravilnom smještaju svoje pacijentice.

Spremala se odgovoriti, ali je Holmes bio vrlo odlučan, na svoj uglađeni način, i mi smo se oprostili odvođeci nesretnu služavku s nama.

Fijaker nas je čekao ondje gdje smo ga ostavili, i dok smo se peli u nj Holmes je sebi dopustio da provali u tihi smijeh.

— Izvanredna predstava, Watson. Takva u kojoj je čist duh i iskrenost spojen s vrhunskim umijećem jedne Ellen Terry. Naravno, bili su spremni na ovakvu mogućnost. Ta je žena lukavo uvježbana.

— Znači da je ona varalica? — Činilo se gotovo nemoguće povjerovati da ono divno biće laže, ali je Holmes umorno kimnuo glavom, prosvuši nekoliko mrvica duhana iz svoje lule, kad je naglo pokazao glavom u pravcu naše suputnice.

— Ova je jedna žena prava barunica von Leinsdorf, iako ne znam koliko će joj to donijeti dobra — dodao je ozbiljno.

— Ipak mi bismo mogli, prije nego se ova igra završi, uspjeti da joj vratimo neka od njenih prava,

ako ne i njeno duševno zdravlje.

— Kako znate da ona druga laže?

— Mislite što ju je odalo, osim besmislene priče o služavci koja bježi od kuće bez otkaza zato što gospodar podliježe srčanom udaru?

Potvrdio sam i rekao da se meni ta priča nije učinila tako nevjerojatna.

— Možda postoji neka veza među događajima koje nismo svjesni, a koja bi objasnila njene postupke — nastavio sam, zagrijavajući se za teoriju koja se počela polako oblikovati u mome mozgu. — Možda...

— Možda — potvrdio je, smiješeći se. — Ipak, tu su izvjesne činjenice koje idu jako u prilog mojim zaključcima.

Ona veličanstvena žena bila je toliko uvjerljiva u ulozi barunice, koliko je naša poremećena kandidatkinja za tu ulogu bila neuvjerljiva, i bilo je nešto tako iritirajuće u samopouzdanju moga druga (koji je do prije nepunih tjedan dana i sam bio gotovo poremećen, a onda postao normalan još jednom mojom intervencijom u njegovu korist), da me je to iznerviralo više nego što bi me moglo iznervirati prije šest mjeseci u Londonu, kad sam ga čuo da govori s takvom superiornošću.

— A koje su to činjenice? — upitao sam s nevjericom.

— Moglo bi vas zanimati da saznate — odgovorio je, pružajući mi telegram koji je primio toga jutra i ne

obraćajući pažnju na moj neprijateljski ton — da porodica Slater iz Rhode Islanda pripada već više od dvjesta godina religioznoj sekti poznatoj pod nazivom Kvekeri. Kvekeri ne odlaze u crkvu; oni idu na zborove. I oni sigurno ne bi govorili o dobrotvornom radu kao o župnim poslovima. Ne, ne, sigurno ne — dodao je, okrenuvši se da pogleda kroz prozor.

Ovaj put nisam mogao prikriti iznenađenje, ali prije nego što sam imao priliku da ga izrazim, ponovno je progovorio, i dalje bezbrižno zureći kroz prozor:

— I uzgred, baš sam se sjetio gdje smo već vidjeli grofa von Schlieffena.

— Kojega grofa?

— Von Schlieffena; gospodina koji je prošao kraj nas kad smo ulazili. Njegova se slika ²² pojavila u Timesu prije nekoliko mjeseci. Zar je nisi vidio? Ako me sjećanje dobro služi, on je upravo tada bio imenovan zapovjednikom njemačkoga generalštaba.

SHERLOCK HOLMES TEORETIZIRA

Sherlock Holmes je stajao na tamnocrvenom prostiraču ispred kamina radne sobe u Berggasse 19 i oslonio se laktovima o okvir kamina.

— Oporuka ostavlja sve novoj barunici — rekao je.

Doktor Freud podiže pogled sa svojih bilježaka uvrijeđena izraza lica.

— Ako ste znali odredbe barunove oporuke, mogli ste to reći — primijetio je suzdržano. — Kako stvari stoje, propustio sam zbog vas jednog pacijenta, kao što sam i rekao da će se dogoditi. Ipak, vi ste odgovorili da je moj odlazak u registarski ured važniji od svega.

Holmes se nasmijao na svoj nijemi način i podigao ruku u znak isprike.

— Oprostite mi, uvjeren sam, doktore. Govorio sam iz uvjerenja, ne iz znanja. Vaše jutro nije utrošeno uzalud: činjenice što ste ih pronašli potvrdile su moje sumnje. Ipak, kunem se: da je moj njemački dovoljno tečan, nikad vas ne bih nagovorio da propustite pacijenta. Evo, doktor Watson vam može reći da nije moj običaj da ga odvlačim od njegovih pacijenata bez jakog razloga. Opraštate mi? Dobro!

Rekavši to, Holmes je ispričao Freudu gdje smo mi bili. S neodobravanjem se namrštio kad je čuo kamo smo odveli njegovu pacijenticu, ali se umirio kad sam

ga uvjerio da ni kuća ni njeni ukućani nisu, čini se, nimalo djelovali na nju.

— Sad je vrijeme, — nastavio je Holmes uzimajući svoju glinenu lulicu i ne mijenjajući položaj kraj kamina — da poslažemo činjenice koje znamo i vidimo potvrđuju li naše teorije. — Zastao je da izvadi užareni komadić ugljena iz vatre i njime pripali lulu. — Dopustite da postavim posljednje pitanje, prije no što proglasim ovaj slučaj završenim. Kakav je čovjek novi njemački kajzer?

— On je kajzer od 1888, — ubacio sam. Holmes je potvrdno kimnuo, ali nije skidao očiju s Freuda, koji je sa zamišljenim izrazom razmišljao o pitanju.

— Ako bih morao upotrijebiti samo jednu riječ, nazvao bi ga nezrelim — izjavio je napokon.

— A njegova politika?

— Vrti se uglavnom oko socijalnog zakonodavstva. Smrtno se boji socijalizma; a njegovi vanjski poslovi koliko mogu zaključiti iz novina, naginju nasilnosti, osobito prema Rusiji, kad je riječ o pitanjima kao što su prava posjeda na Balkanu.

— Njegova narav?

— To je teže reći. On je inteligentan, čini se, ali se lako uzbuđuje, sklon je ispadima nestrpljivosti prema onima koji ga okružuju. Mislim da je posljedica jednog takvog sukoba bilo i otpuštanje princa von Bismarcka. Kajzer uživa u pokazivanju vojne spremnosti, u uniformama, paradama i pokazivanju

osobne moći. On... — Freud je oklijevao kratko se nasmijavši.

— Da?

— U stvari, ja već neko vrijeme imam svoju teoriju o njemu.

— Jako bi me zanimalo da je čujem — potaknuo ga je Holmes uljudno, ne oklijevajući.

— Nije baš nježna. — Freud naglo ustane kao da se ljuti sam na sebe što je spomenuo teoriju.

— Molim vas, dopustite mi da procijenim njeno značenje za moj slučaj — upravo je ustrajao Holmes, pritišćući prste jedne o druge i naslonivši se na okvir kamina, dok je u zubima stezao lulu iz koje se u spirali dizao dim.

Freud je slegnuo ramenima.

— Možda vam je poznato, bilo da ste vidjeli njegove slike, bilo da ste o tome čitali, da je jedna Kajzerova ruka usahla.

— Usahla ruka?

— Posljedica neke dječje bolesti, možda paralize. Nisam siguran. U svakom slučaju, on fizički nije potpun čovjek. — Ovdje je Freud zastao i pogledao me iskosa. — Vi ste prvi koji čujete ovu moju teoriju.

Holmes ga je promatrao kroz dim svoje lule.

— Nastavite.

— Dakle, ukratko, palo mi je na um da je možda Kajzerovo uporno pokazivanje snage, njegova ljubav prema raskošnim uniformama, posebno onima s

ogrtačima koji uspijevaju prikriti njegovu manu, parade, medalje kojima se kiti... palo mi je na um da su te ratničke sklonosti zapravo manifestacija njegova osjećaja manje vrijednosti. Sve se one mogu protumačiti kao kompenzacija za njegovu usahlu ruku. Običan bogalj ne mora biti tako osjetljiv kao on, jer on je kralj i potomak dugog niza plemenitih i hrabrih predaka.

Bio sam se tako udubio u doktorovo objašnjavanje, da sam zaboravio da se Holmes nalazi u sobi. Kad je Freud završio, skinuo sam pogled s njega i vidio da ga Holmes gleda pažljivo i zadivljeno. Holmes polako utonu u naslonjač nasuprot meni.

— To je zaista zanimljivo — rekao je konačno. — Zna li što ste uradili? Uspjeli ste uzeti moje metode, promatranje i zaključivanje, i primijeniti ih na unutrašnjost čovjekove glave.

Freud se kratko osmjehnu. — U svakom slučaju, vaše metode, kako ih vi nazivate, nisu zaštićene patentom, nadam se? — Ton mu je bio blag, ali je u njemu bilo vidljivo zadovoljstvo. Kao i Holmes, ni on nije bio bez taštine. — Ipak moja se teorija može pokazati potpuno pogrešnom. Vi ste sami primijetili kako je opasno donositi zaključke ako čovjek ne raspolaže s dovoljno podataka.

— Zanimljivo — ponovio je Holmes. — Ne samo da zvuči istinito, ili vjerodostojno, ako više volite, nego se slaže s izvjesnim činjenicama i teorijama koje ću

vam sada izložiti. — Još jedanput se digao, ali je rastreseno zastao, prije nego je počeo. — Izvanredno. Znade, doktore, ne bih se iznenadio ako se vaša primjena mojih metoda pokaže ubuduće mnogo važnija nego moja vlastita mehanička primjena. Ali uvijek morate imati na umu tijelo. Bez obzira kako se duboko spustili u psihu, ono je od najveće važnosti.

Sigmund Freud potvrdi i nakloni se, pomalo zatečen iznenadnim i oduševljenim pohvalama od strane detektiva.

— Dakle, evo, — nastavio je Holmes, pribravši se — dozvolite da vam ispričam jednu priču. — Opet je upalio lulu, dok se doktor spremio da ga pažljivo sluša. Kao i detektiv, Sigmund Freud je umio slušati, iako su njih dvojica na potpuno različit način pokazivala svoju udubijenost u iskaz nekoga klijenta. Freud nije slušao zatvorenih očiju i spojenih vrhova prstiju. Naprotiv, on je naslanjao svoj bradati obraz na otvoreni dlan, laktom se odupirući o naslon stolice i prebacivši nogu preko noge, gledao svog sugovornika široko otvorenim, tužnim, nepomičnim očima. Čak ga ni cigara, koju je držao u drugoj ruci, nije mogla natjerati da zažmiri od njena oštrog dima. U tim je trenucima davao dojam da zuri ravno u vašu dušu, utisak koji Holmes, dobar promatrač, nije mogao a da ne primijeti kad je počeo svoju priču.

— Bogat udovac, sa sinom jedincem koga ne voli previše i koji njega previše ne voli, odlazi na putovanje u Sjedinjene Države. Ondje susreće mladu ženu upola mlađu od sebe, no usprkos toj razlici u godinama (ili možda zbog nje) oni se zaljubljuju jedno u drugo. Znajući da su mu godine odbrojane, oni se vjenčaju bez odlaganja. Žena potječe iz dobrostojeće kvekerske obitelji i njih dvoje se vjenčaju u kvekerskoj crkvi poznatoj pod nazivom kuća za sastajanje, »meeting-house«. Ove je riječi kasnije izgovorila mrmljajući naša klijentica i mi smo ih razumjeli kao »meat-house«, i u vezi toga pomislili da to ima veze sa nekim skladištem mesa, što nas je doslovno navelo na krivi trag.

— Par se vraća u usamljen muževljev dom u Bavarskoj, gdje je prva stvar koju on čini mijenjanje oporuke u korist nevjeste. Njeni vjerski stavovi o tome, kao i njegova vlastita uvjerenja koja su se pojačala s godinama, onemogućili su mu da zadrži kontrolu nad carstvom posvećenim proizvodnji ratnog materijala. Nemajući ni snage ni volje da posljednje godine provede u demontiranju svojih tvornica, on vrlo jednostavno sve ostavlja njoj, da po njegovoj smrti odluči u skladu sa svojom savješću.

— Stari gospodin nije računao, ili ga je jako potcijenio, s bijesom svoga rasipnog sina. Vidjevši da su uništene njegove nade u nebrojene milijune, ovaj je mladi lupež u stanju poduzeti i najdrastičnije

korake da ih vrati. I sam politički konzervativan, odgojen u Drugom Raichu, on ima stanovite veze i upotrebljava ih. Izvjesne stvari su ponuđene osobama koje nemaju namjeru dopustiti da netko iz inozemstva, pogotovo žena, uništi glavni dio Kajzerova ratnog stroja. Mladom je čovjeku dana carte blanche, a bez sumnje mu je dodijeljena i neka pomoć. Još moramo otkriti kako je to izvedeno, ali on na neki način uspijeva dovesti do smrti svog oca...

— Holmesu!

— A zatim se pobrine da njegovu maćehu odvuku iz Njemačke i dovedu je u nekakvo skladište uz Dunavski kanal ovdje u Beču. Očeva je oporuka registrirana u obje zemlje u kojima ima posjede, i sada nevjestu prisiljavaju da je promijeni u korist sina. Ona to hrabro odbija. Njena ljubav i religiozna uvjerenja daju joj snage da pretrpi gladovanje i sve moguće prijetnje. U samotnom zatvoru um joj počinje popuštati. S velikom dovitljivošću uspijeva pobjeći. Međutim, tek kad se nađe na slobodi shvaća potpunu beznadnost svog položaja. Ne govori njemački, ne pozna nikoga i preslaba je da bilo što poduzme. Most je najbliže i najjednostavnije rješenje, ali policajci koji su tuda prolazili sprečavaju njenu namjeru, i na tom stupnju se ona povlači u bespomoćno stanje koje ste vi, doktore, već tako dobro opisali.

Zastao je i nekoliko puta povukao dim iz svoje lule, dopuštajući nam tako da polako probavimo njegovo

izlaganje.

— A što je s damom koju smo vidjeli u operi? — upitao je Freud, naslonivši se i zamišljeno otpuhujući dim svoje cigare.

— Mladi čovjek protiv koga igramo hrabar je koliko i lukav. Saznavši da je njegova maćeha pobjegla iz zatvora, donosi brzu odluku. Shvaćajući njen bespomoćni položaj isto tako dobro kao i ona, on odlučuje da je ignorira. Neka priča svoju priču svakome tko je može razumjeti — mora da ga je ta misao zabavljala — on neće navući sumnju na sebe time što će tragati za njom, ili unajmiti druge da je traže. On će unajmiti neku osobu da preuzme njeno mjesto, a odricanje od nasljedstva izvest će pomoću krivotvorenog potpisa; jer tko će, na kraju krajeva, mariti da pobija udovičinu odluku? Ne znam gdje je našao svoju bistru učenicu; možda je baš ona ta služavka koju se pretvarala da je prepoznala, ili možda američka glumica bez posla, u neprilici daleko od kuće. Ali tko bila da bila, dobro je uvježbana i dabome dobro plaćena.

— Predviđajući da postoji mala mogućnost da pronađu njegovu maćehu, on je čak zamjenici dao uvjerljivu priču. Naravno, morao ju je uvjeriti da je njegova maćeha poremetila umom i prije bijega. Bio je uvjeren da njen um uskoro neće biti dovoljno razložan da bilo koga uvjeri u bilo što. Sjetit ćete se, Watson, da je žena s kojom smo danas govorili

spominjala svoju služavku kao Noru Simmons. To je prilično dovitljiv potez mladog baruna, premda je takva opreznost bila dovoljno outre da odmah izazove moju sumnju. Da služavka ima iste inicijale kao njena gospodarica, bila bi besmislena koincidencija, osim ako neki dijelovi odjeće koju je nosila dok je bila u zatvoru i kad je pobjegla, nisu imali inicijale Nancy Slater. Možda je mogao još reći da je služavka otišla odnijevši nešto gospodaričine odjeće — nastavio je zamišljeno, odbacujući razne mogućnosti dok je govorio. — Ali ne. Očito nije saopćio taj dio priče bavarskoj policiji.

— A služavkin bijeg je prijavio kao da se dogodio u noći barunove smrti? — upitao sam.

— Ili jutro poslije. Ne bi me iznenadilo da saznam da je bilo tako — odvratio je moj prijatelj. — Mladić s kojim imamo posla, bojim se, naučio je svoju igru od Amerikanaca.

— Što znači...?

— Da uvijek krije jednu pobjedničku kartu u svom rukavu. Sada je pitanje... — Kucanje na vratima radne sobe ga prekine. Paula ih je otškrinula da javi kako je stigao bolničar iz Allgemeines Krankenhaus s porukom za doktora Freuda.

Još nije ni izrekla te riječi, kad je Sherlock Holmes pojurio uz uzvik, udarajući se rukom po čelu.

— Odveli su je! — zajauknuo je. — A ja sam budala mislio da se neće usuditi, dok ja stojim ovdje

brbljajući. Izjurio je iz sobe, provukavši se pored zapanjene služavke bez ikakvih ceremonija, prišao bolničaru koji je čekao u predvorju i zgrabio ga za suvratke kaputa.

— Otišla je, zar ne? Pacijentica doktora Freuda je otišla?

Čovjek je nijemo klimnuo, previše uplašen da bi odgovorio. Njega su samo poslali s porukom o čijoj ozbiljnosti nije ni slutio. Nosio je kratko pisamce doktora Schultza, koji se pitao što se desilo s tom ženom nakon što ju je dao u ruke doktoru Freudu, i prosvjedovao zbog toga što su je nepropisno odveli iz bolnice — prije nego je imao prilike da sam vidi kako joj je i da je pregleda prije otpuštanja. Zaobilazno je Shultz obećao da će o tome izvijestiti Meynerta.

— Da li ste vi bili ondje kad su je odveli? — upita Holmes bolničara dok se ubrzano oblačio. Čovjek odmahnu glavom i reče da nije.

— Onda ćete nas odvesti onome tko je bio dežuran — odrješito ga obavijesti detektiv, navlačeći svoju putnu kapu s naušnjacima. — Požurite, gospodo, — pozvao nas je — ne smijemo izgubiti ni trenutka. Jer iako imamo samo poremećenu ženu na jednom kraju našeg puta, na drugom kraju vreba na nas požar Evrope!

PRIDRUŽUJEMO SE POGREBU

Fijaker je pojurio kroz popodneveni promet natrag u bolnicu. Nitko nije govorio, osim što je Holmes neprestano zaklinjao kočijaša da požuri. Svatko je od nas bio zaokupljen vlastitim mislima. Bolničar je gledao od jednoga do drugoga, pitajući se, mogao sam vidjeti, što li se do vraga događa, i stresući se svaki put kad bi naše vozilo projurilo ispred tramvaja i natjeralo ulične prodavače da odskoče u stranu izvan našeg dometa. Široko čelo Sigmunda Freuda bilo je naoblačeno od razmišljanja, dok je Holmes sjedio nagnut prema naprijed, zlovoljno i tužno šuteći, ustajući svakih nekoliko sekundi da požuri kočijaša.

Na jednom smo mjestu bili prisiljeni potpuno zastati. Ulica je bila zakrčena odredom ugarskih gardista koji su išli na svoja mjesta u Hofburg. Holmes je mračno promotrio zapreku, a onda se s uzdahom naslonio.

— Nema koristi, — reče iznenada, — ona je izgubljena a mi smo poraženi. — Zaškrgutao je zubima od muke, dok su mu sive oči blistale od jada.

— Zašto? — upitao je Freud.

— Jer će je on ubiti čim mu se pruži prilika. — Izvadio je svoj sat i mračno se zagledao u nj, dok sam ja krajičkom oka primijetio kako su se bolničareve oči raširile od straha. — A oni su do sada imali tu priliku. Watsone, bilo bi bolje da ste me ostavili mom kokainu. Više nisam ni od kakve koristi.

— Dopustite mi da vas opovrgnem u oba slučaja, — odvratio je Freud prije nego sam to ja mogao učiniti — ali ja ne vjerujem da je damin život u opasnosti. Vozite dalje — doviknuo je kočijašu, kad su se gardisti sklonili s puta. Holmes ga je kratko pogledao, ali nije ništa rekao dok je fijaker ponovno dobivao brzinu.

— Morate mi dopustiti da i ja malo zaključujem — nastavio je Freud, zaključivši da mora govoriti bez poziva. — Upotrebljavajući iste metode koje sam primijenio na ličnost Kajzera, dolazim do zaključka da je barunica možda u ozbiljnoj opasnosti, ali ne vjerujem da je njen posinak namjerava umoriti, sad kad je opet u njegovim rukama.

— Zašto ne? — suprostavio se Holmes s iskrenim zanimanjem. — To bi bio najpraktičniji potez.

— Bilo bi još praktičnije da je se riješio istodobno kad je organizirao očevu smrt, zar ne mislite?

Ovo je pitanje zaokupilo Holmesovu pažnju i on se okrenuo prema doktoru.

— Svakako, to bi bilo najjednostavnije rješenje. Urediti da oboje poginu u nekom nesretnom slučaju i on onda automatski dobiva nasljedstvo. Tako stoji u oporuci i on mora da je znao za to.

Holmes se namrštio.

— Zašto to nije učinio? — glasno se zapitao.

— Zanima li vas da čujete moju teoriju?

Holmes potvrdi, s očima živim od zanimanja za tu malu mogućnost nade koju je pružao doktor.

— Bilo bi predugo ulaziti u pojedinosti mojih istraživanja, — počeo je Freud — ali vjerujem da taj mladi čovjek mrzi svoju maćehu sa strašću koja daleko nadmašuje to što je ona zapreka njegovim političkim ili financijskim planovima.

— Zašto? — prekinuo sam ga usprkos samom sebi. — On je jedva poznaje, a ako je i poznaje, kako se razvila ta mržnja o kojoj govorite?

Freud se okrenuo prema meni.

— Ali vi ipak priznajete da je njegovo ponašanje prema maćehi puno mržnje?

— Da, naravno.

— Tako puno mržnje... — Fijaker se nagnuo u stranu, trenutno prekidajući Freuda dok smo se mi uspravljali.

— Tako puno mržnje, u stvari, da je, iako bi je bilo beskrajno jednostavnije ubiti, on više volio da je zadrži u životu, koliko god se ta odluka pokazala opasnom, da bi je zatvorio i nepodnošljivo i besmisleno mučio.

Holmes je potvrdio, napućivši usne dok je razmatrao ovako ocrtanu situaciju.

— Prema tome, — nastavi Freud, dok smo se približavali bolnici — ako primijenimo vaše vlastite metode, moramo zaključiti da postoji drugi motiv. Što biste rekli da vam kažem da je ta fanatična mržnja

postojala prije nego je upoznao ženu kojom se njegov otac oženio, i da bi postojala bez obzira na to kime se on oženio?

— Što?

— Vidite, neobično ponašanje mladog čovjeka prema maćehi koju ne poznaje može se objasniti samo na jedan način. A to je, da je on tako vjeran i odan uspomeni na svoju majku, da su postupak njegova oca i pristanak te žene povrijedili na j elementarni je porive njegove psihe. Za očevu izdaju njegove prve žene: trenutačna smrt. Za lažnu majku: mučno životarenje, iako je to sa drugih točaka gledišta nepraktično. To je jedina teorija koja obuhvaća sve činjenice, i kao što ste i sami jednom primijetili, Herr Holmes, kad se ono što je vjerojatno isključeno, onda ostatak, koliko god neobičan, mora biti istinit. Pravilno sam primijenio vaše metode, zar ne? A ako je tako, možemo biti sigurni da je žena još živa, koliko god bila ugrožena. Stigli smo.

Holmes je jedno pola minute zurio u njega, prije nego je iskočio i pojurio prema ulazu vukući bolničara za ruku. Doktor Freud i ja smo ga slijedili, naredivši kočijašu da čeka.

Kad smo ušli odmah su nas odveli vrataru koji je otpustio pacijenticu doktora Freuda, toga istog dana. Ovaj je pričao s izluđujućom preciznošću, pompozno ubacujući svoje osjećaje što se tiče nepravilnosti oko pacijentičina otpuštanja iz bolnice.

— Zamislite kad bi se svaki bolesnik otpuštao na osnovu obavijesti bez pravog... — Holmes mu je upao u riječ bez ikakve ceremonije.

— Opišite ljude koji su došli po nju, molim vas — rekao je odsječeno, na što se čovjek okrenuo prema njemu i promotrio ga. Po njegovu ponašanju i napetom stavu mog prijatelja, a i zbog njegove inozemne odjeće, bilo je očigledno da ga portir smatra potencijalnim kandidatom za psihijatrijski odjel.

— Molim vas, požurite! — zamolio sam ga, videći da se ne sprema progovoriti. — To je od najveće važnosti.

— Da ih opišem? — ponovio je polako glupan. — Neka me vrag odnese ako ih mogu opisati. Znali ste tko su, zar ne? — okrenuo se doktoru Freudu.

— Ja? — ponovio je Freud zapanjeno. — Da ih poznam, zašto bih tražio da ih opišete?

— Ali... — izletjelo je iz te nemoguće osobe — rekli su da ste ih vi poslali! — I pogledao je Freuda kao da bi i on mogao biti kandidat za duševnu bolnicu.

Za trenutak smo prazno zurili jedan u drugog. Onda je Holmes prasnuo u suhi hihot koji je izražavao divljenje.

— Lukavo i smjelo! — uskliknuo je, odmahujući glavom. — Ono što sam jutros rekao dami u Wallenstein Strasse nagnalo ih je na tu zamisao, kao

i to što sam im rekao gdje mogu naći bjegunicu. Sada, čovječe, dajte ih opišite.

— Dakle... — vratar se dao na nejasno opisivanje dvojice muškaraca, od kojih je jedan bio nizak, naprasit i nemirna pogleda, a drugi visok, dostojanstven i hladan.

— To je vjerojatno sluga, — umiješa se Holmes. — Doktore, — dodao je okrenuvši se Freudu — najbolje je da ovdje ostavite poruku da pošalju po policiju. Bit će nam potrebna prije nego ovaj posao bude završen. Recite im da je jedna žena oteta iz ove bolnice i dajte im adresu u Wallenstein Strasse. Mi sad idemo tamo.

Freud kimnu glavom, i upravo se spremao da to ponovi vrataru, kad se napokon smilovala Sudbina u liku doktora Schultza, koji je brzim korakom dolazio prema nama.

— Ah, doktore Freud, — počne on poučno — spremam se da porazgovaram s vama...

— I ja s vama — prekinuo ga je Freud, rekavši mu što se desilo, izostavivši po Holmesovu savjetu neke od nevjerojatnih, ali bitnih pojedinosti. Barunicu je identificirao kao služavku i rekao da je kidnapirana.

— Pošaljite policiju što prije možete — zamolio je uplašenog kirurga, napisavši Von Leinsdorfovu adresu na rub vratareva registra.

Bez čekanja na odgovor odjurili smo sva trojica do fijakera i uskočili.

— Wallenstein Strasse broj sedamdesetšest! — povikao je Holmes — i žurite ako vam je stalo do života!

Čovjek je promrmlijao nešto o tome kako treba voziti umjerenom brzinom ako cijeni svoj život, ali je zategao uzde i mi smo ponovno pojurili. Da je bilo prostora, Holmes bi hodao gore-dolje po fijakeru, ovako mu nije preostajalo ništa drugo nego da grize zglobove na prstima.

— Imate li svoj pištolj? — upitao me. Odgovorio sam da sam se sjetio staviti ga u džep kaputa kad smo izlazili. S odobravanjem je kimnuo glavom. — Naravno, on nije računao s idejama doktora Freuda, što znači da se osjeća siguran. Pretpostavlja da mi vjerujemo kako će ubiti ženu čim mu se pruži prilika i riješiti se tijela čim bude mogao. On možda i ne sumnja da ga gonimo... — Ali nije zvučao uvjerenost i glas mu se izgubio, dok je zglavke opet pritisnuo uza zube.

— Zar će biti tako glup? — upitao sam se, nastavljajući njegovu misao. — Ne vjerujem da ćemo je naći u vili.

— Bojim se da nećemo, — priznao je nerado — ali kamo, kamo će je odvesti? — Trenutak je šutke razmišljao. — On zna da će doći do uzbune, bez obzira hoćemo li njega izravno goniti ili ne, toliko je sigurno. Bit će ispitivan, ako... — Opet je zastao, i ja sam iz prethodnih iskustava znao da se sada

pokušava uživjeti u ulogu lukavog mladog baruna, i služeći se opisom njegova karaktera, koji je tako umješno izveo doktor Freud, odlučiti koji će biti sljedeći potez toga suludog plemića.

Dojurili smo do vile broj 76 u Wallenstein Strasse, dok su naši konji bili prekriveni pjenom, i ondje zatekli odred bečke policije kako besciljno luta naokolo. Doktor Schultz im je telefonirao i oni su stigli motornim čamcem. Zapovijedao im je visok, uspravan oficir, vrlo svijetle kose i živih plavih očiju. Kad smo se iskrcali, brzo nam je prišao i ukočeno pozdravivši obratio se mom prijatelju.

— Herr Holmes? Mi smo upravo stigli, ali kuća je zatvorena i čini se da unutra nema nikoga. — Njegov je engleski bio pažljivo naučen ali upotrebljiv.

— Kao što sam i pretpostavljao — odgovorio je detektiv neutješno uzdahnuvši. — Stigli smo prekasno. — Osvrnuo se razdraženo oko sebe.

— Nadam se da se to ne odnosi na nas — rekao je narednik zabrinuto. — Stigli smo ovamo čim smo primili obavijest.

— Ne, ne, pogreška nije vaša, premda su vaši ljudi prilično uništili okolinu. Kao da je preko nje projurio odred konjice. Ipak, možemo pogledati. — Počeo se penjati uz brežuljak prema kući, dok ga je žustri narednik slijedio u stopu.

— Herr Holmes, vaša nam je reputacija dobro poznata i prefekt mi je naredio da vam stavim na raspolaganje svoje ljude.

— Zaista? — zaustavi se Holmes, ugodno iznenađenje. — Šteta što u Scotland Yardu ne dijele mišljenja vašeg prefekta — dodao je i nastavio koračati, očiju uprtih u blatno tlo pred sobom. Čuo sam ga kako je promrmlijao da je šteta što nitko nije prorok u domovini.

Freud je htio poći za njim, ali sam ga ja zaustavio rukom, rekavši da bi u ovaj trenutak samo smetali Holmesu. Kimnuo je i ostao gdje je i bio.

Holmesov se pregled kuće ograničio na brzo pregledavanje prostora ispred porte cochere, za vrijeme kojeg je trčao naprijed-natrag, ponekad uokolo, povremeno tiho uzvikujući iz zadovoljstva, radoznalosti ili nezadovoljstva. U takvim je trenucima njegova sličnost s lovačkim psom bila neobično izražena: oštre crte lica, orlovski nos, naprijed ispruženo tijelo i oklijevajući hod, sve je to podsjećalo na psa koji se nalazi na tragu divljači. Da nije bilo povećala koje je sada bio izvadio i pomoću njega ispitivao tlo, sigurno bi me podsjećao na Tobyja kako zabrinuto njuška naokolo tražeći trag.

Doktor Freud, narednik i policajci promatrali su ovu predstavu s različitim stupnjem nevjerice na licima; Freud udubivši se u Holmesove postupke, što je i

dosad bilo karakteristično za njega; narednik sa sumnjičavim profesionalnim zanimanjem, kao čovjek koji želi naučiti od učitelja, ali ne može sasvim povjerovati da ovakvo bizarno ponašanje ima ikakvu drugu svrhu osim da zadivi promatrače; njegovi potčinjeni s otvorenim smiješkom skepse. Ako su i bili čuli za Holmesa, to je bilo iz prepričavanja i ova im demonstracija nije baš ništa govorila. Sumnjali su da je to obično prenavijanje. Ja sam im mogao reći da nije o tome riječ! da se Holmes zna u nekim prilikama ponašati veoma izvještačeno, ali da ovo nije jedna od takvih prilika.

Iznenada je stao, a tijelo mu je zadrhtalo zbog nečega na zemlji. Bacio se na tlo licem prema dolje i ostao tako nekoliko trenutaka, a onda ustao i brzo sišao s brežuljka.

— Postoje sigurni dokazi da su je stavili u veliki brodski kovčeg i da je na taj način iznose iz zemlje.

Narednik je bio odviše zapanjen da bi mogao govoriti, tako su ga zaprepastile Holmesove metode, ali ja, koji sam bio bolje upućen u njihovu točnost, nisam sumnjao.

— Ali Holmesu, kamo je odvodi?

— Kamo? — Razmišljao je trenutak, a onda pucnuo prstima. — Pa u Bavarsku, naravno! Kad jednom prijeđe granicu siguran je kao i car u Schonbrunnu.

Dovraga! — Ovo posljednje odnosilo se na izmorene konje našeg fijakera.

— Hajde, Watsone! — pozvao je trčeći niz ulicu. Moramo naći drugo prijevozno sredstvo do najbliže stanice!

Freud, narednik i ja slijedili smo ga, praćeni zbunjenim policajcima, kroz ulazna vrata na mirnu ulicu.

Gotovo smo se sudarili s njim na uglu iza vrata, jer je naglo zastao, dok mu je kaput lepršao oko tijela. Na udaljenijem kraju ulice, ulazeći u nju odgovarajućim korakom, vidlo se raskošan sprovod — mrtvačka kola, konji, kočije i mnogo ožalošćenih koji su išli pješice, svi odjeveni u duboku crninu. Očito, pogreb nekog plemića ili bogatog trgovca doveo je do ove pretjerane parade, no Holmesove su oči zasvijetlile kad je ugledao tužan prizor i on je pojurio naprijed.

— Holmesu!

Nije obraćao pažnju na nas. S policajcima, doktorom Freudom i sa mnom pojurio je prema golemoj crnoj kočiji koja je bila neposredno iza mrtvačkih kola. U njoj su sigurno sjedili ožalošćeni rođaci preminulog, vojvode i markize svi od reda, ali Holmes nije oklijevao: bacio se na kočijaševo sjedište, oteo zapanjenom kočijašu uzde, skrenuvši kočiju sa njena mjesta u povorci i mašući bičem.

— Watsone!

Kočija je dogrmjela do nas i Holmes mi je domahnuo da se popnem. Dok je jurila kraj nas, Freud, snažni narednik i ja, svi smo se nekako uspjeli ubaciti.

Teško je opisati izraze iznenađenja i straha na licima osoba unutar kočije. -Bilo ih je četvoro, svi odjeveni u duboku crninu: krupan gospodin rumena lica i bijelih zalistaka, staromodno velikih, bespomoćno je mrmlija; mlada djevojka od kojih šesnaest godina, lica djelomično prekrivena velom, zurila je u nas očiju raširenih od čuđenja; starija dama, slično odjevena i također krupna, bila je tako okupirana svojom žalošću, da mislim nije ni primijetila našu prisutnost, nego je nastavila roniti obilne suze u sićušnu crnim obrubljenu maramicu. Do nje, pokušavajući je utješiti i istodobno shvatiti našu prisutnost, bio je mladić kojega sam svrstao kao nećaka ili sina. Bio je rastrgan između sinovske dužnosti i zabrinutosti, tako da je njegova djelotvornost, bilo kao protivnika, bilo kao tješitelja, bila u najmanju ruku problematična.

Sve sam ovo sagledao u samo djeliću vremena koje je potrebno da se to opiše. Bio sam zaokupljen otvaranjem vrata i dodavanjem svog pištolja Holmesu, da bi spriječio kočijasa da pokuša nešto protiv nas.

Narednik je uskočio s druge strane i držao svoj pištolj u spremnosti, iako nitko od putnika nije

izgledao sklon da se umiješa, niti su reagirali kad im je on svojim na j službeni j im tonom objasnio da je riječ o hitnom slučaju i da se ne trebaju plašiti. Bez sumnje im se ova izjava učinila proturiječna.

Kako u kočiji više nije bilo mjesta, doktor Freud je bio prisiljen da stoji na nogostupu i da se drži za prozor, dok mu je kosa vijorila na vjetru.

Ostali policajci i povorka ožalošćenih ostali su nepovratno za nama.

— Gdje je najbliži kolodvor? — povikao je Holmes dolje k naredniku.

— Vlak za Munchen ide samo sa...

— Neka vrag nosi vlak za Munchen. Najbliža stanica, čovječe!

Narednik je izviknuo upute koja su nas trebale dovesti do Heiligenstadt Bahnhofs, i mogao sam čuti kako Holmes ponovno pucketa bičem dok smo pojurili u tom smjeru.

Osim galopa konja, škripanja uzdi i jecanja starije dame, nije se čulo ništa. Narednik, koji je pogledom prelazio po unutrašnjosti kočije, gurnuo me i pokazao glavom prema vratima na kojima je bio komplicirani grb.

— Nadam se da Herr Holmes zna što radi — tiho je napomenuo.

— I ja — bio je Freudov jedini komentar. Glava mu je virila kroz prozor i grb preko puta je privukao i njegovu pozornost.

— Ne brinite se — odgovorio sam, ali mi se ta sugestija učinila idiotskom s obzirom na prilike, i bilo mi je žao što sam je izgovorio.

Nakon što smo opet prešli kanal, kočija je napravila oštar zaokret udesno, gotovo — činilo mi se — odižući dva svoja kotača od tla. Kad je ponovno zadobila ravnotežu, ugledao sam s lijeve strane željezničke tračnice i zaključio da idemo prema kolodvoru.

To se pokazalo točno. Poslije nekoliko minuta kočija se naglo zaustavila i, prije nego smo mi sišli, Holmes je već bio na zemlji i jurio je zgradi stanice. Dok smo ispadali iz kočije, narednik se opet ispričao putnicima što smo ih prekinuli u njihovoj žalosti i čak im oštro salutirao, iskazujući poštovanje njihovu rangu.

Dostigli smo Holmesa koji je već uzbuđeno razgovarao sa šefom stanice, nakon što je saznao da je barun von Leinsdorf prije tri sata naručio specijalni vlak.

— I mi ćemo naručiti specijalni vlak — izvijestio ga je Holmes, ali je čovjek objasnio da je potrebno nekoliko sati da se oslobode tračnice i da se sastavi takav vlak. Barun je očigledno svoj naručio onog trenutka kad smo otišli u podne iz njegove kuće.

Holmes je slušao jednim uhom kako je dobričina nabrajao poteškoće, dok su mu oči lutale po

peronima i na kraju se spustile na lokomotivu sa jednim prikačenim vagonom, iz koje je već išla para.

— Prema tome, shvaćate, mein Herr ...

— Bojim se da nemam vremena za diskusiju — prekinuo ga je Holmes, izvadiвши moj pištolj i pokazavši mu ga. — Uzet ćemo onaj vlak ondje, ako nemate ništa protiv. — Pokazao je pištoljem u pravcu lokomotive.

Čovjek je bio suviše zapanjen da reagira, ali se činilo da narednik, hvatajući dah, misli kako su stvari otišle predaleko.

— Znae, ovaj... — počeo je, ali moj prijatelj nije bio raspoložen za razgovor.

— Brzo ja vite na granicu — naredio je. — Recite im da po svaku cijenu zaustave vlak. Neka upotrijebe kakav god izgovor i neka pretraže kovčege. Kovčege! Požurite, čovječe, svaki je trenutak dragocjen. Život jedne žene i tok historije ovise o vašoj brzini!

Narednik nije bio izvježban tako da se zna usprotiviti tako odrješito izrečenim zapovijedima, pa je odjurio da ih bez protivljenja izvrši.

— Budite ljubazni pa pođite s nama — rekao je Holmes šefu stanice, i taj je nesretnik učinio kako mu je rečeno, slegnuvši ramenima. Vlakovođa je podešavao ventile kad smo se približili, ali mu je uskoro sve bilo objašnjeno. Podigao je obrve kad mu

je šef stanice rekao da je njegov mali vlak sada specijalni, ali se šutke pripremio da iziđe iz stanice.

— Kamo idemo? — upitao je, vidjevši da se šef stanice ne sprema sići s vlaka.

— Munchen — rekao mu je Holmes, pokazujući pištolj. — Doktore, — okrenuo se Freudu prije nego je vlakovođa mogao odgovoriti — nema potrebe da vi idete s nama. Biste li radije ostali?

Sigmund Freud se tužno osmjehnuo i odmahnuo glavom.

— Previše sam se upleo u ovu stvar a da bih je sad ispustio iz vida, — odgovorio je, hrabar kakav je bio — a i ja imam svoj vlastiti obračun s barunom. Osim toga ta žena je moja pacijentica.

— Odlično. Sada ...

— Ali nemamo dovoljno goriva do Munichena! — pobunio se vlakovođa, sporo reagirajući na pištolj i na naš cilj — a i skretnice su krivo postavljene!

— Prvu ćemo zapreku prebroditi kad na to budemo prisiljeni — odgovorio sam ja. — Što se druge tiče, mijenjat ćemo skretnice uz put.

— Nikad neću spoznati vaše granice, Watsone. — Holmes se blijedo nasmiješio. — Dakle idemo, punom brzinom, imajte to na umu.

Vlakovođa i šef stanice su se bespomoćno pogledali. Šef stanice je rezignirano kimnuo glavom, vlakovođa je pesimistički uzdahnuo, pokrenuo lokomotivu i već smo bili na putu.

PROGON!

Naravno, bilo je nemoguće krenuti punom brzinom — bar ne iz Beča. Bilo je previše skretnica koje je trebalo promijeniti, a pruga koja je zaobilazila gradska predgrađa sa sjeverozapadne strane nije bila pravljena za brzi promet. Prvih pola sata je bilo potpuno izbezumljujuće, zbog toga, što smo doktor Freud i ja svaki čas morali iskakati iz lokomotive i mijenjati neprekidan niz skretnica po uputama vlakovođe, dok je Holmes, držeći moj pištolj, pazio da se ni vlakovođa ni šef stanice ne usprotive našim planovima.

Noć se brzo spuštala, što je našu zadaću činilo još težom. Skretnice je bilo teško vidjeti i, što je još gore, morali smo ih nanovo mijenjati kad bi vlak prošao, da se nakon našeg prolaska ne bi desila nesreća.

Bilo bi doista ironično, kao što je Holmes istakao, kad bi naši napori da spasimo život jednoj ženi izazvali smrt stotina ljudi.

Osim toga, skretnice su bile krute i bila su potrebna dvojica — na nekima od njih — da ih okrenu. Bio sam zahvalan što je Freud odlučio da pođe s nama. Bez njega bi se naša situacija pokazala nemogućom.

Polako smo prošli pored Hermalser parka, koji u to doba nisam mogao vidjeti, i krenuli prema jugu, gdje smo se spojili na glavnu prugu koja je išla na zapad od velikog kolodvora na koji smo Holmes i ja bili stigli u ovaj grad, činilo mi se prije tisuću godina. Skretnice

su bile bezbrojne pa smo se Freud i ja već ozbiljno znojili kad smo izmijenili posljednju i kad je vlak zaista počeo dobivati brzinu dok smo jurili kroz noć.

Do tada je Holmes uspio vlakovođi i šefu stanice objasniti situaciju i njihov se stav znatno promijenio. Umjesto da rade pod prijetnjom pištolja — koji je Holmes ipak zadržao u džepu, za slučaj da se njihovi osjećaji opet promijene — oni su ponudili da pomognu koliko budu mogli.

Noćni je zrak bio hladan dok smo jurili, ali je bilo posla koji je trebalo oba vi jati« i to nam je pomagalo da se ne smrznemo. Oni koji to nikad nisu radili, ne mogu zamisliti kako je iscrpljujuće bacanje ugljena lopatom. Međutim, ako smo htjeli održati brzinu potrebnu za dostizanje barunova vlaka, bilo je potrebno neprestano puniti ložište lokomotive.

I doista smo ga punili! Dok su u mraku promicali gradovi i polja, Freud i ja smo ubacivali ugljen kao da nam o tome ovisi život. Ja sam prvi šuštao. Rana na nozi mi je postajala sve bolni ja dok smo Freud i ja iskakali iz lokomotive da okrenemo skretnice. U to vrijeme, onako uzbuđen i premoren, nisam to bio primijetio, ali mi je sada noga pulsirala uznemirujuće pravilno. Bio sam i previše svjestan metka koji ju je prostrijelio prije tako mnogo godina, za vrijeme moje službe u Afganistanu, kad sam pogođen u bici kod Maiwanda.

Radio sam sve do Neulengbacha, gdje sam morao prestati i gdje je Holmes preuzeo posao. Predao mi je oružje i ja sam se skljkao na pod lokomotive, naslonivši se na željeznu ogradu, držeći se za nogu i pazeći da mi pištolj bude na dohvat ruke. Sad sam osjećao ledeni noćni vjetar i počeo drhturiti, iako sam stisnuo zube i odlučio da to ne spominjem. Moji su prijatelji i bez toga imali pune ruke posla.

Holmes me je ipak primijetio dok se okretao od ložišta s praznom lopatom. Bez riječi je bacio alatku, skinuo kaput i prebacio ga preko mene. Nije bilo vremena za velike riječi. Samo su mi oči zatreptale u znak zahvalnosti kad me je potapšao po ramenu i vratio se na posao.

Bio je to prizor koji neću tako brzo zaboraviti — najveći detektiv na svijetu i osnivač grane medicine danas poznate kao psihoanaliza, jedan uz drugoga u košuljama, ubacuju ugljen u tu peć kao da je upravo to posao za koji su rođeni.

Freud je, međutim, sve brže gubio snagu. Bio je obavio posla koliko i ja, a premda nije imao ranu koja bi mu smetala, ipak je bilo vidljivo da nije navikao na ovu vrst napora.

Holmes je primijetio njegovu muku i naredio mu da prestane, govoreći šefu stanice da ćemo biti vrlo zahvalni ako bude preuzeo doktorovo mjesto. Čovjek je odgovorio da će mu to biti drago i posegao za lopatom. (Da prostor nije bio tako stiješnjen, on bi

nam bez sumnje bio pomogao i prije, ali bilo je prostora za najviše dvojicu.)

Freud je odbio da preda lopatu, tvrdeći da još može raditi, ali je Holmes inzistirao, ističući da ako se sad ne odmori kasnije neće moći nikoga zamijeniti. Ova je prepirka potrajala dok smo prolazili kroz Boheimkirchen, čiji sam natpis slučajno opazio, no ipak je doktor nakon nekog vremena popustio i prepustio lopatu šefu stanice koji se žustro dao na rad.

Freud je s uzdahom obukao kaput i sjeo na pod preko puta mene.

— Cigaru? — doviknuo je.

Pružio mi je jednu i ja sam je primio sa zahvalnošću. Freud je pušio izvrsne cigare, a pušio ih je bez prekida, slično kao što je Holmes pušio lulu, iako je kao što sam već rekao, Holmes bio prilično nemaran u pogledu svog duhana — što je dovelo do predvidljivih posljedica po čulo mirisa.

Freud i ja smo šutke pušili. Holmes i šef stanice su nastavljali ubacivati ugljen u ložište, dok je vlakovođa pazio na ventile, regulatore i prugu ispred nas, a zabrinuto lice mu je svjedočilo o neslaganju s načinom na koji se postupa s njegovom lokomotivom. U jednom se trenutku okrenuo nakon kratkog pregleda ventila i pozvao ložače da uspore tempo.

— Rasprsnut će se ako ne usporite! — pobunio se nadglasavajući buku.

— Neće! — odvratio je ljutite šef stanice. — Ne slušajte ga, Herr Holmes. Vozio sam ove strojeve dok je on bio u pelenama. Rasprsnuti, zaista! — opsovao je bacajući punu lopatu ugljena u utrobu peći. — Pa ovu je lokomotivu napravio Von Leinsdorf, a tko je ikad čuo da se neki njegov stroj rasprsnuo? Ha! Ne obraćajte pažnju na njega, Herr Holmes. To je mlada generacija, bez hrabrosti, bez odvažnosti i bez poštovanja prema starijima! — zaključio je pokazujući rukom prema uplašenom vlakovođi.

— Trenutak — prekinuo je Holmes. — Hoćete li reći da je ovaj stroj proizveden u tvornici baruna von Leinsdorfa?

— Da, gospodine. Da. Vidite li pločicu? — Ubacio je još jednu lopatu u vatru koja je bijelo plamtjela kroz vratašca i davala nešto dobrodošle topline nama u kabini, a onda svojom čađavom maramicom obrisao prijavštinom prekrivenu pločicu nad mojom glavom.

— Vidite? — zaurkao je.

Holmes je radoznalo gledao pločicu i povukao se s osmijehom na licu.

— Ironija, moj prijatelju. Ironija. Hajde, na posao!

I tako smo nastavili tutnjati kroz noć. Šef stanice nas je obavijestio da se barunov vlak sastoji od tri vagona, za razliku od našeg jednog, i da njegova

lokomotiva nije tako velika ni jaka kao naša. Ovo nam je popravilo raspoloženje dok smo prošlišali kroz St. Polten i Melk, brzinom koju se nisam usuđivao ni pogađati.

— Moramo donijeti odluku — po vikao je šef stanice kroz buku stroja, dok smo za sobom ostavljali Melk.
— Želite li ići kroz Linz ili ne?

— Kakve su nam druge mogućnosti? — upitao je Holmes vičući šefu stanice na uho.

— Pa ako idete preko Linza, idete kraćim putem za Salzburg — objasnio nam je taj poštenjak, stavivši ruke oko ustiju da bismo ga čuli ali Linz će nas sam po sebi usporiti. Ima puno skretnica koje treba izmijeniti. Ako idemo prema jugu, prolazimo Amstetten i Steyr, ali ondje je lakše, ima manje skretnica i manje ljudi oko pruge koji nas mogu vidjeti dok ih mijenjamo. Ali morate se odlučiti prije nego stignemo do Pochlarna. Osim toga, pruga možda nije tako dobra na jugu — dodao je prisjetivši se.

— Ali je upotrebljiva?

Šef stanice se okrenuo vlakovođi, koji je slegnuo ramenima i potvrdio. Holmes je pogledao-dolje na Freuda i mene, a lice mu je bilo upitno.

— Kako znamo da barun prolazi kroz Salzburg? — upitao je Freud. — Možda ide preko Braunaua.

— Ne, u to sam siguran — odgovorio je šef stanice.
— Kad se naručuje specijalni vlak, pruga i skretnice

se najavljuju telegramom, prije vlaka. Osobno sam raščistio prugu za baruna i znam koji je put izabrao.

— To je zaista bio slučaj — prekinu ga Holmes. — Što vi preporučujete?

Šef stanice se na tren zamislio, povlačeći brk i prljajući ga ugljenom prašinom.

— Idite na jug.

— Vrlo dobro.

I tako smo usporili kod maloga gradića Pochlarna, a Holmes je sam sišao i promijenio skretnice.

Doktor Freud i ja smo se sada bili odmorili i mogli smo opet početi raditi, što smo i učinili dok smo jurili prema Amstettenu. U to sam vrijeme primijetio da naša zaliha ugljena brzo nestaje, što sam saopćio Holmesu kad sam se okrenuo od peći, dok je Freud u tenderu strugao ostatke ugljena. Kimnuo je glavom, ali nije ništa rekao dok je zaklanjao šibicu od vjetra želeći upaliti lulu.

— Koliko nam je ostalo? — upitao je šefa stanice kad je to obavio. Čovjek je pogledao u tender, a zatim provjerio ventile nad kojima je bdio vlakovođa.

— Ako dospijemo do Steyra bit ćemo sretni.

Holmes je opet kimnuo glavom, digao se na noge i, držeći se za željezne šipke, prebacio se s vanjske strane lokomotive, prema onom jedinom vagonu koji smo vukli za sobom. Prestao sam s ubacivanjem ugljena i nehotice zadržao dah, moleći se da zbog

brzine ne izgubi zahvat i ne bude bačen dolje. Kaput, koji je bio obukao, nadimao se kao jedro, a vjetar je bio tako snažan da mu je odnio kapu s naušnjacima.

Nestao je neko vrijeme, a ja sam se vratio poslu uz Freuda, ali me je njegova produljena odsutnost brinula. Baš sam to htio reći doktoru, kad se Holmes uspeo u kabinu sa stražnje strane, bacajući na pod hrpu zavjesa i ostalog zapaljivog materijala iz vagona.

— Upotrijebite ih — uputio nas je. Vraćam se s još toga. — Rekavši to, ponovno se spustio iz kabine.

Moglo bi biti poučno — i čak zabavno — do pojedinosti opisati način na koji smo rastavili taj nesretni vagon, komad po komad, klupu po klupu, prozorski okvir po prozorski okvir, vrata po vrata. Kažem da bi moglo biti poučno, ali ovaj trenutak nije baš prikladan za takvu digresiju.

Neka bude dovoljno što ću reći da smo se svi izmijenili, osim vlakovođe koji je odbio suradnju, rekavši sumorno da uništavamo vlasništvo željeznice. Šef stanice ga je podario psovkom na njemačkom jeziku, kojoj značenje nisam mogao odgonetnuti, osim da je na neki način bila u vezi s majkom i da je zvučala vrlo djelotvorno, a onda uzeo sjekiru iz njene udubine pored pločice i otišao da sam radi na vagonu, dajući dobar primjer.

Dok smo jurili kroz noć u suludoj trci, taj je vagon nestajao pod našim naporima, ali nismo usporili.

Zastali smo samo da promijenimo skretnice da bismo zadržali naš zaobilazni pravac, i jednom, oko pet, na inzistiranje vlakovođe, u Ebensee da uzmemo vodu. Ova je operacija potrajala nekoliko minuta i dobar je dio pare izletio u ranu zoru uz pravi vatromet varnica, ali je vlakovođa bio mnogo smireniji što je to obavio, i mi smo ponovno pojurili, zadovoljivši se objašnjenjem šefa stanice da je barun najvjerojatnije naišao na teže prepreke na velikoj stanici u Linzu.

Svjetlo se probijalo kroz tamno nebo i osvjetljavalo nam put crvenim i narančastim prugama, kad smo promijenili posljednji par skretnica u Bad Ischlu, gdje su željeznički čuvari zurili zapanjeno u nas, a onda pojurili za nama vičući. Naginjući se iz kabine mogao sam ih vidjeti kako trče na sve strane poput sitnih mrava.

— Telegrafirat će naprijed — prorekao sam. Šef stanice je duboko kimnuo glavom i podigao ruke u znak nemoći.

— Moramo riskirati — odlučio je Holmes. — Nema drugog izlaza. Ne smanjujte brzinu, vlakovođo!

Jurili smo naprijed, dok se sunce dizalo iza nas, a neka ljupka jezera se svjetlucala pod ranim zrakama s naše desne strane. Doista, premda nismo imali vremena da mu se divimo, krajolik je bio jednako veličanstven kao i kad smo ovuda prolazili na putu za Beč.

Sada, međutim, umjesto da lagodno sjedim u udobnom kupeu i filozofiram gledajući kroz prozor na snijegom pokrivenne vrhunce, upravo sam uništavao sličan prozor, dok je Holmes s drugim alatom koji je našao u lokomotivi stajao na krovu vagona i rastavljao ga, bacajući komad po komad na hrpu, kroz otvor koji je u tu svrhu bio napravio. Ondje ga je doktor Freud skupljao i bacao na prostor ispred ložišta, gdje ga je šef stanice predavao vatri.

Salzburg se pojavio na vidiku, i ja sam dodavao svoje dijelove prozora hrpi otpadaka u hodniku, kad su nas uzvici vlakovođe i šefa stanice privukli u prednji dio vagona.

Čudo nad čudima! Manje od tri milje pred nama, koliko sam mogao procijeniti, nalazio se vlak, s lokomotivom, vagončićem za ugljen i tri vagona.

Evo ih! — zadovoljno uzviknu Holmes dok su mu se oči sjajile. — Berger, vi ste genije! — Oduševljeno je zagrlio zapanjenog šefa stanice, a onda se zaustavio da pogleda vlak pred nama, koji je skrenuo prema Salzburgu. Ako su barun i njegova pratnja primijetili naš vlak, ili posumnjali da nešto nije u redu, nisu to ni na kakav način pokazali. Nakon jedne milje bili smo prisiljeni zastati i promijeniti posljednji par skretnica, da bismo pojurili ravno za barunovim vlakom.

ŠTO SE ZATIM DOGODILO

— Sada moramo iskoristiti i posljednji dašak pare, — zapovjedio je Sherlock Holmes, stavljajući ruke oko ustiju da bismo ga mogli čuti — i ne brinite za skretnice. One su već podešene da propuste barunov vlak, koji moramo dostići prije nego što stignu do granice kod Salzacha.

Dotad smo bili iscrpljeni, svaki od nas na rubu sloma, ali smo sada, podstaknuti time što smo ugledali našu metu, učinili kako je Holmes zatražio i sumanuto prionuli na posao, braneći vatru do usijanja dijelovima nekad ponositog vagona. Kad smo ušli u Salzburg, tračnice su se pred nama počele razilaziti u labirint kompleksan kao ljudski krvotok. Ako je samo jedna skretnica vraćena u prvobitni položaj, mi smo mrtvi, pa je vlakovođa potpuno izgubio živce. Njegovo je mjesto odmah preuzeo živahni šef stanice, a uplašeni se čovjek zadovoljio time da ubacuje komadiće drveta u peć, ne usuđujući se pogledati prema naprijed.

Još jedanput smo se približili barunovu vlaku, i Holmes je opalio metak u zrak da privuče njihovu pažnju. Bio je to nepotreban potez, jer su nas već bili primijetili. Mogao sam vidjeti dvije glave kako vire iz lokomotive i gledaju prema nama, a trenutak zatim barunov je vlak povećao brzinu.

Grad Salzburg je projurio mimo nas omamljujućom brzinom. Zaključio sam — kao i vlakovođa — da se

ne isplati gledati previše pomno na tračnice. Ipak, bilo je nemoguće ne vidjeti kako se kolodvor obrušava na nas dok smo jurili kroza nj, i začuđene poglede na licima ljudi. Barunov je vlak vozio mnogo većom brzinom nego što je bilo dopušteno staničnim propisima, no vidjeti drugi vlak koji ga slijedi isto tako brzo — bilo je toliko nevjerojatno koliko i opasno! Nejasno sam bio svjestan zviždaljki (jedna je od njih bila naša, a upotrijebio ju je Berger) i ljudi kako viču za nama.

Kad je prošao kroz postaju bilo je potrebno još samo nekoliko trenutaka pa da barunov vlak prijeđe rijeku Salzach i uđe u Bavarsku. Zaboravljajući na sve drugo, rastavili smo ostatak vagona brže nego što bi itko mislio da je moguće.

— Spustili su rampe! — povikao je Freud, pokazujući prema naprijed prema granici, kroz koju je barunov vlak upravo bio projurio.

— Probijte ih — naredio je Sherlock Holmes, što smo i učinili, bacajući mlaz iverja na sve strane.

Sad već u Bavarskoj, naša je lokomotiva pokazala što vrijedi i mi smo se ozbiljno približili specijalnom vlaku. U trenucima za predah mogli smo vidjeti kako nam netko prijete stisnutom pesnicom, a trenutak potom začuli smo pucnjeve.

— Lezite! — zapovjedio je Holmes, i mi smo pali na pod kabine — svi osim ludog vlakovođe, koji je izabrao baš taj trenutak da se dignu i vidi što se

dogaća, i tako zaradio metak u rame. Zavrtio se unatrag kao lutka na koncu i zakotrljao se po podu. Holmes mi je pokretom pokazao na nj, dok su on i Freud otišli po još goriva. Otpuzao sam do sirotog ćovjeka i ustanovio da rana nije opasna, iako bolna. Zaustavio sam mu krv i previo ranu onim što sam imao na raspolaganju u svojoj torbi, ali vađenje metka u ovoj situaciji nije bilo izvodivo. Naša je lokomotiva podrhtavala kao da ima groznicu, a svi moji skalpeli bili su nepopravljivo istupljeni kad sam ih upotrijebio da rasijećem tkaninu na sjedištima.

Freud i Holmes se vratiše s posljednjim tovarom improviziranoga goriva iz vagona i baciše ga na vatru, rekavši da od vagona nije preostalo više ništa što bi se moglo ložit. Bilo je to sad ili nikad. Ako se naša vatra ugasi, što se moralo dogoditi, igra je izgubljena.

— Odvojite platformu — predložio je šef stanice. — Dobit ćemo na brzini.

Holmes je kimnuo i poveo me sa sobom, dajući znak Freudu da pazi na vlakovođu. Popeli smo se kroz prazni vagončić za ugljen i stali nad golim spojnicama što su povezivale ostatke vagona, dok je tlo jurilo pod nama užasnom brzinom. Holmes je opkoraćio goleme ćelićne kandže, dok sam ja legao na trbuh i držao ga ćvrsto oko pojasa.

Prvo je bacio teške lance za slučaj nuđe, a onda počeo odvrtati klinove koji su spajali vagon s

tenderom. Zbog velike brzine i buke bilo je teško raditi, što sam mogao vidjeti po tome kako su mu se grudi nadimale. Sa svog mjesta nisam mogao vidjeti što radi i ruke su me počinjale boljeti zbog napora da održim njegov nesigurni položaj, kad se vagon naglo otkvaćio a brzina povećala. Da ga nisam čvrsto držao, Holmes bi se strmoglavio u brzu smrt.

Kako su stvari stajale, ja sam ga čvrsto držao i polako ga dovukao do ruba teretnog vagončića, što se činilo da traje čitavu vječnost i što ne bih rado opet učinio. Kad se našao na sigurnom, Holmes je s mukom kimnuo glavom i nagnuo se naprijed da dođe do daha.

— Nikad im nemojte dopustiti da kažu da ste moj Boswell, Watson — rekao je hvatajući dah. — Nikad im to nemojte dopustiti.

Nasmiješio sam se i pošao za njim dok smo se posljednji put penjali preko teretnog vagončića, pazeći prilikom prelaska po krovu, jer je netko i dalje pucao u našem smjeru, iako je na toj udaljenosti i pri toj brzini metak koji je pogodio vlakovođu doista imao posebnu sreću.

Uspjeli smo se vratiti u kabinu i pogledali smo naprijed. Više nije moglo biti sumnje, pristizali smo barunov vlak. Predložio sam da otkačimo i teretni vagončić, ali je Berger upozorio da bi to pri ovolikoj brzini bilo opasno, jer nam on služi kao balast.

Ipak, bili smo spalili i posljednji ostatak gorivog materijala koji nam je bio na raspolaganju; otkačili smo naš jedini vagon. Više se nije imalo što napraviti. Ako sad ne dostignemo taj vlak, svi su naši naponi uzaludni. Zadrhtao sam na pomisao o međunarodnim posljedicama prolaza kroz granične rampe, a da i ne spominjem način na koji smo pogazili sve željezničke propise. Doista, uništili smo vlasništvo željeznice!

Baš dok sam gledao, igla na brojilu pala je ispod svoga do tada stalnog položaja (nekoliko stupnjeva nadesno od crveno označene zone opasnosti), i Holmes je dao oduška uzdahu koji se čuo i pored grmljavine klipova i ložišta.

— Izgubili smo — rekao je.

Tako bi se i dogodilo da barun nije, u svojoj želji da pobjegne, napravio fatalnu pogrešku. Spremao sam se dati lažno optimističan odgovor, kad sam odjednom opazio da se posljednji vagon barunova vlaka približava velikom brzinom.

— Holmes! — pokazao sam. — Otpustili su jedan od svojih vagona! Berger je gotovo u isti tren vidio što se događa i zategao kočnice što je jače mogao. Osjetio sam kako se kotači zaustavljaju pod nama, dok su varnice frcale na sve strane a mi pokušavali izbjeći sudar. Dvadeset beskrajnih sekundi škripeći smo klizili niz tračnice, a da nam se brzina nije vidno smanjivala, sve bliže otkopčanom vagonu. Svi su se

spremili na udarac, Freud je pridržavao ranjenog vlakovođu, no u posljednjem smo trenutku shvatili da se ipak nećemo sudariti. Barun je otpustio vagon na nizbrdici, i kako ga je lokomotiva dotad vukla velikom brzinom, vozilo je podleglo neizbježnoj sili inercije, pa je sad jurilo pred nama prilično brzo, iako zapravo dovoljno polako da nas šatre, da Berger nije onako brzo reagirao.

Vidjevši što se događa, Holmes je odbacio kaput i pošao oko kabine prema prednjem dijelu lokomotive.

— Otvorite! — viknuo je. — Možemo ga spojiti na nas!

Berger je na trenutak oklijevao zbog smjelosti ovoga plana, a onda kimnuo glavom i otvorio upusni priklopac. Šipke koje su bile postavljene uzduž kotla bile su prevruće da bi ih se moglo držati, što sam vidio po tome što je Holmes morao skinuti svoj sako i njime zaštititi ruke dok se vukao uzduž lokomotive.

Freud, Berger, vlakovođa (koji je bio ustao) i ja gledali smo bez daha kako Holmes polako napreduje prema prednjem dijelu lokomotive, dok se barunov odbačeni vagon ponovno približava.

Berger je srećom bio pravi majstor svog zanata i spojio se s vagonom vrlo nježno, koliko se moglo očekivati s obzirom na brzinu kojom su se kretala oba vozila. Bio je to kratak udarac, ali ni lokomotiva ni vagon nisu iskočili iz tračnica, a kako se nizbrdica

pretvorila u uspon, vagon se sasvim lijepo naslonio na nas.

Holmes je uspio doći u kabinu. Mahnuo je jednom od nas da pođe za njim, i ja sam pošao, ali me je Freud uhvatio za ruku.

— Noga vam to neće dopustiti — po vikao mi je na uho i, skinuvši svoj sako, slijedio primjer detektiva i pošao za njim.

Vratio se za nekoliko trenutaka, noseći hrpu zavjesa i Holmesov prijedlog da bi se bez opasnosti mogao otkačiti teretni vagončić. Berger je priznao da je to moguće (ali ne i pametno), pa smo se dali na posao koji smo uskoro i obavili. Holmes se vratio s još nekoliko gorivih predmeta, i igla se na mjerilu pritiska počela dizati. Zahvaljujući dodatnom gorivu i tome što smo sad bili bez teretnog vagončića, počeli smo stizati barunov vlak. Holmes se približio Bergeru, koji je bio zauzet oko upravljanja, i nešto mu rekao na uho. Čovjek je ustuknuo i zablujio se u njega, a onda slegnuo ramenima i potapšao ga rukom po leđima. Holmes se vratio na mjesto gdje sam ja stajao i zatražio pištolj.

— Što ćete učiniti? — upitao sam, pružajući mu ga.

— Ono što budem mogao — odgovorio je, ponavljajući Freudov odgovor na slično pitanje. — Watsone, stari moj, ako se više ne vidimo, vi ćete o meni misliti samo dobro, nadam se?

— Ali Holmesu ...

Zgrabio mi je ruku na način koji je presjekao bilo kakve riječi, a onda se okrenuo doktoru Freudu.

— Zar je to potrebno? — upitao je Freud. Činilo se da kao ni ja ne sluti kakve su detektivske namjere, ali su njegove riječi ostavile zlokoban dojam.

— Bojim se da jest — odgovorio je Holmes. — U svakom slučaju, ne mogu smisliti ništa drugo. Zbogom, Sigmunde Freudu, i neka vas bog blagoslovi za ono što ste učinili i za ono što ćete još učiniti za čovječanstvo: zato što ste spasili moj vlastiti bijedni život, ako ni zašto drugo.

— Nisam ga spasio zato da bih vam pomogao da ga opet odbacite — pobunio se Freud, i pričinilo mi se da su mu se oči ovlažile, iako je to mogao biti učinak vrućine, čađi i vjetra.

U svakom slučaju, Holmes ga nije čuo jer je odmah krenuo prema vagonu koji smo gurali pred sobom, dok se barunov vlak sve više i više približavao. Tako smo se bili zadubili u Holmesovo napredovanje, da sve dok nam nije bio potpuno blizu, nismo primijetili drugi vlak koji je jurio u suprotnom smjeru pokraj nas. Holmes, zauzet time gdje će stati, nije ga vidio, niti je čuo naše panične uzvike da se uvuče dok ovaj prolazi. Vlak ga je protutnjavši pokraj njega tako uplašio, da je otpustio jednu ruku i zamalo pao u prazninu. Ipak se uspio ponovno uhvatiti i dati nam grčevitim pokretom glave znak da nije ranjen. Sljedećeg je trenutka nestao u praznom vagonu.

Što se potom dogodilo teško je opisati. Vidio sam to u svojim snovima, i čak uspoređivao svoja sjećanja sa Freudovim, ali se dogodilo tako brzo i usred takve pometnje, da su događaji nejasni u oba slučaja.

Berger je sada dostizao barunov vlak njegovom vlastitom brzinom i dotakao vagonom koji smo gurali preostala dva barunova vagona. Dok smo vijugali kroz veličanstvene planine, Berger je slijedio barunov tempo, otvarajući i zatvarajući ventil isto kao i oni.

Na taj smo način uletjeli u tunel, a u tami su se začuli pucnji, nadglasavajući čak i buku vlakova. Sljedećeg trenutka smo se ponovo našli na otvorenom. Nisam mogao više podnijeti neizvjesnost, i bez obzira na svoju ranu odlučio sam da pođem za prijateljem. Freud je znao da me je ovaj put beskorisno odgovarati, pa smo zajedno krenuli naprijed, kad je vlakovođa kriknuo i pokazao rukom.

Netko se penjao na krov najbližeg vagona! Bio je to muškarac odjeven u crno, sjajno ulaštenih čizama, držeći u jednoj ruci pištolj a u drugoj sablju.

— To je barun! — po vikao je Freud.

O, da mi je bio moj pištolj! Oružje — bilo kakvo! Ako je ubio Holmesa i sad se sprema pucati u nas, izgubljeni smo. Nije bilo ničega što bi nas moglo zaštititi od njegova smrtonosnog, hica. U tom trenutku, čini mi se, nije mi bilo toliko krivo što ću umrijeti, koliko što ću umrijeti ne osvetivši Holmesa.

Ipak, on nije bio mrtav! Još dok smo gledali, kad se drugi lik pojavio na krovu istog vagona na drugom kraju. Bio je to Sherlock Holmes, i kao i barun i on je nosio pištolj i sablju, za koju sam tek poslije saznao kako se zatekla u vlaku.

Srljali smo kroz predivne bavarske predjele, a dva su se muškarca okrenula jedan drugome na krovu vagona. Izgledalo je da su gotovo nepomični, osim što su morali održavati ravnotežu na krovu vlaka koji se naginjao sad na jednu, sad na drugu stranu. To je dovelo do toga da je Holmes u jednom trenutku izgubio ravnotežu; posrnuo je, a barun je nanišanio i opalio. Međutim, nije računao s istim drmusanjem koje je učinilo da Holmes posrne. Hitac mu je opalio u prazno. Ponovno je pokušao dok je Holmes ustajao, ali pištolj nije opalio. Ili nije bilo više metaka, ili mu se mehanizam zakočio. Bijesnim pokretom odbacio ga je u stranu. Automatski reagirajući, Holmes je podigao svoje oružje i nanišanio.

Ali nije opalio.

— Holmes! Pucajte! Pucajte! — doviknuli snu mu. Ako nas je i čuo nije to pokazao. A nije se obazirao ni kad smo ga pokušali upozoriti da se bliži tunel. Barun je stajao gdje je i bio, dok se smrt, u vidu kamenog luka, sve brže približavala detektivu.

Ironija je da ga je baš barun spasio. Opazivši tunel, izgubio je živce i prilijepio se za krov vagona. U roku od jedne sekunde Holmes je shvatio razlog ovog

manevra i učinio isto, a pištolj mu je izletio iz ruke dok se spuštao.

Taj drugi tunel bio je dug kao vječnost. Što li oni sad rade ondje gore? Da li se taj gad i sad u okrilju tame polako prikrada mom prijatelju da ga probode? U takvim trenucima čovjek može izluditi.

Kad smo se ponovno našli na danjem svjetlu, ugledali smo suparnike kako se oprezno približavaju jedan drugome, držeći sablje u rukama.

U trenutku su se sukobili i oštrice su im se ukrstile odbljeskujući na jasnem sunčevu svjetlu. Udarci su pljuštali naprijed i natrag, a istovremeno su se borili da održe ravnotežu. Ni jedan ni drugi nisu bili amateri. Mladi je barun bio odgojen u Heidelbergu — ondje je stekao onu lijepu brazgotinu — a Holmes je bio šampion u mačevalačkim vještinama. Nisam ga prije vidio da radi sa sabljom, niti sam ikad gledao dvoboj na neobičnijem i opasnijem terenu.

Istina me ipak prisiljava da priznam kako je u borbi sabljom barun bio bolji od Holmesa. Potiskivao ga je polako, ne dajući mu da predahne, prema kraju vagona, dok se njegovo đavolske lice unaprijed cerilo predviđajući svoju prednost.

— Približite se! — doviknuo sam Bergeru i on je to i učinio — ni sekundu prerano. Udarili smo u barunov vlak baš kad se Holmes morao povući s njega skokom unatrag.

Barun je pojurio za njim brzinom i spretnošću kojima bi se ponosio i jaguar, prije nego što je Berger imao vremena da odvoji vagone, time što bi nas usporio. Opet se Holmes spotakao i njegov protivnik nije izgubio ni trenutka kad se bacio na njega. Detektiv se otkotrljao da izbjegne udarac, ali je barunova oštrica pogodila svoj cilj, bar djelomično, jer sam opazio kako je krv šiknula iz Holmesove ruke.

I onda je sve bilo gotovo. Kako se to dogodilo, ili što se zapravo dogodilo, nisam nikad utvrdio. Sam Holmes kaže da se ne može sjetiti, ali izgleda da je, pokušavši ga po drugi put pogoditi, barun povukao sablju, izgubio ravnotežu i nabio se na Holmesovu sablju koju je ovaj držao vrhom okrenutu gore, da bi ponovno ustao.

Barun je odskočio takvom snagom da je držak sablje ispao iz ruke mog prijatelja; ipak, zločinac je bio tako bijesno naletio na nju da je nije mogao izvući iz svog tijela. Stajao je trenutak na krovu vagona, njišući se, sa zlim licem sleđenim od šoka, i onda se s užasnim krikom koji još ponekad čujem u snu — strovalio dolje. Holmes je ostao nekoliko trenutaka u klečećem položaju, držeći se za ruku i nastojeći da ne padne s krova. Onda je pogledao oko sebe i u nas.

Freud i ja smo, što smo se brže usuđivali, otpuzali s lokomotive i popeli se na krov. Ondje smo ga prihvatili i oprezno ga spustili s druge strane niz

ljestve. Freud je želio pogledati ranu, ali je Holmes tvrdoglavo odmahnuo glavom, tvrdeći da je to samo ogrebotina, i poveo nas duž dva vagona koja su još bila spojena s barunovim jurećim vlakom. U prvome smo našli tijelo krupnog sluga, kome je sljepoočnica bila prosvirana Holmesovim metkom, kad je ovaj ušao u vagon. Klečeći u jednom uglu i nekontrolirano vrišteći, što je sasvim unakazilo njene lijepe crte lica, nalazila se žena koja je tako uvjerljivo glumila barunicu von Leinsdorf. Nije se pomakla dok smo prolazili, nego je jecala kao dijete u kolijevci, bjesomučno se njišući naprijed-natrag. Sam je vagon bio raskošno opremljen, s istim pretjerivanjem koje je bilo karakteristično za barunovu bečku palaču. Na zidovima, između prozora i draperija, visjelo je razno oružje, i odatle su Holmes i barun dograbili svoje sablje. Zastali smo zadivljeni blistavom unutrašnjošću vagona, ali nas je Holmes požurio.

— Brzo! — molio je sve slabijim glasom. Požurite!
— Prešli smo u prvi vagon u kojem se nalazila prtljaga, i pokazalo se da je ima mnogo. Očajnički se žureći, pod nadzorom detektiva, počeli smo traženje među bezbrojnim kovčezima i torbama.

— Tražite otvore za zrak — dahtao je Holmes, oslanjajući se na sablju i hvatajući se za otvoren prozor radi potpore.

— Ovdje! — uskliknuo je Freud iznenada. Zgrabio je mač i uvukao oštricu pod lokot golemog kovčega. S

velikim je naporom otkinuo bravu, pa smo on i ja zajedno otvorili kopče i silom ga otvorili.

A ondje, živa i neozlijeđena, i u vrlo sličnom stanju u kojem smo je ostavili — otvorenih sivoplavih očiju ali ništa ne videći — sjedila je Nancy Osborn Slater von Leinsdorf.

Sherlock Holmes je nekoliko trenutaka zurio u nju ljuljajući se neznatno.

— Nema bekhend — promrmljao je, a onda nakon stanke: — Zaustavimo ove vlakove... — prije nego mi je pao u naručaj.

POSljednji PROBLEM

— Mi zapravo nismo spriječili rat — primijeti Sherlock Holmes odlažući svoj brendi. — Najviše što se može reći da smo učinili je da smo ga odgodili.

— Ali...

— Nije tajna da se u Scapa Flowu gradi flota, — odvratio je pomalo nestrpljivo — a ako se Kajzer želi zaratiti s Rusijom zbog Balkana, on će naći izliku da to učini. Budući da je barun mrtav a barunica nemoćna, ne bi me začudilo da saznam kako je njemačka vlada poništila oporuku i proglasila imovinu vlasništvom države. Tada bismo se — okrenuo se u stolici da se nađe lice u lice s Freudom, ali pazeći da ne pomakne povoj u kojem mu je visjela lijeva ruka — vi i ja, doktore, mogli naći na suprotnim stranama.

Opet smo bili u poznatom radnom kabinetu u Berggasse 19, i to je trebalo da bude naš posljednji posjet toj udobnoj sobi s atmosferom ispunjenom dimom, što me je u posljednje vrijeme sve više podsjećala na Holmesovu jazbinu u Baker Streetu.

Sigmund Freud tužno kininu glavom kad je Holmes završio, i upali drugu cigaru.

— Baš je želja da spriječim takvu situaciju jedan od razloga što sam vam pomogao, a ipak ne sumnjam u istinitost vašeg proročanstva. — Uzdahnuo je. — Možda svi naši napori nisu bili od nikakve koristi.

— Ne bih baš išao tako daleko. — Holmes se osmjehnu i ponovno promijeni položaj na stolici.

Rana na njegovoj ruci nije bila bezazlena, jer je barunova oštrica povrijedila živac, pa mu je svaki pokret bio bolan. S velikim je naporom držao lulu u lijevoj ruci, polako je prinoseći usnama, gdje ju je palio i ostavljao, spuštajući polako ruku prema dolje. — Mi smo, ipak, dobili na vremenu, a to je osnovno dobro koje mogu pružiti naši napori. Sjećate li se Marvellove divne rečenice, Watsone? »Kad bismo imali dovoljno svijeta i vremena«? — Neznatno se okrenuo prema meni. — Eto, svijetu je očajnički potrebno vrijeme. Ako bude vremena, čovječanstvo će možda svladati onu strašnu polovicu sebe koja se čini uvijek spremna na beskorisni čin razaranja i uništenja. Ako je naš napor donio makar samo jedan sat više za razumijevanje te ljudske dvojbe, onda nije bio uzaludan.

— Ima i drugih, neposrednijih koristi od tog našeg rada — rekao sam obojici. — Prvo, spasili smo sirotu ženu sudbine gore od smrti, a drugo ... — Oklijevao sam i zbunjeno zastao. Holmes se blago nasmijao i nastavio moju misao umjesto mene.

— A drugo, doktor Freud je spasio moj život. Da nisam došao u Beč, i da vaše liječenje nije bilo uspješno, gospodine, ja bih bez sumnje propustio i ovaj i svaki drugi zanimljiv problem na koji bih ikada naišao. I, — dodao je podigavši opet čašu — da vi Watsone niste uspjeli da me dovedete ovamo protiv moje volje, doktor Freud nikad ne bi imao priliku da

spasi ovisnika osuđenog na propast. Vama obojici, u stvari, dugujem život. Sto se Watsona tiče, znam da je cijeli život preda mnom za vraćanje toga duga, ali što se vas tiče, doktore, priznajem da ne znam. Ako dobro pogađam, ovo je posljednji put što se vidimo za neko, a možda i sve vrijeme. Kako da vam se odužim?

Sigmund Freud nije odmah odgovorio. Nasmiješio se na onaj njemu svojstven način dok je Holmes govorio. Sad je otresao pepeo s cigare i pomno se zagledao u mog prijatelja.

— Dajte mi jednu minutu da o tome razmislim — zatražio je.

Naše su torbe bile spakovane; slučaj je bio završen. Barun je mrtav i uskoro bih trebao biti u Londonu sa svojom ženom. Žena koja je glumila barunicu von Leinsdorf bila je — kao što je Holmes pretpostavio — jedna američka glumica koja je ostala u Evropi nakon što se njena putujuća trupa vratila. Pravo joj je ime bilo Diana Marlowe, i dok je trupa boravila u Berlinu upoznao ju je i zaveo mladi barun. Puštena je nakon što je potpisala službenu izjavu (u kojoj je priznala svoju nezakonitu vezu) i dokument kojim se obvezuje da nikada neće objelodaniti događaje u kojima je sudjelovala, ni imena i jednog od glavnih sudionika, uključivši i Sherlocka Holmesa. Osim toga morala se zakleti da se nikada neće vratiti ni u Austriju ni u Njemačku.

Policijski vrhovi obaju zemalja bili su zainteresirani da zataškaju ovaj skandal velikih razmjera, gotovo međunarodni incident. Stvari su se brzo objasnile; Berger i ranjeni vlakovođa dali su svoje izjave, i njima je kao i nama naloženo da o tome nikad ne progovorimo. Energični narednik bečke policije i njegovi ljudi bili su također zamoljeni da polože slične zakletve o diskreciji, iako je svima umiješanima bilo sasvim jasno da nemaju drugog izbora, a ni razloga da ne šute. Izvršitelji ove mračne zavjere pravedno su kažnjeni smrću, a kako će proteći dosta vremena, dok barunica opet (ako uopće) progovori, vlade Cara i Kajzera bez sumnje su smatrale da je pametnije da se njihove političke makinacije i veze ne objelodane u ovom trenutku i pod tako mučnim okolnostima. U stvari, kasnije sam tek saznao da u tu spletku nije bio umiješan stari Car nego njegov spletkarski nećak nadvojvoda Franz Ferdinand, koji se uortačio s grofom von Schliefenom, barunom von Leinsdorfom i vladom u Berlinu. Na neobičan je način nadvojvodi izručena njegova strašna municija: Njemačka ju je pružila Austriji *carte blanche*, nakon što je on poslije mnogo godina bio ubijen u Sarajevu, a rat koji je uslijedio stajao je Kajzera prijestolja. Često sam razmišljao, za vrijeme tih mračnih godina početkom ovog stoljeća, o Freudovu kratkom unutrašnjem portretu toga čovjeka, baziranom na njegovoj usahloj

ruci, iako ne mogu reći jesu li njegovi zaključci bili točni ili pogrešni. Kao što sam već spomenuo, bilo je mnogo stavova u kojima smo se potpuno razlikovali.

Dok smo se spremali, Holmes i ja smo, prirodno, raspravljali o tome da li da pogazimo obećanje dano tim dvjema krasnim silama i da otkrijemo svijetu njihovo skandalozno ponašanje. Kad se jednom nađemo u Engleskoj, nema ništa što bi nas moglo spriječiti da to napravimo; ukradeni vlak, sluga kojeg je Holmes ustrijelio i granica koju smo nezakonito prešli ne mogu biti upotrijebljeni — kao što bi bili ako ostanemo u Austriji — kao ucjena za suradnju. Možda bi svijet trebao znati kakvu mu nesreću planiraju veliki ljudi.

Ipak, odlučili smo da šutimo. Nismo bili sigurni kakav bi bio rezultat naših otkrića — ni jedan od nas dvojice nije bio dovoljno politički prekaljen da to procijeni — a, što je još važnije, nismo mogli razotkriti istinu a da pri tome ne otkrijemo ulogu doktora Freuda. A to, budući da on i dalje živi u Beču, nismo željeli učiniti.

— Reći ću vam što bih volio — rekao je Freud konačno, odlažući cigaru i gledajući netremice u Holmesa. — Volio bih da vas još jednom hipnotiziram.

Nisam uopće znao što bi on mogao zatražiti (čak sam pomišljao da će potpuno otkloniti takvu Holmesovu ponudu), ali nikad ne bih očekivao ovo. A

ni Holmes, koji je zatreptao očima od iznenađenja i nakašljao se prije nego što je odgovorio.

— Želite me hipnotizirati? S kakvim ciljem?

Freud je slegnuo ramenima, zadržavajući isti, mirni osmijeh.

— Malo prije ste spomenuli ljudsku dvojbu — rekao je. — Moram priznati da me ona neobično zanima. A kako je rečeno da je pravi predmet proučavanja čovječanstva čovjek, mislio sam da biste mi mogli dopustiti da još jednom zavirim u vaš mozak.

Holmes je kratko vrijeme razmišljao o prijedlogu.

— Vrlo dobro. Drage volje vam se predajem u ruke.

— Da odem? — upitao sam, ustajući da izađem iz sobe ako Freud bude smatrao da bi moje prisustvo smetalo.

— Volio bih da ostanete — odgovorio je, navlačeći zavjese i uzimajući svoj lanac od sata.

Bilo je lakše hipnotizirati detektiva sada, nego što je to bilo prije, kad smo se očajnički uhvatili Freudove vještine u pokušaju da ga izliječimo od narkomanije.

Sad kad je bio uspostavljen pravi kontakt, nije bilo ničega što bi sprečavalo i jednog od njih, i bilo je dovoljno vremena. Holmes je u roku od tri minute zatvorio oči i nepomično očekivao doktorove upute.

— Postavit ću vam neka pitanja, — počeo je, govoreći tihim, blagim glasom — a vi ćete mi na njih odgovoriti. Kada završimo, pucnut ću prstima i vi ćete

se probuditi. Nakon toga, nećete se sjećati ničega što se dogodilo dok ste spavali. Razumijete li?

— Potpuno.

— U redu. — Duboko je udahnuo. — Kad ste prvi put uzeli kokain?

— S dvadeset godina.

— Gdje?

— Na sveučilištu.

— Zašto?

Nije bilo odgovora.

— Zašto?

— Bio sam nesretan.

— Zašto ste postali detektiv?

— Da kaznim zločince i da pazim da pravda bude izvršena.

— Jeste li ikad bili svjedok nepravde? Nastala je stanka.

— Jeste li? — Freud je ponovio, oblizujući usne i kratko me pogledavši.

— Da.

Bio sam ponovno sjeo i slušao ovaj razgovor s krajnjom pozornošću i zanimanjem, ruku oslonjenih na koljena, tijela pružena prema naprijed, pokušavajući čuti tihe odgovore.

— Jeste li vi osobno upoznali pokvarenost?

— Da.

— Što je to bilo?

Opet je oklijevao i opet ga je Freud naveo da odgovori.

— Što je to bilo?

— Moja je majka prevarila mog oca.

— Imala je ljubavnika?

— Da.

— Što je bila nepravda?

— Moj ju je otac ubio.

Sigmund Freud se uspravio trgnuvši se, i unezvijereno se počeo osvrutati po sobi, potpuno izgubivši samokontrolu kao i ja, jer i ja sam bio automatski ustao, a onda se sledio, iako su mi oči i uši još funkcionirale. Freud se ipak prije oporavio nego ja, i ponovno se sagnuo prema Holmesu.

— Vaš je otac umorio vašu majku? [23](#)

— Da. — Glas mu je prigušio jecaj koji mi je razdirao srce.

— I njena ljubavnika? — Freud je bio uporan, iako su i njegove oči počele ubrzano treptati.

— On je pobjegao.

Freud je zastao da se sabere prije nego nastavi.

— I što se dogodilo s vašim ocem?

— Ubio se.

Holmes je ostao nepomičan za sve vrijeme razgovora. Samo su iznenadne kapljice znoja na njegovu čelu svjedočile o unutarnjoj borbi. Freud ga je pažljivo promatrao kao da ocjenjuje da li da ga dalje ispituje, a onda je odlučio da nastavi.

— Jeste li znali tko je bio ljubavnik vaše majke?

— Da.

— Tko je to bio?

— Doktor... — Učinio sam pokret da ga prekinem.

U ovoj kasnoj fazi ime više nije značilo ništa. Ali, pitanje je bilo postavljeno i Holmes je, onom mehaničkom preciznošću svojstvenom njegovu karakteru — i pod hipnozom i bez nje — bio spreman da na nj odgovori.

— Naš tutor.

— Vaš i Mycroftov? Profesor Moriarty?

— Da — čuo se odgovor popraćen novim prigušenim jecajem.

— Tako dakle. — Freud je izvukao svoj sat na lancu, zurio u njega par trenutaka, a onda ga ponovno spremio. — U redu, spavajte sada, Herr Holmes. Spavajte. Spavajte. Probudit ću vas uskoro i vi se nećete sjećati ničega, ničega iz ovog razgovora. Razumijete li?

— Rekao sam da razumijem.

— Dobro, spavajte sad.

Gledajući ga nekoliko trenutaka i uvjerivši se da se ne miče, Freud je ponovno ustao i prešao preko sobe, privukavši zatim stolicu do moje. Oči su mu bile tužni je nego ikad. Ništa nije govorio dok je rezao i palio cigaru. Ja sam bio utonuo u stolicu, uskovitlana mozga, dok mi je u ušima grm jelo od šoka.

— Čovjek ne postaje narkoman zato što je to u modi, ili zato što mu se to sviđa — rekao je konačno, žmirkajući prema meni kroz dim cigare. — Sjećate se da sam vas jednom pitao kako je počeo uživati drogu, a vi ne samo da na to niste znali odgovoriti, nego niste ni uviđali važnost mog pitanja. Ipak, ja sam od početka znao da je nešto izazvalo tu opasnu naviku.

— Ali... — pogledao sam prema Holmesu — jeste li i sanjali...

— Ne, nisam. Nikad nisam zamišljao ništa slično ovome što smo upravo čuli. Ipak, kao što bi on sam primijetio: vidite kako ove činjenice mnogo toga razjašnjavaju. Sad ne samo da razumijemo porijeklo njegove navike i razlog zašto je izabrao svoju profesiju; također razumijemo njegovu odbojnost prema ženama i teškoće u kontaktu s njima. Dalje, objašnjena je njegova antipatija u odnosu na Moriartyja, kao i tajanstvena moć Mycrofta Holmesa nad tim čovjekom. Sada tek razumijemo kako je vaš prijatelj od toga malog profesora — ovu titulu je Freud izgovorio s prezirom — načinio »Napoleona zločina«! U mašti natopljenoj kokainom, Moriartyjeva grešna veza s Holmesovom majkom dobiva svoje prave emocionalne razmjere, a oni su bezgranični. — Nagnuo se naprijed i uzbuđeno se razmahao cigarom, a zatim se opustio, očekujući da ja shvatim slijed njegova razmišljanja. — Naravno, — nastavio

je — sve ove zaključke on pokapa duboko u sebe, u područje koje sam eksperimentalno nazvao »podsvijest«, nikad sebi ne priznajući ni jednu od ovih misli, ali zato pokazujući simptome svojih ideja, u izboru zvanja, u indiferentnosti prema ženama (koju ste vi doktore, tako dobro primijetili), i konačno u svojoj sklonosti prema drogi pod utjecajem koje će možda otkriti svoje prave, najskrivenije osjećaje.

U kraćem vremenu nego je potrebno da bi se to ispričalo, shvatio sam nevjerojatnu istinu u tvrdnji Sigmunda Freuda. To je također objašnjavalo jednako neobično povlačenje Mycrofta Holmesa od svijeta na mjesto gdje je čak i govor zabranjen, kao i to da su oba brata ostali vječne neženje. Što se tiče profesora Moriartyja shvatio sam zbog čega je Sherlock Holmes osjećao takvu grozu prema njemu. Okrenuo sam se prema Sigmundu Freudu.

— Vi ste najveći detektiv među svima. — Ništa drugo nisam mogao smisliti da kažem.

— Ja nisam detektiv. — Freud je odmahnuo glavom, smiješeći se svojim tužnim, mudrim osmijehom. — Ja sam liječnik, a moje je područje pomućena ljudska psiha. — Pomislio sam kako razlika nije velika.

— I što možemo učiniti za mog prijatelja? Ponovno je uzdahnuo i odmahnuo glavom.

— Ništa.

— Ništa? — Bio sam kao gromom ošinut. Zar me je doveo ovako daleko, pa da sada stanem?

— Ništa. Ne znam kako da prodrem do tih osjećaja osim pomoću nezgrapnog i neefikasnog sredstva kao što je hipnoza.

— Ali zašto neefikasnog? — pobunio sam se, hvatajući ga za rukav. — Svakako ...

— Jer pacijent u ovom slučaju ne bi želio, ne bi mogao, rekao bih, prihvatiti ovo svjedočanstvo pri punoj svijesti. Ne bi mi vjerovao. Rekao bi da lažemo.

— Ali...

— Hajde, doktore. Da niste bili ovdje i osvjedočili se, biste li vi povjerovali?

Priznao sam da ne bih.

— Dakle, u tome je naš problem. U svakom slučaju, sumnjam da bi on ostao ovdje dovoljno dugo da na bilo koji drugi način pokušamo prodrijeti u skrivene dubine njegove psihe. Već je u žurbi da otputuje.

Još smo nekoliko minuta raspravljali o tome, ali ja sam od početka znao da je on u pravu. Postupci koji bi pomogli Sherlocku Holmesu nisu još bili otkriveni.

— Glavu gore — sokolio me Freud. — Vaš prijatelj je, napokon, normalno ljudsko biće. Radi plemenit posao, i radi ga dobro. Premda sapet svojom nesrećom, on je ipak uspješan, čak i omiljen.

— Jednog će dana možda nauka razotkriti tajne ljudske psihe — zaključio je — i kada dođe taj dan ...

ne sumnjam da će i Sherlock Holmes biti zaslužan za to, bez obzira hoće li njegov um biti ikada oslobođen svog strašnog tereta.

Zatim smo obojica neko vrijeme šutjeli, nakon čega je Freud ustao i probudio Holmesa. Kao što mu je naloženo, ničega se nije sjećao.

— Jesam li vam rekao išta važno? — upita pripaljujući opet lulu.

— Bojim se da nije bilo previše uzbudljivo — odgovori mu doktor smiješeći se. Ja sam uspio pogledati u drugom smjeru dok je to izgovarao, a Holmes je ustao i posljednji put obišao sobu gledajući čeznutljivim pogledom bezbrojne knjige.

— Što ćete učiniti za barunicu? — upitao je, prilazeći i posežući za svojim ogrtačem.

— Što budem mogao.

— Osmjehnuli su se jedan drugome, i kratko potoni smo se oprostili s ostalim ukućanima: s Faulom, s Frau Freud i malom Annom koja je gorko plakala dok je mahala za našim fijakerom maramicom mokrom od suza. Holmes je doviknuo obećanje da će se jednog dana vratiti i opet joj svirati na violini.

Za vrijeme cijele vožnje prema kolodvoru ostao je zamišljeno tih. Postao je tako sumoran da ga nisam htio uznemiravati, iako me njegova nagla promjena raspoloženja iznenadila i zabrinula. Ipak, kad smo stigli, bio sam mu prisiljen reći da nas je doveo na

peron ekspresa za Milano. Osmjehnuo se i odmahnuo glavom.

— Bojim se da nije pogreška, Watsone — rekao je.

— Ali vlak za Dover je ...

— Ne vraćam se u Englesku.

— Ne vraćate se?

— Ne još. Mislim da mi je potrebno malo vremena za sebe samog, da razmislim i, da, da se saberem. Vi idite bez mene.

— Ali... — Oklijevao sam, zgromljen ovom promjenom. — Kad ćete se vratiti?

— Jednoga dana — odgovorio je neodređeno. — U međuvremenu, — dodao je, živnuvši — obavijestite moga brata o mojoj odluci, i zamolite ga da kaže gospođi Hudson da moje sobe treba zadržati u istom stanju i ne dirati ih. Je li to jasno?

— Da, ali... — Nije bilo koristi, on je išao prebrzo za mene. Bespomoćno sam se osvrtao po stanici, bijesan zbog vlastite nesposobnosti da s njim izađem na kraj kad je u ovom raspoloženju, priželjkujući očajnički da je Freud ovdje.

— Moj dragi prijatelju — rekao je ne bez ljubaznosti, držeći me za ruku — ne smijete to tako teško primiti. Kažem vam da se idem oporaviti. Ali treba mi vremena. Možda će to dugo potrajati. — Nakon stanke, žurno je nastavio. — Ali vratit ću se u Baker Street, dajem vam riječ. Molim vas pozdravite gospođu Watson — završio je, stegavši mi srdačno

ruku dok se peo na milanski ekspres, koji se počeo polako kretati s perona.

— Ali Holmes, kako ćete živjeti? Imate li novca? —
Išao sam uz vlak, sve jače šepajući.

— Ne mnogo, — priznao je, smiješeći se veselo —
ali imam svoju violinu i mislim da ću naći više od
jednog načina da se izdržavam, kad mi jednom ruka
zaraste. — Tiho se nasmijao. — Ako želite znati gdje
se nalazim, slijedite koncertnu karijeru violinista po
imenu Sigerson. — Slegnuo je zdravim ramenom. —
A ako to ne uspije, onda ću zamoliti Mycrofta za ček.

— Ali... — sad sam trčao uz vlak, — što je s vašim
čitateljima, mojim čitateljima? Što da im kažem?

— Što god vam se sviđa — glasio je
nezainteresirani odgovor. — Recite im da me je ubio
moj učitelj matematike, ako želite. Ionako vam neće
povjerovati.

Onda je vlak pojurio brzinom koju moje posustale
noge nisu mogle pratiti.

Moj put u Englesku bio je bez događaja. Veći dio
puta sam prespavao, i kad sam sišao na peron na
Victoriji, čekala me je moja draga žena sa sretnim
smiješkom i raširenih ruku.

I nitko se neće iznenaditi kad sazna da sam, kad je
došlo vrijeme da napišem što se dogodilo, do u
tančine slijedio savjet Sherlocka Holmesa.

ZAHVALE

Sretna mi je dužnost da odvedem čitaoca ove knjige iza zavjese i izrazim zahvalnost piscima, kritičarima i prijateljima koji su izravno utjecali na oblik i konačni izgled Sedam postotne otopine.

Prvo i najvažnije, neizmjereno sam zahvalan geniju pokojnog Sir Arthura Conana Doylea, koji je stvorio Sherlocka Holmesa i doktora Watsona, dva najpopularnija lika u literaturi. Bez Doylea, na ovu knjigu ne bih bio ni pomislio, a kamoli je napisao.

Čitatelji koji nisu aficionados Sherlocka Holmesa, bez sumnje nisu svjesni silne bibliografije kritičkih radova o Holmesu, koja broji stotine svezaka. Ova vesela razmišljanja nekih briljantnih pisaca zaslužna su u prvom redu što mi je pala na um zamisao za ovu knjigu, a neke sam od njihovih maštovitih teorija sam pokušao uplesti i učiniti dijelom zapleta. Želio bih zahvaliti glavnim izvorima svoje inspiracije.

Među »Šerlokijancima« (kako ih zovu u Sjedinjenim Državama), pokojni William S. Baring-Gould, autor divne biografije slavnog detektiva Sherlock Holmes iz Baker Streeta, i izdavač fantastične zbirke svih pripovijedaka o Holmesu, može biti nazvan mojom glavnom muzom. Baš je Baring-Gould tvrdio da je profesor Moriarty bio učitelj matematike mladog Holmesa.

Nešto kasnije, Trevor Hali je u svom nezamjenjivom djelu Sherlock Holmes — deset književnih studija

iznio tezu o preljubu detektivove majke i zatim o njenom umorstvu što ga je počinio otac, obiteljskoj tragediji koja vrlo prirodno objašnjava mnoge strane Holmesove naravi, uključivši njegovu profesiju.

Psihijatar dr David F. Musto je u briljantnom eseju koji je objavljen u Journal of the American Medical Association na uvjerljiv način povezoao Holmesa sa drom Sigmundom Freudom, posredstvom kokaina, a Irving L. Jaffee, u svojoj knjižici Osnovno, dragi moj Watsone, također me je naveo na pomisao o vezi između Holmesa i Freuda.

Za povijest viktorijanskog doba i opis svijeta u kome je živio Sherlock Holmes, zahvaljujem Michaelu Harrisonu, čija su odlična djela Stopama Sherlocka Holmesa i London Sherlocka Holmesa vrlo zabavna i zanimljiva i za one čitatelje koji nikad nisu čitali o avanturama slavnog detektiva.

Nadalje se zahvaljujem pažnji nekolicine prijatelja i rođaka, čija su mi ohrabrenja i oštromne opaske davali snage da nastavim i da budem što precizniji u detaljima. Sean Wright, predsjednik Los Angeles Sherlock Holmes Society dao mi je mnoge važne savjete i ispravke, kao i Craig Fisher, Michael Pressman i Michael Scheff, kao i moji rođaci iz Fresnoa — cijela obitelj Winstona Stronga — i moj otac, dr Bernard C. Meyer iz New Yorka.

Najdublje zahvaljujem i Ruth Notkins Nathan i Harrieti F. Pilpel, bez čije pomoći ova knjiga ne bi bila

izdana.

Konačno, posebno zahvaljujem gđi Sally Welch Conner, čije je nezaustavljivo oduševljenje za ovaj projekt zapravo dovelo do toga da sam napisao knjigu. Ona je također redigirala i pretipkala rukopis, i ubacila naslov — bez posebne naplate.

1 »Grimizna studija« naslov je romana koji je Watson napisao nakon što se 1881. dogodio slučaj, a koji je objavljen tek u prosincu 1887. kada je izdan u Beeton's Christmas Annualu pod pseudonimom A. Conan Doyle. N. M.

2 Sve se ovo manje-više slaže s Watsonovim prikazom Holmesova mišljenja u vezi Moriartyja, kako je prikazano u poglavlju »Posljednji problem«. N. M.

3 Ova bi tvrdnja, čini se, mogla pomiriti suprotna gledanja pokojnog W. S. Baring-Goulda, koji u svojoj biografiji Holmesa pretpostavlja njegovo jorkširsko porijeklo, i gledanja Trevora Halla, koji je nešto kasnije tvrdio da je Holmes rođen i da je odrastao u istočnom Sussexu. Baring-Gould nas također informira da je Moriarty bio Holmesov učitelj iz matematike. Kako je došao do ovog bitnog podatka — bez uvida u ovdje prisutne činjenice — nije naveo. N. M.

4 Watson spominje dva slučaja takvog sloma, u »Reigatskim vlastelinima« i u »Avanturi Đavolje noge«. N. M.

5 Za potanji opis i historijat preporučujem izvrsnu knjigu Michaela Harrisona »Stopama Sherlocka Holmesa«, Drake Publishers. N. M.

6 Bilo je mnogo neslaganja u vezi Watsonova braka, ili brakova. Ne ulazeći u to koliko je puta bio oženjen i kime, ovaj odlomak i onaj iza njega jasno pokazuju

da je žena o kojoj on govori Mary Morstan, Holmesova stranka u »Znaku četvorke«, i jedina ženska osoba za koju Watson izričito kaže da je vjenčan. N. M.

7 Strašna je šteta da Watson nije zabilježio ovaj slučaj. Kako stvar sad stoji, nagrada poljske vlade za uspjeh pri traženju orangutana u kanalima Marseillesa mora se pridružiti ostalim razdražujućim napomenama koje doktor izriče u vezi drugih slučajeva za koje nikad nije smatrao potrebnim da ih pribilježi. Možemo zaključiti (iz spomenute nagrade) da je slučaj uspješno okončan. Ali s kakvim uspjehom? Da je Holmes u potpunosti uspio, zar mu poljska vlada ne bi dodijelila Red prve klase? N. M.

8 Wiggins. Poduzetni uličar, Arapin, koji je neko vrijeme zapovijedao kretanjem Holmesove »neslužbene detektivske ekipe« dječaka s ulice, »Redovnih snaga Baker Streeta«. N. M.

9 Zapravo je Holmes već bio napisao raspravu »Pronalaženje otisaka obuće«, pionirski rad o toj temi, gdje je prvi predložio korištenje gipsa u uzimanju otisaka. On je bio autorom nekoliko privatno objavljenih članaka o sličnim temama i majstorskog eseja »Lassusovi polifonski moteti« za koji su stručnjaci tvrdili da predstavlja posljednju riječ o tom predmetu. N. M.

10 Watson ovdje govori o Udruženju crvenokosih, lažnom društvu koje je navodno pomagalo i

zapošljavalo ljude potpuno crvene kose. U slučaju nazvanom Avantura Udruženja crvenokosih čitatelj može naći sve pojedinosti.

11 Ovo je jedan od velikih slučajnih susreta u novijoj engleskoj povijesti, pun svih vrsta ironije. Čini se da je Watson otišao u grob a da nikad nije saznao tko je bio lijepi, crvenokosi suputnik. Kao što je Holmes zaključio, on se u stvari upravo bio vratio iz Ruritanije, a ne iz Tirola. Njegova iskustva iz te kraljevine, kao i zanimljiv prikaz očevica krunidbe kralja Rudolfa V, mogu se naći u knjizi gospodina Rassendylla o tom predmetu, »Zarobljenik dvorca Zende«, koja je izdana 1894. pod pseudonimom Anthony Hope. N. M.

12 Ovo površno znanje je bez sumnje omogućilo Holmesu da pročita krvlju napisan natpis na zidu u kući u Lauriston Gardenu koja se spominje u »Grimiznoj studiji«. N. M.

13 Ostrige su zauzimale prilično važno mjesto u Holmesovoj podsvijesti. Kad se u »Avanturi umirućeg detektiva« pretvara da je u deliriju, on se brine da će svijet preplaviti ostrige. Vjerojatno je ubacio dijelove svog pravog delirija, kako mu ga je opisao Watson, u tu predstavu. Holmes je također bio poznat po tome što je volio jesti ostrige i što je veoma uživao u njima. Da li je jedenje ostriga bilo pokušaj da ih nadvlada i tako svlada svoj strah? U svakom slučaju bilo bi zanimljivo saznati porijeklo ove fobije. N. M.

[14](#) Objašnjava li ova napomena razlog da Watson nikad ne spominje svoju djecu, čak ni da bih rekao da ih je imao? N. M.

[15](#) Ruka? Ovaj rukopis ne daje odgovor na naše sumnje u vezi slavne afganistanske rane. N. M.

[16](#) Watsonovo sjećanje je sigurno pogrešno u ovom slučaju. Osobno sam provjerio još postojeća teniska igrališta u Mambergu i zaključio da više od stotinu gledalaca nije moglo pratiti ovu uzbudljivu, iako slabo poznatu epizodu iz Freudova života. Očito da Freudov biograf, Ernest Jones, nije bio među njima.

[17](#) Nije točno. N. M.

[18](#) Providnost (op. prev.)

[19](#) Neobična je koincidencija da je neobjašnjivo iščeznuće istog tog broda nekoliko godina poslije toga, Watson stavio na listu Holmesovih neriješenih slučajeva. N. M.

[20](#) Opera bi mogla biti Siegfried, mada se Watson krivo sjeća kad kaže da je zmaj ubijen u prvom činu. N. M.

[21](#) Hoknesovo zanimanje za Hofmannsthal i njegovu vezu sa Striussom pokazuje da je bio u au courant novih umjetničkih stremljenja. Poslije nekoliko desetljeća ova su dva umjetnika zadivili svijet svojom operom Kavalir s ružom.

[22](#) Ne kao fotografija, naravno. Godine 1891. slika grofa von Schlieffena pojavila se u The Timesu u obliku crteža. N. M.

23 Ovaj nevjerojatni događaj u stvari je otkrio Trevor Hali u svom eseju, »Rane godine Sherlocka Holmesa«, koji se nalazi u njegovu odličnom djelu Sherlock Holmes — deset književnih studija, St. Martin's Press, 1969. N. M.

Sadržaj

PREDGOVOR

UVOD

PRVI DIO PROBLEM

PROFESOR MORIARTY

BIOGRAFSKI DIO

ODLUKA JE PALA

MEĐUIGRA U PALL MALLU

PUT KROZ MAGLU

TOBY NADMAŠUJE SAMA SEBE

DVIJE DEMONSTRACIJE

DRUGI DIO RJEŠENJE

PRAZNIK U PAKLU

O PARTIJI TENISA I VIOLINE

JEDAN PRIMJER HISTERIJE

IDEMO U OPERU

OTKRIĆA

SHERLOCK HOLMES TEORETIZIRA

PRIDRUŽUJEMO SE POGREBU

PROGON!

ŠTO SE ZATIM DOGODILO

POSLJEDNJI PROBLEM

ZAHVALE